KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

SIRP JA VASAR '75

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI, KIRJANIKE LIIDU, KUNSTNIKE LIIDU JA HELILOOJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA 10. OKTOOBER XXXV AASTAKÄIK

LÕIK VIVE TOLLI LOOMINGUST

Kunstisalongis on eksponeeritud üks omanäolisemaid lõike Nõukogude Eesti raamatugraafika paremikust, valik Vive Tolli sügavtrükitehnikas illustratsioone ja eksliibriseid aastaist 1965—1975. Valik sisaldab umbes 80 eksliibrist ja 45 illustratsiooni, loodud üpris eriilmelistele teostele. On lehti August Annisti raamatutele «Lauluema Mari lugu», «Karske Pireta, maheda Mareta ja mehetapja Maie lood», «Udres-Kudres päevapoega», Friedebert Tuglase kogumikule «Muutlik vikerkaar», Jaan Krossi teosele «Neli monoloogi Püha Jüri asjus» ja bibliofiilsele väljaandele — Fr. R. Kreutzwaldi «Miks Tallinn iial valmis ei tohi saada», Debora Vaarandi «Olemiste vanake ja noor linnaehitaja», mis tõi Eestisse Moskva rahvusvaheliselt raamatunäituselt (1975) hõbemedali. (Illustratsioonid kõrval.)

Kõige varasemad eksponeeritud lehtedest kuuluvad aastaisse, millal Nõukogude Eesti graafikas täheldati uusi tendentse — üldinimliku algme esilenihkumist, sünteesitaotlust, senisest rafineeritumat vormikäsitlust, suurema väljendusliikkuse ja tehnilise täiusliikkuse püüdlusi. Nagu paljude teistegi kunstnike loomingus, võib viimase aastakümne jooksul ka Tolli puhul täheldada liikumist loodusvorme konkreetsemalt edasiandvast käsitusest abstraheerituma poole (Fr. Tuglase «Muutliku vikerkaare» illustratsioonid) ja taas tagasipöördumist natuurituuma laadi juurde (rääkimata väiksemaist, loomingu üldpilti uuendavaist ja muutvaist nihkeist). Sel perioodil hakkas kunstnik ikka sagedamini kasutama söövitamisel vaskplaati, mis pakub suuremaid väljendusvõimalusi. Süvenes V. Tolli lõõdele omane joonte ja pindade tundlikkus, sündisid lehed, mis paeluvad nii akvarellilikult läbipaistvate kui ka sügavtumedate pindade ja nüansirikaste üleminekutega, vaevaltmärgatavate, habraste või siis tugevate, sametiste joontega.

(Järg 8. lk.)

TALLINNA ÜLIKOOL
Akadeemiline Raamatukogu

SUURELE SÕPRUSELE USTAVAD

KIIEV, 4. 10. ETA erikorrespondendid M. Siimer ja V. Kubarev teatavad:

On jõudnud lõpule Eesti NSV kirjanduse ja kunsti päevad Ukraina NSV-s. Leidis aset palju kohtumisi, kontserte, loomingulisi diskussioone ning huvitavaid tutvumissõite Ukraina linnadesse ja maa-asulatesse. Kõigil üritusest osavõtjail on unustamatuid muljeid, ja peamine neist on südamlik suhtumine, mille osaliseks said meie inimesed Ukrainas.

Pidustused on möödas, sõprus on veelgi tugevnenud. Igal pool kõneldi nende kirjandus- ja kunstipäevade kestel erilise armastusega kodumaast ja Kommunistlikust Parteist, kes on liitnud Nõukogude rahvad üheks suureks ja võimsaks pereks.

...4. oktoobril toimusid kirjandus- ja kunstipäevade lõpetamise pidulik õhtu ning suur kontsert, kus olid kaastegevad kahe vennasvabariigi solistid ja kollektiivid.

Kultuuripalee «Ukraina» oli viimse võimaluseni tulvil. Siin on Ukraina NSV suurim, 4500 kohaga kontserdisaal. Hoone ise on Dnepri-äärse kangelaslinna arhitektuurilt huvitavamaid viimaste aastate ehitisi. Lava on tehtud tehnika viimase sõna järgi.

Täna ehtisid seda NSV Liidu ja liidu-vabariikide lipud, meie maa vapp ning kirjandus- ja kunstipäevade embleem.

Soojalt tervitasid koosolijad NLKP Keskkomitee Poliitbüroo liiget, Ukraina KP Keskkomitee esimest sekretäri **V. Stšerbitskit,** Ukraina NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimeest **I. Grušetskit,** Ukraina NSV Ministrite Nõukogu esimeest **A. Ljaškot** ning teisi Ukraina partei ja valitsuse juhte, Eesti NSV delegatsiooni juhti, EKP Keskkomitee sekretäri **V. Väljast,** Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitjat **A. Greeni** ja teisi delegatsiooni liikmeid. Koos nendega olid presiidiumis Ukraina partei-, nõukogude ja ühiskondlike organisatsioonide esindajad ning kahe vabariigi tuntud kultuuri- ja kunstitegelasi.

Ukraina NSV kultuuriminister **A. Romanovski** ütles oma kõnes:

«Kümme päeva kõlasid Ukraina pinnal eesti koori-, instrumentaal-, ooperi-, vokaal- ja sümfooniline muusika, äratasid vaimustust oma originaalsusega rahvalaulud ja -tantsud. Kujutava kunsti meistrid demonstreerisid teoseid, mis peegeldavad eesti rahva sangarlikku minevikku ja rõõmsat tänapäeva. Oma töid tutvustasid meie publikule teie kinematografistid. Leidis aset laialdane ja viljakas dialoog kirjanike, heliloojate ja raamatukirjastajate vahel.

Eestist saabunud loominguliste kollektiivide ja kolleegide kohtumised meie vabariigi töötajatega kujunesid Nõukogude rahvaste ja vennaskultuuride ühtekuuluvuse peoks.

See kunstipüha on aidanud kaasa meie vormilt rahvuslike, sisult sotsialistlike ja vaimult internatsionalistlike kultuuride vastastikusele rikastumisele ja edasisele õitsengule. Ta soodustab ka meie vabariikide töötajate poliitilise ja tööalase aktiivsuse edasist tõusu võitluses NLKP XXV kongressi väärilise tähistamise eest.»

A. Romanovski tänas siiralt EKP Keskkomiteed ja Eesti NSV valitsust selle eest, et nad olid saatnud Ukrainasse parimad loomingulised kollektiivid ning silmapaistvaid kirjanikke, heliloojaid ja kunstnikke. Ta lõpetas oma kõne sõnadega:

«Suur tänu meie armastatud Nõukogude Liidu Kommunistlikule Parteile ja tema Keskkomiteele, et nad lakkamatult hoolitsevad paljurahvuselise sotsialistliku kultuuri arendamise eest.

Uute kohtumisteni, kallid eesti vennad!»

Kõnetooli astus Eesti NSV kultuuriminister **J. Jürna.**

«Ei ole sõnu, et väljendada tundeid, mis meid valdavad,» ütles ta. «Me veendusime jälle kord, et meid seob tõeline ja tugev sõprus, mis on võimalik ainult Nõukogudemaal, ainult tänu Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei leninlikule rahvuspoliitikale.

Ainult vene, ukraina ja teiste Nõukogude rahvaste vennaliku ja omakasupüüdmatu abi tulemusena on Eesti 35 aastaga muutunud vabariigiks, kellel on arenenud tööstus ja põllumajandus. Üha tihedamaks muutub ka meie vaimne lähedus. Meenuvad Ukraina kirjanduse ja kunsti päevad Eesti NSV-s möödunud aastal, millal kogu meie vabariik oli võlutud ukraina rahva sädelevast, oivalisest kunstist. Mullune kohtumine innustas meie vabariigi töötajaid veel edukamale tööle üheksanda viisaastaku lõpuleviimiseks.

Nüüd, olles käinud teie linnades ja külades ning näinud, missuguse entusiasmiga valmistuvad Ukraina töötajad NLKP XXV kongressiks, muutes sõna otseses mõttes iga kongressieelse päeva töökangelaslikkuse päevaks, tunneme uuesti suurt uhkust NSV Liidu rahvaste paljurahvuselise vennaliku pere üle, kes sammub kindlalt kommunismile.

Eesti NSV kirjanduse ja kunsti päevade ajal Ukraina NSV-s toimus meie sotsialistlike kultuuride tõeline vastastikune rikastumine. Me oleme vaimselt lähemaks saanud, oleme saanud veel suuremateks sõpradeks, hea sõber aga on tarvilik töös ja puhkeviivul.

Lubage avaldada sügavat tänu Ukraina Kommunistliku Partei Keskkomiteele, tema Poliitbüroole, Ukraina NSV Ülemnõukogu Presiidiumile ja valitsusele nii suure hulga Eesti kultuuritöötajate küllakutsumise ja erakordselt sooja vastuvõtu eest. Need päevad ei unune kunagi ja innustavad meie rahvast uutele saavutustele NLKP XXV kongressi vääriliseks tähistamiseks peetavas võistluses.»

Saalis puhkesid tormilised kiiduavaldused.

Järgnenud sõpruskontsert kujunes tõeliseks kunstipeoks. See leidis väljenduse sügavalt patriootlikus kavas, mis ülistas Nõukogude rahvaste vendlust, kodumaad ja parteid, ning eesti ja ukraina lavajõudude ühises esinemises.

Majesteetlikult kõlas ukraina helilooja A. Filippenko laul «Ülistan isamaad». Täna mõjus see eriti haaravalt: olid ju koos kahe vennasrahva esindajad, kes nende päevade jooksul õppisid teineteist veel paremini tundma. Laulu esitasid RAT «Estonia» koor, Eesti NSV Riiklik Akadeemiline Meeskoor, Kiievi meeskoor, teeneline banduristide kapell ning Ukraina Televisiooni ja Raadio teeneline koorikapell.

Tohutus saalis kostis M. Lüdigi «Kõit» meie vabariigi kollektiivide ettekandes. Siis ühinesid nendega taas ukraina lauljad ja üheskoos esitati S. Tulikovi «Ülistuslaul».

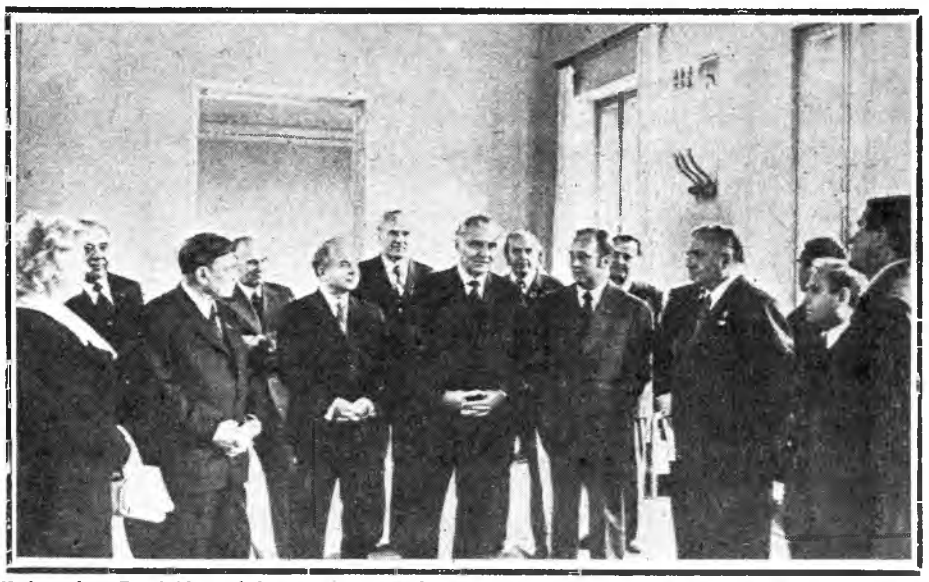
Järgmine pala oli A. Aljabjevi «Ööbik». Hiilgavalt kandis selle ette Eesti NSV rahvakunstnik M. Voites.

Eesti NSV rahvakunstnik T. Randviir ja noor populaarne ukraina tantsija, Ukraina NSV Riikliku Ooperi- ja Balletiteatri solist, Ukraina NSV teeneline kunstnik V. Kovtun esinesid *pas de deux*'ga L. Minkuse balletist «Don Quijote».

Soojalt võeti vastu ka Eesti NSV rahvakunstnik H. Krumm, kes laulis ariooso A. Cilea ooperist «Arlitar».

Lavale tulid Eesti NSV teeneline kunstnik A. Kaal ning Ukraina NSV Ooperi- ja Balletiteatri solist, Ukraina NSV rahvakunstnik A. Mokrenko. Kõlas Rosina ja Figaro duett G. Rossini ooperist «Sevilla habemeajaja».

Tormiliselt tervitas saal Eesti NSV Riiklikku Akadeemilist Meeskoori. Meie kuulus kollektiiv on Ukrainas esinenud palju kordi ja alati suure menuga. Siinsed muusikahuvilised on vaimustatud RAM-ist ja selle juhist, NSV Liidu rahvakunstnikust, sotsialistliku töö kangelasest G. Ernesaksast. Täna alustasid laulumehed oma esinemist katkenditega G. Ernesaksa süidist «Kuidas kalamehed elavad», millele järgnes ukraina rahvalaul.

Kohtumine Eesti NSV delegatsiooniga Ukraina KP Keskkomitees.

A. Bormotovi ja V. Samohhotski foto (RATAU — ETA)

Franko-nim. Lvovi Akadeemilise Ooperi- ja Balletiteatri solist V. Bazilikut esitas eesti rahvalaulu «Süda tuksub».

Elavalt jagas kuulajaskond kiitust RAM-i poistekoorile ja N. Ostrovski nim. Kiievi Pioneeride Palee koorile «Zvonotšek». Püüdlikult ja kaasaelamisega esitasid lapsed U. Naissoo laulu «Ühel kaunil suvepäeval» ja ukraina rahvalaulu.

Möödunud aastal, kui Eestis toimusid Ukraina NSV kirjanduse ja kunsti päevad, oli meil külas G. Verjovka nim. Akadeemiline Ukraina Rahvakoor. Koori naisrühm esitas ukraina rahvalaulu «Oi sa kaseke».

Esinesid isetegevuslik laulu- ja tantsuansambel Saaremaalt, vokaal-instrumentaalansambel «Laine», instrumentaalansambel «Viru» ning Eesti NSV teenelised kunstnikud H. Lääts ja V. Kuslap.

NSV Liidu rahvakunstnik A. Solovjanenko esitas vene rahvalaulu «Kihutab troika».

Seejärel kõlas vokaalkompositsioon «Südame laulu kingime sõpradele» G. Verjovka nim. koori ja solistide esituses.

Eesti ja Ukraina solistid ja kollektiivid pühendasid meie paljurahvuselise kodumaa pealinnale laulu «Minu Moskva».

Lavale tulid kõik kontserdi osalised. Prožektorid heitsid valgust Kommunistliku Partei ja Nõukogude riigi suure rajaja V. I. Lenini skulptuurile. Võimsalt kõlas A. Holminovi «Laul Leninist».

Sõpruskontserdi lavastajad olid Eesti NSV teeneline kunstitegelane U. Väljaots ja Ukraina NSV teeneline kultuuritegelane R. Võssotski, dirigendid — NSV Liidu rahvakunstnik G. Ernesaks, Ukraina NSV rahvakunstnik S. Turtšak ja Eesti NSV teeneline kunstnik E. Klas, režissöörid — Ukraina NSV teeneline kunstnik R. Katšenovski ja A. Mikk, kunstnikud — Eesti NSV teeneline kunstitegelane E. Renter ja Ukraina NSV teeneline kunstnik L. Briskman, koormeistrid — Eesti NSV rahvakunstnik O. Oja, Eesti NSV teeneline kunstitegelane U. Järvela, V. Laul, Ukraina NSV rahvakunstnik A. Avdijenko, Ukraina NSV teenelised kunstitegelased S. Dorogoi ja G. Kuljaba ning Ukraina NSV teeneline kunstnik V. Maltsev.

Kontsert oli lõppenud, kuid kuulajad-vaatajad ei tõtanud lahkuma. Saalis mürisesid kiiduavaldused esinejatele ja kõigile kultuuripäevadest osavõtjaile. Need olid kiiduavaldused rahvaste sõprusele ja Lenini parteile, kes juhib nõukogude rahvast kommunismile.

KULTUURIPÄEVADE KROONIKAT

2. oktoober. Eesti NSV delegatsiooni Krimmi saabumise puhul toimus Simferoopoli lennujaamas miiting. Külalised asetasid liili V. I. Lenini monumendi ja Tundmatu Sõduri hauale. Partei Krimmi oblastikomitees jutuajamisel kõneles oblastikomitee esimene sekretär N. KIRITŠENKO. Käidi suures linnuvabrikus «Južnajas». Kultuuripalees kohtumisel pidasid kõne oblasti täitevkomitee esimehe asetäitja R. TŠEPURINA, sotsialistliku töö kangelane, lüpsja T. DMITRENKO, Eesti NSV kultuuriminister J. JÜRNA jt. Kohtumisel viibisid EKP Keskkomitee sekretär V. VÄLJAS, Ukraina NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja P. TRONKO ja partei Krimmi oblastikomitee esimene sekretär N. KIRITŠENKO.

Saaremaa taidlejad käisid Donetsi basseinis, Vorošilovgradis ja Krasnodonis olid sõbralikud ja pidulikud kohtumised ning anti kontserte.

RAM-il oli konservatooriumi suures saalis kohtumine Kiievi muusikaspetsialistide ja -õppeasutuste kollektiividega. Kiievi Riikliku Konservatooriumi kateedrijuhataja, Ooperi- ja Balletiteatri peakoormeister, Ukraina NSV rahvakunstnik L. VENEDIKTOV ütles tervitussõna, seejärel kõneles G. ERNESAKS. Järgnenud kontserdil esitas RAM eesti rahvalaule, V. Tormise, G. Ernesaksa jt. loomingut. Dirigeeris ka O. OJA.

*

3. oktoober. Kangelaslinnas Sevastoopolis panid Eesti NSV delegatsiooni liikmed eesotsas EKP Keskkomitee sekretäri V. VÄLJASEGA Sõpruse alleel kasvama kastani. Külalised asetasid liili V. I. Lenini monumendi ette ja Sapuni mäele Kuulsuse memoriaali igavese tule juurde, vaatasid dioraami «Tormijooks Sapuni mäele 7. mail 1944» ja panoraami «Sevastoopoli kaitsmine aastail 1854—1855». Partei linnakomitees vestlusel anti Eesti esindajatele laegas Sevastoopoli pühamullaga.

Užgorodis, Taga-Karpaadi oblasti filharmoonia saalis oli kohtumine, kus külalisi tervitasid Ukraina NSV Ülemnõukogu saadik tööline N. PITSKAR, oblastikomitee sekretär N. SEMENJUK, Ukraina NSV rahvakunstnik K. BALOG jt. Suurel kontserdil esinesid Taga-Karpaatia rahvakoor ja ansambel «Laine». Käidi ka töötuskeskuses Mukatševos.

Eesti NSV delegatsioon lõpetas Jaltaga oma ringsõidu Ukrainas. Käidi Livadia paleemuuseumis, kus 1945. a. oli aset leidnud kolme suurriigi konverents. Partei Jalta linnakomitees oli delegatsioonil jutuajamine, kus sõna võttis Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja A. GREEN.

*

4. oktoobril toimus Ukraina KP Keskkomitees UKP Keskkomitee Poliitbüroo liikmete ja liikmekandidaatide kohtumine Eesti NSV delegatsiooniga, keda juhtis EKP Keskkomitee sekretär V. VÄLJAS. UKP Keskkomitee esimene sekretär V. ŠTŠERBITSKI tervitas südamlikult külalisi ja pidas kõne, EKP Keskkomitee sekretär V. VÄLJAS avaldas südamlikku tänu Nõukogude Eesti esindajatele Ukraina pinnal osakssaanud sooja vastuvõtu eest, kõneles eesti rahva töövõitudest ning sotsialistlikust võistlusest NLKP XXV kongressi auks.

Ukraina NSV Ülemnõukogu Presiidiumis antikätte autasud Eesti NSV kirjanduse ja kunsti päevadest osavõtjaile. Ukraina NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja said RAT «ESTONIA», EESTI NSV RIIKLIK VENE DRAAMATEATER, RAM, EESTI RIIKLIK FILHARMOONIA, KINEMATOGRAFISTIDE LIIT, HELILOOJATE LIIT, KIRJANIKE LIIT ja KUNSTNIKE LIIT ning TEATRIÜHING. Ukraina NSV Ülemnõukogu Presiidiumi tänukirja said RAM-i POISTEKOOR, ansamblid «LAINE» ja «VANA TOOMAS» ning suur rühm meie kultuuritegelasi. Autasud andis kätte Ukraina NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees I. GRUSETSKI. Vastuseks võtsid sõna EKP Keskkomitee sekretär V. VÄLJAS ja Kunstnike Liidu juhatuse esimees I. TORN. Autasude kätteandmisel viibisid UKP Keskkomitee sekretär V. MALANTŠUK, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja A. GREEN, Ukraina NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja P. TRONKO jt.

Ukraina NSV valitsus korraldas vastuvõtu kultuuripäevadest osavõtjate auks.

Dnepri ja Desna jõe vahelisel saarel

Eesti NSV delegatsiooni liikmed Tallinna lennujaamas. P. Kuznetsovi foto (ETA)

KUNSTIPÄEVADE MUUSIKAREISILT

Üks esimesi Ukrainast tagasijõudnud kollektiive oli Eesti NSV Riikliku Filharmoonia keelpillikvartett. Eleva vaimustusega rääkis verivärsketest dekaadimuljetest kvarteti esimene viiul Lemmo Erendi:

Viibisime Ukrainamaal 24. septembrist 4. oktoobrini. Meie tegevusprogramm sai vist hoo tiibadesse juba Tallinna lennuväljalt: puhkemomente oli üpris vähe, kõik päevad olid sisustatud huvitavalt, lausa põnevalt. Niisuguses hoogsas tempos tundsime endki täiustuvat ja esinedes ennast ületavat. Sellele aitas kaasa ukraina publiku siiralt soe vastuvõtt ning kunstipäevade korraldajate ülimalt hea hoolitsus meie esinejate eest.

Meie esinemispaigad, ühised ansambliga «Laine» olid Tšernovtsõ, Ivano-Frankovsk, Kolomõja («Lainel»: Kaluš), Užgorod, grupi juhtideks olid Pärnu Linna TSN TK kultuuriosakonna juhataja Hilja Treuberg ja Kohtla-Järve TSN TK aseesimees Leida Annus.

Meie kahe küllaltki erineva kunstikollektiivi ühisreis kujunes meeldivaks. Olime niiviisi ka «Laine» suure edu tunnistajad.

Ühtekokku mahtus nendesse päevadesse kuus loomingulist kohtumist tehastes ja muusikakoolides, neli täismõõdulist kontserti filharmoonia saalides, kaks televisiooniesinemist (Tšernovtsõ ja Užgorod), peale nende ekskursioonid, pärjapanekud V. I. Lenini ja Suures Isamaasõjas langenute mälestusmärkidele, muuseumi- ja näitusekülastused. Meelde jäid kohtumised Tšernovtsõ masinatehases, Nadvornaja naftatöötlemiskeskuses, Užgorodi jalatsikombinaadis.

Et meie kvarteti liikmed tegutsevad enamasti ka pedagoogina, pakkusid kohtumised kõigi kolme oblastilinna muusikakoolides puhterialast huvi.

Hämmastama pani õpilaste erialase meisterlikkuse tase, mis omakorda on tingitud kõrge kvalifikatsiooniga kaadrist.

Užgorodi Muusikakoolis on üheksa keelpilliõpetajat. Eriti heal järjel seisab viiulimäng, on ju viiul Karpaatides rahvapill. Užgorodist on pärit mitmed nimekad muusikud, nende hulgas Pariisi Thibaud' konkursi laureaat Mihhail Kopelman, Tšernovtsõ Muusikakool on andnud estraadile Sofia Rotaru, ansamblid «Smeritška», «Tšervona Ruta».

Huvi kammermuusika vastu näib neis linnades olevat samuti suur. Meie kontserdid läksid alati täissaalile, s. o. rohkem kui 500 kuulajale. Oma põhikavas esitasime Ukraina NSV rahvakunstniku A. Filippenko Adagio Kvartetist nr. 2, R. Tobiase Keelpillikvarteti nr. 2, F. Schuberti Allegro e-moll, J. Haydni Keelpillikvarteti D-duur («Lõoke») ning M. Kuulbergi Kontsertappassionata tšellole ja keelpillikvartetile, kus solist oli T. Velmet. Nimetatud teos äratas elavat vastukaja.

Sõprussidemed said sõlmitud kõigis kohtumis- ja esinemispaikades, konkreetsemaid koostööplaane tegime aga Užgorodi Muusikakoolis ja Filharmoonias. Muusikakoolide õpilaskontsertide vahetamise mõtte kavatseme teostada juba sel õppeaastal.

Kunstipäevad Ukrainas olid meie kontsertandielus pidupäevad. Kodulinna naasime täis loomingulist hoogu ja energiat.

Eesti NSV Riikliku Filharmoonia keelpillikvartett Užgorodis. Vasakult: Užgorodi Filharmoonia kunstiline juht Ivan Vitšanin, Jossif Šagal, Ivo Juul, Pärnu linna kultuuriosakonna juhataja Hilja Treuberg, Toomas Velmet, Lemmo Erendi, Eesti NSV Filharmoonia administraator Erna Sadde ja Ants Toomingas.

JÄRELMÕTTEID KIIEVI TEATRI KÜLALIS-ETENDUSTELE

Tallinnas andis külalisetendusi Ukraina NSV Lesja Ukrainka nimeline Töö-punalipu ordeniga Riiklik Vene Draamateater Kiievist.

Meie publikule tõid nad kaasa M. Reznikovitši lavastused: A. Arbuzovi «Õhtuvalgus», L. Zorini «Heasüdamlikud inimesed» ja L. Maljugini «Minu kummaline õnn». E. Mitnitški oli lavastanud L. Zorini «Varssavi meloodia» ning D. Patricki «Kummalise mrs. Savage'i». V. Sobko näidendi «Kauged aknad» lavastaja oli A. Gorbenko ja sama autori «Teise kohtumise» lavastaja I. Grinšpun.

Praegu töötab teater Ukraina NSV rahvakunstniku V. Nenaševi juhtimisel. Eeloleval aastal pühitsetakse teatri viiekümnendat aastapäeva. Kokkupuuteist Kiievi teatrirahvaga on meelde jäänud, et see teater on kodupublikule ikka head kunsti pakkunud ning oma nime teatriajaloos paljude väljapaistvate lavastustega jäädvustanud. Suure kodulava tõttu ei olnud tehnilistel põhjustel võimalik kaasa tuua ja meie Laevastiku Ohvitseride Maja lavale üle kanda mitmeid huvitavaid etendusi. Nii jääb meil üle teha põgus kokkuvõte eelnimetatud lavastuste põhjal.

Kõigepealt oli meeldiv, et teater kõigi oma lavastustega köitis publikut. Tähelepanelik kuulamine, naer ja kaasaelamine saalis on alati hea tunnustus. Teatris paistab olevat tavaks kasutada peaaegu igas lavastuses dubleerivaid koosseise. See tõik äratas nii kriitikute kui ka publiku huvi ning kutsus vaatama lavastusi korduvalt, näitlejate pärast.

Arbuzov on meie vaatajaile oma autor, niivõrd palju mängitud on olnud Eestiski tema tükid. Meil seni tundmatu «Õhtuvalguse» lavastuses köitsid peentes pooltoonides väljapeetud inimestevahelised keerulised suhted, armastuse tabamatud keerdkäigud. Inimene töös ja isiklikus elus, kohusetunne, ausus, printsipiaalsus. Huvitav oli V. Jezepovi näitlejatöö. Tema Paltšikoviga tuli algul lihtsalt harjuda, sedavõrd mittestereotüüpne ja erandlik oli see inimene. Üheaegselt nii veidrik kui ka tark, nii kaastundlik kui ka printsipiaalne, avas ta lavastuse lõpuni huvitavaid karakteritahke. Temale sekundeerisid suurepärased näitlejannad, Inna osas Larissa Kadotšnikova ja Tamara osas Ada Rogovtseva. Meeldivalt süüvis mällu näitleja B. Voznjuk Mihno osas.

Puudujäägina torkas silma, et lavastaja polnud suutnud sulatada kõiki näitlejaid ansamblimängusse (Paltšikovi poeg, tütar, selle peigmees). Ei rahuldanud ka kunstnik J. Žoludejevi lavakujundus, mis vähemalt meil ei aidanud tükil mõjule pääseda, pigem segas tarbetuna tunduva ülekuhjatuse ja stiilipuudumisega.

L. Zorini näidend «Heasüdamlikud inimesed» köitis laitmatu ansambli ja kadestamisväärselt hästi paikapandud temporütmidega. Eriliselt heade, peente komöödialike nüanssidega mängisid näitlejad J. Mažuga Kabatškovi osas ja V. Predajevitš Iraida Grebeškova osas.

Meeldivalt üllatas V. Sobko «Kaugete akende» lavastus. Režissöör A. Gorbenko on siin julgelt eluõigust andnud melodraamale, vürtsitades seda mahlaka komöödialikkusega. Saal oli laval toimuva võimuses. Otstarbekalt ökonoomne, tinglikult realistlik lavakujundus kunstnik M. Ulanovskilt aitas lavastajat ning näitlejaid avada nii lavastuse pealisülesannet kui ka hoida temporütme. Naljakas kõrvuti traagilisega. Sügavad tunded koos inimlike nõrkustega. Pole kaua viibinud nii emotsionaalsel etendusel, kus naer ning pisarad kõrvuti oleksid võidutsenud. Lavastus, mis aitas lõplikult langetada otsuse: see on HEADE NÄITLEJATE TEATER!

Ja tõepoolest, NSV Liidu ja Ukraina NSV rahvakunstnike ning teeneliste kunstnike tiitlid seisavad paljude näitlejate nimede ees, kes neid aunimetusi väärivalt end meile ka näitasid. Kuid meelde jäid ka noored näitlejad oma nooruse võlu ning andekusega!

KOIDULA SOOSALU

Rahvaste Sõpruse pargis on eesti salu, mille panid kolm aastat tagasi kasvama meie kirjanikud. Pargis korraldati miiting, mille avas partei Kiievi linnakomtee esimene sekretär A. BOTVIN. Kõneles sotsialistliku töö kangelane krohvijate briqadir A. SERAJA. Sõna võttis Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja A. GREEN. Miitingul viibisid EKP Keskkomitee sekretär V. VÄLJAS, Ukraina NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja P. TRONKO ja Kiievi linna täitevkomitee esimehe esimene asetäitja V. LAVRUHHIN. Osavõtjad istutasid Nõukogudemaa rahvaste sõpruse auks sõprusparki vahtra, kuuse, toominga ja pihlaka.

*

5. oktoober. Nõukogude Eesti esindajatel oli ringsõit Tšerkassõ oblastis. Pärast laevasõitu Dnepril võeti neid vastu muusika ja lilledega Tarassi mäe jõevaksalis. Kanevi linnas tervitas Eesti NSV delegatsiooni eesotsas EKP Keskkomitee sekretäri V. VÄLJASEGA, meie kirjanikke, kunstnikke, heliloojaid jt. Tšerkassõ oblastikomitee esimene sekretär A. ANDREJEV. Tervitusele vastas EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja O. UTT. Külalisi oli vastu võtmas ka partei Kanevi rajoonikomitee esimene sekretär A. GORA ja täitevkomitee esimees V. GONTSAR. Käidi Tarassi mäel, kus on maetud T. Ševtšenko, asetati lilli ja istutati Sõpruse parki kolm tamme, vaadati Ševtšenko muuseumi. Lilli pandi ka Arkadi Gaidari mälestussambale linnaparqis. Ta hukkus 1941. a. mõne kilomeetri kaugusel lahingus fašistidega. Tutvuti Gaidari raamatukogu-muuseumiga. Lilli viidi ka A. Lenski, vene näitleja ja Väikese Teatri näitejuhi kalmule. Külalistega olid kaasas UKP Keskkomitee sekretär V. MALANTSUK, Ukraina NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja P. TRONKO ja Ukraina NSV kultuuriminister A. ROMANOVSKI.

*

6. oktoobril sõitis Eesti NSV delegatsioon eesotsas EKP Keskkomitee sekretäri V. VÄLJASEGA Kiievist Tallinna. Saatmas olid UKP Keskkomitee sekretär V. MALANTSUK, Ukraina NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja P. TRONKO, Ukraina NSV kultuuriminister A. ROMANOVSKI jt. G. Verjovka nim. Ukraina Riiklik Akadeemiline Rahvakoor laulis lahkuvatele sõpradele. Teele asus ka eirong kultuuripäevadest osavõtjatega.

Samal päeval võtsid Eesti NSV delegatsiooni eesotsas EKP Keskkomitee sekretäri V. VÄLJASEGA Tallinna lennuväljal vastu EKP Keskkomitee propaganda- ja agitatsiooniosakonna juhataja O. NÕMM, partei Tallinna linnakomitee sekretär R. RISTLAAN, Televisiooni ja Raadio Komitee esimees R. PENU, kultuuriministri asetäitjad R. VIIES ja A. PÄIEL. Koos delegatsiooniga saabusid ka meie loominguliste liitude ja organisatsioonide esindajad.

*

Sügisvihm ei rikkunud rõõmsat elevust, mis 8. oktoobri hommikul valitses Balti jaama perroonil. Sajad tallinlased olid tulnud vastu erirongile, millega saabusid Ukrainast koju Eesti NSV kirjanduse ja kunsti päevadest osavõtnud kunstimeistrid ja loomingulised kollektiivid.

Vastutulnute hulgas olid EKP Keskkomitee sekretär **V. Väljas**, EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja **O. Utt** ja Eesti NSV kultuuriminister **J.-K. Jürna**.

Saabunuid võeti vastu muusika ja lilledega.

«Oleme veidi väsinud, kuid õnnelikud,» ütles Eesti NSV Kultuuriministeeriumi kolleegiumi liige, kirjandus- ja kunstipäevade staabi ülem **V. Markus**. «Meie loomingulised kollektiivid ja solistid esinesid menukalt. Kunstnikud, kirjanikud, heliloojad ja kineastid süvendasid loomingulisi sidemeid Ukraina ametivendadega. Ent peamine on see, et igaüks meist sai tunda ukraina rahva südamesoojust ja külalislahkust. Kus me ka ei olnud, kõikjal ümbritses meid suur tähelepanu. Ukrainlased tundsid suurt huvi eesti nõukogude kultuuri saavutuste vastu.

See oli suur ja unustamatu rahvaste sõpruse pidu.»

«VIHMAPIISAD»

läbi mitme pilgu

PAUL KUUSBERG. «VIHMAPIISAD». «Looming» nr. 6 ja 7 1975.

Küllap on Paul Kuusberg juba tüütuseni kuulnud, et ta on eeskätt ja kõigepealt publitsistlik probleemikäsitleja, küll erakordselt päevakohane käsitleja, seejuures aga tihti liiga kuivasjalik, askeetlik, ratsionaalne, (peaaegu) nullstiili harrastaja vms. Parata pole midagi, võib arvata, et seda sorti juttu jätkub edaspidisekski. Hea, et nõnda. Sest «Kui poleks Paul Kuusbergi?» (vt. P. Lias, SV 1. III 1974), «siis väheneks märgatavalt uuenduste suundumus intellektuaalse proosa poole».

Stilisatsioon, kauniskirjanduse artistlikkus pole tõepoolest P. Kuusbergi loomingu eeliseesmärke. Ta peab olulisemaks muud — olla oma kaasaja, oma põlvkonna uurija, kaitsja, prokurör ja kohtunik, kes oma teostega kutsub ja sunnib mõtestama elu, süüvima inimteadvuse sügavamatesse ladestustesse. Nii ka «Vihmapiiskades».

On ütlematagi selge, et sellise menetlusega kirjanik ümmarguse munana läbi (kirjandus)elu ei veere, aga saab, võib ja tohib siis sellest juhinduda? Andreas Jallak ei häbene tunnistada, et ta püüab maailma soojaks kütta — niipalju kui tema seda suudab. Ta on oma tões kindel mees, kes läheb või läbi müüri. Nõnda arvab Andreasest Nikolai Kurvits, «Vihmapiiskade» karakteriloomingu suur õnnestumine, ses mõttes kõrvutatav «Ühe öö» Glafira Feoktistovnaga, olgugi nad tüübilt nii ääretult erinevad inimesed.

Kuusbergi loomingus sümpatiseerib autori mitmekülgselt mõista tahtev, delikaatne ja väga siiras inimesekäsitus. Nõnda toob ta lugejale lähedale rängalt keerulise siseeluga Tõnupärdi Etsi, inimese, kes jääb igal ajal ja igas kohas iseendaks. Viimane käib ka Andreas Jallaku kohta. Maailmavaatelised eriarvamused ei takista neid tunnustamast teineteise hinnatavaid käitumisjooni, nägemast inimlikku suurust või ka närusust. Kuidas võikski teisiti? Nad on põlvkonnakaaslased, elu on neid kõrvuti seadnud — mitte üksnes haiglapalatis.

Ikka ja jälle, teiselt tasandilt, uuest rakursist tuleb Kuusberg probleemide juurde, mis talle rahu ei anna. Ei ole ootamatu, et romaan «Vihmapiisad» juhib mõttekäigu taas näiteks «Naeratuse»-kogumiku «Ühe päeva protokollis», «Roostetanud kastekannus» või «Plahvatuses» käsitletule. Jälgigem Taavet Tomsoni ja Margit Voorekandu. Hedonistliku ellusuhtumise taunimisel ja saajamentaliteedi kandjate vastu on Kuusberg kompromissitu, vahest ehk liigagi ühekülgsete värvide kasutaja — karakteriloomingu seisukohalt.

«Vihmapiisad» on tihe ja tõsine teos, paljus valusalt hinge puudutav, üle ja järele mõtlema sundiv.

Rohkem, kümme korda rohkem peaksime tegelema uue eluviisi kujundamisega. Nõnda arvas Andreas Jallak, idealistiks tembeldatu, kes ise leidis, et ta on oma elus suutnud vähe, kurvakstegevalt vähe.

AUGUST EELMÄE

*

«Vihmapiiskade» lugemine tõi meelde «Andres Lapeteuse» ilmumise. Tundub, et need kaks teost on kõige tähtsamad P. Kuusbergi loomingu ühe olulisema ja ulatuslikuma suuna piiritlemisel (seda koos mitme jutustusega). Nagu «Lapeteus» osutus ilmumisel äärmiselt päevakajaliseks, nii on seda nüüd uus romaan. P. Kuusbergi teoste aktuaalsuse saladus peitub aga ikka peamiselt tema pingsalt juurdleva mõtte orientatsioonis, mitte olustiku protokollis, mida võib samuti leida mõlemast teosest.

Kahe nii pika vahega ilmunud teose võrdlemine näitab eriti ilmekalt, kuivõrd on kirjaniku probleemide maailm komplitseerunud. «Vihmapiisad» kõneleb Teise maailmasõja päevil mehistunute maailmavaatelistest eneseusutlustest; peategelaste Andreas Jallaku ja Eduard Tõnupärdi kunagise ideelisteks vaenlasteks muutumise ning nüüdse kontakti otsimise, teineteist mõista tahtmise püüdluste lugu annab alust vaatluse alla võtta väga ja väga tõsiseid, sageli ka diskreetseid küsimusi.

P. Kuusberg on oma analüüsimisinnus äärmiselt põhjalik, aga ka kompromissitu, kahepoolne väärtushinnangute inventuur teoses seab kahtluse alla mitmed tardtõdemised. Teose eetiline ja humanistlik paatos on erakordne ja — mis peamine — võib peaaegu 100%-lise tõenäosusega ennustada, et seda jätkub veel paljudeks kirjutamata teosteks.

Iga uue raamatuga on peaaegu olustikukirjeldajana alustanud kirjanik astunud sammu lähemale filosoofilisele probleemromaanile. See tendents avaldub ka poeetikas: paljud «Vihmapiiskadele» iseloomulikud ja enesestmõistetavad tingimused (kas või peamine «suur juhus», mis viis ühte palatisse ja kõrvuti vooditesse infarkti läbi korraga nagu saatusekaaslasteks muutunud Jallaku ning Tõnupärdi) polnuks vist noore Kuusbergi jaoks mõeldavad. Kuid siiski nimelt vormis avalduvad uue romaani suurimad küsitavused. Kirjaniku soliidse, raskepärase ütlemisviisi muudab monotoonsemaks valitud jutustamislaad, mis paratamatult eeldab tervet rida kordamisi. Ka oleks ehk teosele kasuks tulnud kõrvaltegelaste põhjalikum selekteerimine. Mõnelgi neist ei ole täita kuigivõrd olulisi funktsioone.

Romaan annab tooni niihästi tänavuses proosasaagis kui ka viimaste aastate romaaniloomingu keskele asetatuna. On ta etapitähis P. Kuusbergi loomingus? Tundub, et on, kuid eks näis.

HENN-KAAREL HELLAT

*

P. Kuusberg on tänapäevakirjanikke, kes avatult kirjutab oma aja tähtsatest ja erutavatest küsimustest, täites ühtaegu uurija, vastutaja ning kasvataja rolli. Tema teoste elukujutus on hoolikalt täpne. Nii tabab ka «Vihmapiisad» suurt osa sellest, mis õhus või olemas. Tunnetusväärtus on romaani sügavuti ajalukku, sotsioloogiasse, majanduselu ülatuvatel ekskurssidel. Neis leiab ideedetaile ja probleemivõrseid, mis võiksid omaettegi eritletud saada. Tihti suubub diagnoosiv-registreeriv esitus konstruktiivsesse kriitikasse. Ja nagu Kuusbergil ikka, valitseb tõestav ja publitsistlik alge psühholoogilise üle. Monoloogi heakõlast on tähtsam mõte ise, elufaktid on tähtsamad kui sündmustiku arendus. Tegelasportreed on väga meeldejäävad valmiskarakterid, mille kontuurjooni üha selgemaks toonitatakse. «Vihmapiiskades» on kirjanik endistviisi eluhoiakute kujutaja ja kriitik, endistviisi valgustab ta olulisi ühiskondlik-poliitilisi situatsioone ning õiendab käibearusaamu. Ent seniselt aja mõtestamiselt näikse olevat põhiprobleem nihkunud veelgi üldistatuma suunas — elu mõtestamisele.

Raske haigus loob veendumusilt ja saatuselt eri leeride inimestele Andreas Jallakule ja Eduard Tõnupärdile võimaluse tagasivaateks, eneselt arupärimiseks (autor kordab sisendavalt, et minevik kõnnib meie kannul, ja vannutab aega leidma vihmapiiskade kuulatamiseks). Palju ühist on selles, mis kummalegi elus pidet pakkunud või koormana hingele jäänud: põhimõttekindlus, kohusetäitmine, eneseksjäämine, ideaaliotsing ja -valik, hirm, süütunne. Veelahkmejoone nende vahele tõmbas aga kelle jaoks, kelle pärast.

Tähelepandava sotsiaal-psühholoogilise portreega Tõnupärdi saatus osutub minevikku pööratuks ning probleemne raskuskese nihkub Andrease ja Eduardi vaheliselt mahukalt poleemikalt mujale. Olulisemat, raskemini mõistetavat ja lahendatavat sisaldab pingestus Jallaku (ka Ella, Kurvitsa) ja Taavetite-Margitite vahel. Siin ei ole kaugeltki kõik selge ja retseptiküps. On hoiatavat muret inimese pärast, kes suurisõnu räägib teenitud hüvedest ja õigustest, rahuliku arengu peentest dialektilistest seostest, vajadusest kohaneda, tõekspidamisi korrigeerida. Elu areneb suurte kategoriaalsete seaduste järgi. Milline on iga üksiku osa? Kas ta peab tahtma, kas ta oskab tahta seda ise valida? Vastanduvad eluhoiakud, mis selgelt joonistusid välja «Roostetanud kastekannus» ja «Naeratuses»: elada, tegutseda ajas, maailmas, nagu ta on, ja muuta aega, maailma soojemaks kütta. Andrease maailmavaateline kreedo kestab ajaproovi, ent ilmseks saab, kui vähe oli ta suutnud uut inimest kasvatada, kaaslast enda kõrval aidata. Raamatus otsekui otsitakse silda, edasiteed noorpõlveunistuste juurde. P. Kuusberg kõneleb inimese nimel, kes seda teed ehitab ja sammub. Võimalusi osutavad märksõnad *elu teiste heaks, ideaali- ja eesmärgikindlus, vaimsus.*

ÜLLE KURS

*

Paul Kuusbergi kui tugeva sotsiaalse närviga kirjaniku ja ühiskonna asjade ning inimese kujunemise pärast südant valutava kodaniku peatähelepanu on alati olnud pööratud inimesele tema ühiskondlikus olemises, sealjuures alati väga konkreetses. Nõnda on ka «Vihmapiiskades», mille karakterikujunduses on jätkuvalt lahutamatus koosmõjus nii isiku individuaalsed omadused ja eeldused kui ka ühiskonnaelu muutuvad tegurid. Ja mis väga oluline, siingi rõhutab autor selgesti ning vääramatult igaühe vastutust selle eest, milliseks meie tänapäev ja tulevik kujunevad. Niisuguses dialektilises käsitluses tunneme Enn Kalmu, Andres Lapeteust ja teisi tema romaanide tegelasi. Nüüd astuvad veelgi keerukamais individuaalse ja ühiskondliku seoseis meie ette «Vihmapiiskade» tegelased, eeskätt keskne Andreas Jallak oma aususeprobleemiga, Eduard Tõnupärt hoopis teistsuguse, kuid ometi lugupidamist äratava aususe ja mehisusega, Taavet Tomson oma karjerismimaigulise paindlikkuse ja teovõimega, kusjuures kõik need mehed koos kõrvaltegelastega kujunevad omaette probleemide koguks, mille üle tasub järele mõtelda. Sest asi ei ole kaugeltki ainuüksi selles, miks näiteks Andreas «elada ei oska» ja Taavet jälle ülihästi «oskab», asi on ustavuses meie ühiskonna ideaalidele, mille nimel autor meid kõiki mõtlema sunnib. Rõhutamist väärib, et ta ei vastanda seejuures isiksust ja ühiskonda, vaid juurdleb, miks ühe või teise saatus on kujunenud just nõnda ja mitte teisiti. Selgemaks saab see Andrease ja Tõnupärdi puhul, vähem valgustatuks jääb siiski Taavet Tomsoni puhul, mida aga Taaveti kujutamise terviklikkuse tõttu just puuduseks ei julgeks nimetada.

Mõelda on selles teoses väga palju üle. Ühe põlvkonna ja sama ajajärgu mehed, jah, isegi koolivennad ja ühe kandi poisid — ja nõnda erinev sisu: Andreas Jallak — kompromissitu, jäägitult aus kommunist, kõike väära ja võltsi eitav, mehine, eelkõige iseendale kõige kõrgemaid nõudmisi esitav inimene, ilmselt autorile, aga ka ühiskonna heakäekäigu pärast südant valutavale lugejale kõige lähedasem kuju; Eduard Tõnupärt — samuti kompromissitu ja oma idee seisukohalt aus, kuid ajalooliselt väära idee ja tee valikul saatuslikult eksinud mees, kes oma eksituse tagajärjed mehiselt oma turjale võtab, ootamata kaastunnet, süüdistamata kedagi teist, otsimata kergemat teed, mees, kes elab mehiselt seda elu, mille ta ise endale on «välja teeninud»; Taavet Tomson — ministritoolile trügiv libekala, peenike mees, suur arvestaja, kellele üsna raske on otseseid süüdistusi esitada, kuid kes tundub siiski jäävat väljapoole sotsiaalset häiriva iseseisvuse omandavad inimkujud, mida kirjanik olematusest esile manab. Thackeray polnud ainus, kes pihtis, et tal pole oma tegelaste üle võimu, et nende sõnad ja teod on talle ootamatud. Ka Gontšarovile ei andnud ta tegelased asu, nad ilmutusid talle mitmesugustes stseenides, ta kuulis nende vestluste katkendeid, talle näis, et nad liiguvad tema ümber kui täiesti iseseisvad olendid, tema on aga vaid passiivne pealtvaataja. Seda laadi hallutsinatsioone tuli ette ka Ibsenil. Ta pihtis naisele: «Täna käis mu juures Nora. Ta kandis taevassinist kleiti. Ta tuli tuppa ja pani mulle käe õlale...»

Pole midagi imestada, et loova kujutlusvõimega inimesed oma tegelastest kõneldes pisut fantaseerivad. Nad ütlevad kujundikeeles välja lihtsa tõe, et poeemide, draamade ja romaanide kangelased astuvad tegutsemise algusmomendist peale loogiliste ja järjekindlalt arenevate sündmuste ringi ning autor ei saa selle arengu järjepidevust rikkuda, kui ta ei taha oma raamatut nurja ajada. Määratlenud tegelaste iseloomu, sotsiaalse keskkonna, perekonnasuhted ja kõik nende käitumist tingivad asjaolud, käitub autor edasi nii, nagu andnuks oma tegelastele eesmärkide ja

SÕNAALKEEMIA

JAN PARANDOWSKI

(Vt. «Sirp ja Vasar» nr-d 32—38)

Nüüd aga näide, kuidas kirjaniku isiklik elu võib tungida absoluutselt ebaisiklikku teosesse. Michelet on oma päevikusse tähendanud: «Naine suri, mu süda on inaraline. Kuid nimelt see meeleheide andis mulle hiiglasuure, peaaegu deemonliku jõu: süvenesin sünge naudinguga XV sajandi Prantsusmaa agooniasse, kirjeldasin painavaid õudusnägemusi, mis olid niihästi minus endas kui ka minu teemas.» Nii põimub ajaloolase isiklik draama Karl VI hullumeelsuse piltide, surmatantsude ja selle ajastu moraalilangusega. Antud juhul langes autori meeleolu erakordsel viisil kokku tema teemaga, aga kui sageli on olnud vastupidi ning kirjanik-humorist on loonud kõige lustakamaid lehekülgi oma elu süngeil või kannatusist tulvil hetkil! Kui olla sellistest asjadest eemal, siis paneb nendega kokkupuutumine lausa ahastusest käsi ringutama, niiviisi toimiksime, jälgides muretult vilepilli puhuvat meremeest, kelle laeva pilluvad märatsema hakanud loodusjõud.

Isegi kõige paadunumad erakud ei suuda välismaailmast sedavõrd lahku lüüa, et kaasaeg ei leiaks ainsatki pilukest nende juurde pääsemiseks. Kõige ettevaatlikumgi sulg riivab alati juhtumisi eilset või tänast sündmust, mis libiseb teksti võrdlusena, metafoorina või lendsõnana. Klassikaline filoloogia oskab tabada selliseid ootamatuid vihjeid kunagisele kaasaegsusele ja need autasustavad teda, reetes vaieldava kronoloogiaga teoste daatumeid. Biograafid on demonstreerinud tuhatkordselt oma läbinägelikkust, otsides autoritelt välja vaevuhoomatavaid vihjeid riigikorrale, perekondlikele muredele ja tervisele.

Kõik mõjustab meid ja kõik muudab meid. Igal viivul piiravad aju aimamatud muljed, need mõjustavad fraaside värvingut, mõttevarjundeid, kirjaniku loomisjärgus tegelase iseloomujooni, vahel muudavad aga järsult kirjandusteose süžeed, toovad sellesse võõraid, mitte just alati soovitavaid elemente. Kes võiks garanteerida, et ta saab kavatsuse kohaselt kirjutatud kas või ühe või kaks fraasi, kuni ta sulg pole veel paberit puudutanud? Meie tahte kontrolli alt libiseb sageli välja isegi vajalike sõnade otsimine.

«Raamatuid ei looda nii, nagu tahetakse,» on oma «Päevikusse» märkinud vennad Goncourt'id. «Juba algusest peale, olles vaevalt midagi kavandanud, satume juhuse küüsi, on mingi tundmatu jõud, mingi sund, mis määrab ette teema arengu ja juhib sulge. Vahel on meil isegi raske enda kirjutatud raamatuid oma loomingu viljaks tunnistada: oleme vapustatud, et see kõik meis varjus, ilma et meil endal sellest aimugi oleks olnud...» Eriti

listliku hiskonna mudelit. Sama lugu tundub olevat ka Taaveti tasapinnal tiirleva Margitiga. Ent needki karakterid ja neisse kätketud probleemitahk on omamoodi vastus teose põhiküsimusele, mille võib sõnastada samuti nagu too nooruk, kes lektorilt küsis: «Kas te kujutlesite tollal /s. t. sõtta minnes/ sotsialismi just niisugusena, nagu see meil praegu on?» Kogu teos aga on nagu seletus, miks Andreas tollele noorukile ühesilbiliselt «ei» ega «jah» vastata ei saanud. Ja kuigi ta end seetõttu isegi süüdi tunneb, on tal ometi õigus, sest see ei olegi ühesilbilise vastuse küsimus.

Suuresti üksikküsimustesse ja vormitaotlustesse süveneva kirjanduse ajajärgul on Kuusbergi teos oma sügavuti ja laiuti haarava probleemistikuga ilmselt väga vajalik tänapäevast võimalikult täieliku ja seosterikka pildi loomisel.

VIRVE KRIMM

*

Neid kokkusattumisi küll! Kaks vana rivaali koolipäevadest, kaks teadlikult erinevat valikut sõjakeerises — nüüd on nad üsna samamoodi hädaga samas haiglas. Vähe veel, varsti on nad kõrvuti sängides. Kolmas vana semu käib neid tohterdamas. Neljas vana semu on ootamatult väimees. Kui Kaarin tuleb, võib ta ühekorraga otsa vaadata esimesele armastusele, kiivale vennale ja praegusele mehele. Andrease biograafia kolhoosipeatükid on ka samasse palatisse ära paigutatud. Kunagi «Andres Lapeteuse juhtumi» ümber arutades kutsusin appi Remarque'i, kes «on küll Kuusbergi poolel, öeldes, et ainult halbades romaanides pole juhuslikkusi, elu on neid täis». Aga kui Riisman, Andrease ja Tõnupärdi vaidluse kõige teravam koht, osutub ühtlasi Tõnupärdi minia isaks, oled ikkagi rabatud sellest üleüldisest sugulusesttutvusest ja meenub lugu, kus keegi konstruktsioonirõõmude nimel osutus iseenda vanaisaks.

*

Kujutatud, väljajoonistatud, «objektiivselt» antud episoode pole palju. Mõned kaalukad dialoogid, muidugi viimane peatükk, aga ikka astub vahele «teadvuse vool», meenutamised, kõrvutamised, arutlemised. Kui «teadvuse vool» ikka veel moodne on, on Kuusberg meie kõige moodsam kirjanik. Tõsi küll, ta suunab oma tegelaste mõttelendu väga kindlalt ja sihiteadlikult, see polegi nagu «lend», vaid väga distsiplineeritud, kavandatud mõttetöö, biograafiad tulevad korraliku kronoloogiaga, episoodid mõeldakse läbi nii süstemaatiliselt, et kusagil tekib soov puhangute järele, spontaansuse järele; tekib tunne hirmsast materjalirohkusest, situatsioonide ja probleemide küllusest, vihjatakse nii paljule, et materjal kuhjub, ikka jälle uued elukäigud, suhetepõimingud, uued refereeringud ...

Aga kordamise jõudu ja võlu Kuusberg tunneb. Sõlmkohtade juurde tuleb ta ikka ja jälle tagasi, erinevad käsitlejad, erinevad vaatenurgad, nii muutuvad tippkohad ruumiliseks, eelnenud ja järgnev faktikuhjamine muutub nagu taustaks, et mõned situatsioonid aeglase käsitluse, kordamise, kas või korrutamise hinnaga oleksid tõepoolest paika pandud.

*

Ma usun Andreasele säravat tulevikku kirjanduskriitikas. Vähemalt pikka elu. Kõik teised on ka varem kusagil olnud. Andreas on uus. Ehk mõnest Kuusbergi enese novellist ta pisut paistis. Mujalt mitte.

See on nüüd üks neid hetki kirjanduselus, kus kriitika lausa peab tõusma teose kõrgusele, kus ta ei tohi ei mööda vaadata ega juurde kirjutada, kus ta peab kas toetama või vaidlema, analüüsima igatahes. Andreast ja tema aega. Seoseid, mis pole ju lihtsad. Välist fakti pidi minnes: Kuusberg on Andrease vastu armutu. Ikka ja uuesti on Andreases väsimust ja pettumust. Vihmapiisku kuulata, seda muidugi, aga on sellest Andreasele nüüd enam abi? Ja kõrval trotshabemes hästisitueeritud vana vastane. Kes lõpuks kaitseb lausa oma käega uusi põlvkondi, noh, pojapoega. Andrease sidemed, isasidemed uue põlvkonnaga on läbi lõigatud. Viimase idealisti fiasko? Või igaveste teeotsijate igavene vaev, igavene rahulolematus? Või lihtsalt inimene oma iseloomu vastakustega, kelle vaevade juured jooksevad kokku õpetlike raamatute vormelisse: iga inimese elus saabub kord iga, kus ta oma elu hinnates jõuab veendumusele, et... Nii et ise? Või olud? Või mõlemad?

*

Ergas huvi ja aktiivne hoiak kõige suhtes, mille kohta ütleme: meie aeg, meie elu. Kui head publitsistikat! Õigemini — teese, deklaratsioone. Sententse Nikolai Kurvitsalt ja teistelt. «Üks uba teise järel,» nagu ütleb üks mu kolleege. Töötlus puudub. Aga aitäh selle eest, mis on. Teistel lihtsam edasi minna.

Tundlik sotsiaalne närv. Ikka kogu oma ajastu endaga kaasas — hea ja halvaga. Seitsmekümnendate aastate keskpaiga jaoks nii olulised tähelepanekud. Kirjanduse parteilise missiooni tundlik mõistmine.

Meie kõige olulisem kirjanik praegu.

AKSEL TAMM

*

Paul Kuusbergile

Nii latikaid kui kiisku
on siis, kui neil on vett,
ent kõrbeis juhtub, et
jõepõhigi ei niisku:

seal tõmba julgelt liisku,
et järv on meelepett,
seal maitsvamaks kui mett
pea malbeid vihmapiisku!

Harv pala pole kala
seal, kus on märjem ala
ja kus ei kuiva jõed —

ent tulgu vihm kas uhtes
või tibades, ta suhtes
tõed igal pool on tõed.

AIN KAALEP

vahendite valikul täieliku vabaduse. Faktiliselt jääb ta ustavaks iseendale ja inimtõele.

Kapriissed autorid, kes žongleerivad mütoloogiliste jumalatena imede ning üllatustega, need püsimatute, lossitorni tuulelipuna keerlevate kangelaste loojad võivad panna proovile kõige heatahtlikumagi lugeja kannatuse. Aga kas on võimalik uskuda säärastesse tegelastesse (või neid koguni armastama hakata), keda autor teose iga uue trüki jaoks ümber teeb? Kui nad võivad pidevalt muutuda, siis võinuksid ka üldse mitte eksisteerida.

Teose ülemäärane paisumine võib ka autorit ennast üllatada. Mickiewicz ei suutnud kuidagi üle saada hämmastusest, miks küll muutus tagasihoidlik bernhardiinlane episoodilisest kujust epopöa peategelaseks. Sienkiewicz aga oli triloogia viimast osa kirjutades sunnitud endale etteheiteid tegema, et ta oli Wolodyjowskist teinud algul koomilise kuju. Tolstoi, Stendhali, Dostojevski ja Ibseni puhul teame, et enne kui nende tegelased jõuavad viimasele leheküljele, saavad nad arvutu hulga võimalusi osutuda hoopis teistsuguseks, kui olid esimestel leheküljedel. Siin on tublisti kaasa aidanud ka kirjandusajaloo ja -teooria uurimine, kus nii hästi esitatakse ja analüüsitakse suurte meistrite kunsti, kes on kindlal käel lasknud oma kangelastel asuda arengu ja muutumise teele. Lõpuks pole välja surnud ka ühteainsasse valemisse kätketud kirjanduslike kangelaste tõug. Niisuguseid võib veel kohata raamatutes ja laval, osav naisuke aga, ülileidlik oma meest ja armukesi petma, pole Mileetose jutustustest tänini põrmugi muutunud. Autorid, kes lasevad oma teoste lehekülgedele selliseid nukke (kui nad ei tee seda parodeerimiseks) kuuluvad kirjameeste nii madalasse kategooriasse, et nendega ei tasu siin tegelda.

Kuna kirjandus ei tundnud muid kangelasi peale kangelaste selle sõna täpses tähenduses, ei saanud autorid omalaadud tegelastelt oodata tõsist lugupidamist enda vastu. Kui tema jumalad, titaanid, valitsejad ja üllad rüütlid oleksid vaid elustunud ja kõrgustest tema tagasihoidlikku loomingulisse laboratooriumi pilgu heitnud, otsustanuksid nad, et neid luues täitis poeet vaid oma kohust ja peab neile tänulik olema niihästi värvikate unenägude eest, millega nad on ta öid täitnud, kui ka kaunite kõlavate sõnade eest, mida ta lakkamatult otsis neist pajatamiseks.

(Järgneb)

AASTAKÜMNEID TÖÖTIHEDAT ELU

Teatavasti ilmus tänavu eesti keeles Shakespeare'i «Kogutud teoste» VII, viimane köide. Sellega on tehtud eesti lugejale kättesaadavaks suure klassiku kogu looming. Shakespeare'i loomingu eestindamine ning tutvustamine on esmajoones seotud GEORG MERE nimega, kes 7. oktoobril tähistas oma 75. sünnipäeva.

◆ Shakespeare'i «Kogutud teoste» I köide ilmus 1959. aastal. Võib-olla meenutaksite, millal ja kuidas sai kogu see suur töö alguse?

Huvi Shakespeare'i vastu on mul ammune: temas on ikka olnud minu jaoks midagi karastavat, selgitavat, lohutavat. Sõjajärgsetel aastatel oli kirjastuse peatoimetajaks A. Jakobson. 1946. aastal asusin Jakobsonile abiks väliskirjanduse tõlkimise ja redigeerimise alal ning sattusin kokku Shakespeare'i teoste väljaandmise ülesannetega. Kirjutasin eessõna ning kommentaarid «Hamletile» ja «Kuningas Learile». Nende tööde alusel soovitas Jakobson mul Shakespeare'i tõlkimise ja toimetamise käsile võtta. Ka Fr. Tuglas soovitas sedasama. Niisiis ühtisid teiste arvamused minu enese plaanidega: olin ju tulnud kirjastusse kavatsusega kunagi Orase alustatud tööd Shakespeare'i loomingu tõlkimisel jätkata.

1955. aastal sõlmiti minuga esimene leping. Suhtusin veidi skeptiliselt kogutud teoste ilmumise võimalusse, tõlkisin ja kommenteerisin arvestusega, et teosed ilmuvad ühekaupa. Kui aga kirjastus jäi ikka seisukoha juurde, et kogutud teoste väljaandmine on võimalik, hakkasin kauplema teiste asjasthuvitatute kaasatõmbamist. Shakespeare'i sonettide vahendamisele lõi kaasa H. Rajamets, üks meie tugevamaid luulevormis ja meetrikas, näidendite tõlkimine sai uusi äratusi Jaan Krossilt.

Minu töölaadi — tõlkimine ja kommenteerimine koos — on seni maailmas üsna harva rakendatud, kas mõlemad sellest kasu saanud, jäägu teiste otsustada. Minu spetsialiseerumine Shakespeare'i loomingule oleks aga veel tulemuslikumaks kujunenud, kui meie Shakespeare'i retseptsiooni teatripoolne külg oleks viimasel paarikümnel aastal tõhusam olnud. Shakespeare kirjutas teatrile ja seepärast tuleb teda lugemise kõrval tingimata läbi elada just teatris. Arvan, et Shakespeare'i looming sobiks suurepäraselt vabaõhuetendusteks, näiteks Pirita kloostri ümbruses, Paksu Margareeta kõrval oleval staadionil või Kiek-in-de . Köki mõjuval taustal.

◆ Kes on tuntumad vene šeikspiroloogid?

Praegu on väljapaistvamaid Shakespeare'i uurijaid ja populariseerijaid A. Anikst, kelle kirjutatud Shakespeare'i elulugu on ka eesti keelde tõlgitud. Kesksemaid Shakespeare'i teaduslikke uurijaid on Leonid Pinski, kelle sügavat, mahukat ja tarka raamatut Shakespeare'i ajalookroonikatest ja tragöödiatest retsenseerisin mõne aasta eest ajakirjas «Voprossõ Literaturõ».

NSV Liidu Shakespeare'i-komisjon, mille koosseisus on kümme liiget, sealhulgas ka mina, alustas tegevust veebruaris 1975 NSV Liidu Teaduste Akadeemia presiidiumi juures töötava Kultuuri Uurimise Teadusliku Nõukogu ühe allorganisatsioonina. Komisjoni esimeheks on A. Anikst. See on mõeldud kõigis liiduvabariikides organiseeritavate Shakespeare'i-ühingute keskorganisatsioonina. Eesmärgiks on vastava teadusliku töö koordineerimine, koostöö teatritega ja esindajate lähetamine Shakespeare'ile pühendatud rahvusvahelistele konverentsidele. Vabariikliku organiseerimistöö detailid peaksid selguma lähemal ajal.

Rahvusvaheline Shakespeare'i Assotsiatsioon otsustati asutada 1971. a. Vancouveris peetud kongressil, kus G. Kozintsev demonstreeris (tohutu menuga) oma filmi «Kuningas Lear». Assotsiatsiooni esimene korraline konverents peetakse Washingtonis aprillis 1976. Ka mind kutsuti assotsiatsiooni tegevusest osa võtma selle asutava liikmena.

◆ Shakespeare'i kõrval olete tõlkinud vene revolutsioonilisi demokraate Dobroljubovit, Herzenit, Tšernõševskit.

Jah, ka nende vastu tekkis mul huvi juba ülikooli päevil, mil püüdsin luua endale ajalooliselt ja filosoofiliselt põhjendatud kultuurisünteesi. See orientatsioon põhines ühtlasi huvil vene revolutsiooniliste demokraatide vastu, kelleta vene realistlik romaan mööda nud sajandil poleks ehk arenenud täpselt seda rada mööda, mida mööda ta arenes.

◆ Millised tööd on teil praegu käsil?

Süvenemine Shakespeare'ile pühendatud kirjandusesteetilisse ja -loolisse literatuuri kujunes ühtlasi sissejuhatuseks Lääne kirjandusteadusse ja kirjandusesteetikasse. Sellelt alalt on minult tellinud töid NSV Liidu TA Maailmakirjanduse Instituut.

Meie lugejate jaoks loodan 1977. a. lõpupoole saada valmis töö, mis käsitleb kodanliku romaani tekkelugu renessansiajast tänaseni. See raamat pole mõeldud kirjandusloona, vaid toob ära paarikümne kirjandusloolise pöördelise tähtsusega romaani sisu ja vormi analüüsi.

Paralleelselt koondan materjale monograafiliseks tööks Shakespeare'i loomingust ja sellega seotud tekstivälistest probleemidest. See teos oleks mõeldud nii laiale lugejaskonnale kui ka neile, kes soovivad süveneda Shakespeare'i loomingu ja tema ajastu ühte või teise aspekti.

◆ Soovime kõigi plaanide teostamiseks palju jõudu ja jaksu!

ENE MAREMAE

LÕHIDALT

Londoni töölislinnaosas East Endis avas uksed Rahvuslik Töölisliikumise Ajaloo Muuseum. Tegemist on esimese selletaolisega Suurbritannias.

Külastaja saab muuseumis ülevaate töölisliikumise ja ametiühingute ajaloost, 1926. aasta üldstreigist ja Briti ametiühingute tegevusest viimastel aastakümnetel.

Eraldi osakond on pühendatud Karl Marxi ja Friedrich Engelsi elule ja võitlustegevusele. Muu hulgas on välja pandud nende teoseid ja kirju, samuti Marxi büst, mille omal ajal tõi Inglismaale üks Pariisi kommunaare. Külastajal avaneb ka võimalus tutvuda V. I. Lenini teostega.

Muuseumi asutamiseks tegid rahalisi annetusi ametiühingud ja arvukad progressiivsed organisatsioonid. Kaasa aitas ka tööerakond.

*

Jänis Rainise 110. sünniaastapäeva tähistamiseks korraldati Läti NSV-s luulepäevad. Tavakohaselt avati need Riias Rainise mälestussamba juures, kus sõnavõttudega esinesid väliskülalised. Nõukogude läti luulet, tema traditsioone, mis alguse saanud Rainise loomingust, käsitles avakõnes A. Eiksne, oma luuletusi lugesid A. Balodis, I. Ziedonis, J. Peters, J. Piotniek.

Luulepäevade programm oli ulatuslik. Läti kirjanikud ja külalised kohtusid tööliste, kolhoosnikute, õpilastega. Luuleõhtud leidsid aset Riias, Valka ja Talsi rajoonis jm. Läti Riikliku Akadeemilise Draamateatri seinal avati J. Rainise mälestustahvel: aastail 1921—1925 oli ta selle teatri direktor.

Klassiku looming kõlas ka Jürmalas — Rainise mändide all Pumpuris ja tema muuseumis Majoris. Orituse lõpetas meeldejäävalt suur kirjandusõhtu J. Rainise nim. teatris.

HELMI TOHVELMAN 75

JA 7 LENDU ÕPILASI

Käes on selle sajandi viimane veerand. Möödanud seitsekümmend viis aastat on olnud meie planeedi kõige tähtsamate revolutsioonide ja verisemate sõdade aeg.

Aga 1900. aasta 13. oktoobril sündis Järvamaal SÄRAVERE vallas Juhan Tohvelmanil tütar Helmi. Ja see oli hea.

Kui palju on maailmas inimesi, kes oma rahvale tantse on loonud?

Aga Helmi Tohvelman on!

Kui palju on tal õpilasi?

Kõik lavakunstikateedri lõpetajad ...

Ja veel paljud ...

Ja veel ...

Ja ...

Nõukogude Eesti teatrirahval on pidu. Tähistame Eesti NSV teenelise kunstitegelase Helmi Tohvelmani juubelit, poole sajandi TÖÖ juubelit.

Me imetleme Teid, õpetaja.

Me austame Teid, õpetaja.

Me armastame Teid, õpetaja.

Teie Noorsooteatri nimel peanäitejuht

KALJU KOMISSAROV

Ta avas mulle liikumise tõe ja kinkis olemusetaju. Temaga seostub midagi igavesti hella ja kaunist nagu rahvamuistend. Ta on kui Maavaim, Metshaldjas, kõige soojem Lõunatuul. Ta on nähtamatu ja samas elab meis kõigis armastuse näol, ilujanu, elutahte ja igavese liikumise näol.

SIINA ÜKSKÜLA

Aldis uuele, ajaga kaasaskäiv ja ikka iseendaks jääv, ikka loomisvõimeline, uusi radu otsiv, tuletagem meelde kas või «West Side'i lugu».

Midagi väga omast ja samal ajal mitte liiga lähedast.

Ei põlga 10 km matka kesksuvise päikese lõõsas ega võrriga sõitu.

Ikka reibas ja head nalja mõnuga kaasanaerev.

Palju õnne!

IIVI LEPIK

Kõnelustes seab Helmi Tohvelman end kiiresti kuulaja rolli, püüab vestluskaaslasest võimalikult rohkem teada saada, samas on aga tema minu jaoks alati olnud üks nendest inimestest, kes meist mõõtmatult targemana tunduvad, keda ikka ja alati just ise kuulata tahaks.

Nüüd, kui kooliajast on möödas juba viis aastat, hakkan üha selgemini aru saama, mida Tohvelman meilt õieti tahtis. Ta tahtis meis luua ja näha ühtsustunnet, grupitunnet, mis avalduks nii füüsilises liikumises kui ka hingelises ühtsuses, mängulises kooskõlas. See ühtselt mängiva ja funktsioneeriva grupi tunne, mis mõnikord tema tundides tekkis, on vist kõige olulisem, mida teatrikool anda suudab või andmata jätab, olenevalt juba olukordadest ja inimestest.

Tohvelman räägib tihti elujõust. Tore, et temal seda nii palju jätkub.

TÕNU TEPANDI

Mina ei oska teda küll seletada. Mõnda inimest võib nagu ära seletada ja kirjeldada, aga teda ... Hea inimene, kuid temas puudub täiesti mammalik headus, nii hea, et nagu ei usugi, et seesugune inimene saab olemas olla. Nii arglik, nii vaikne, nii kitsi pisikene haldjas — ei ütle midagi välja, nagu häbeneb oma mõtteid, ei suru peale isegi seda, mida ta õpetada tahab. Vahel nurgas poetab midagi ootamatut, siis vaatad nagu äkki kuskile lagendikule, avarusele ...

Meenub üks higine tantsutund, pärast seda tuli ta juurde ja küsis vaikselt, kas ma maad armastan ... Nii imelik, nii ootamatu. Mõtlesin järele, vastasin: jah. Siis ta noogutas, ütles: «Jah, peab armastama, siis on kergem ...» Ja läks. Suured sõnad, me nagu kardame neid. Aga pärast higilõhna oli see kuidagi hoopis teistmoodi.

Naljakas on see, et kui tema peale mõelda, ei tulegi meelde need tantsusammud, mida ta õpetas. Nagu oleks ta kogu aja midagi muud tahtnud anda, mis on veel tähtsam.

KAIE MIHKELSON

Tark parandab asju, inimesi ja olukordi isegi vaid oma juuresviibimisega. Nii Teie, Helmi Tohvelman.

Mina ärge austage —
ei iial iganes!
Üks valus, vale mõiste
on liikvel aja seas.

(J. Liiv)

Ka seda luuletust lugesime meie, ka koolis, kus Te õpetasite ilute asja. Kõik teavad, et see ei ole vaid tants, see on üks teine asi. Üks selle võimalikest nimedest on austus. Ja Teile mõeldes tahame jagada Teiega üht suurt küsimust: miks me küll nii palju andekasolemist, austust aga vähe? Mitte seda näilist austust, mida me nii sageli näeme, vaid seda, mida Teie endas hoiate.

Valepaatsest vaba inimene, meie tahame olla Teiega. Sõltumata TÄHTpäevadest ja KUUpäevadest.

Koolis käinud poisid viilendast lennust

Ta ilmub alati märkamatult, tihti lilledega, kuulab, vaikib, naeratab ja lahkub niisama märkamatult. Ta on alati kohal ütlemaks seda, mida me nii väga öelda häbeneme või ei oska või ei taha, — head sõna, rõõmusõna, tänusõna — pisikeste asjade eest, mille eest tähelepanu või tunnustust oodatagi ei oska. Ja see tähelepanu hämmeldab, teeb araks. Tuletab meelde midagi, mis on kõigest olulisem ja millest me oleme loobunud, uskudes, et see on paratamatu, — kontakti, üksteiseni jõudmise võimalust.

Ta on inimene mingist teisest dimensioonist. Kuidas sattus ta meie juurde, kuidas püsib tema usk meisse, kuidas ometi, mille najal?

Uus lend — see on käratsev, tormlev, peaaegu hüsteeriline barbarite kari. Tema vaim ja süda on niisama kohmakad kui jäsemed. Ta teeb oma vasikaaastate kogemata-jõhkrusega haiget sellele haprale teisiti-inimesele.

Siis paneb tema need ööbikröövlid tantsusaali põrandale istuma ja räägib südameharidusest. Ja neil on häbi — kuni järgmise korrani.

Väga visalt hakkavad nad märkama midagi, mis on kõigest olulisem ja millest nad on loobunud, uskudes, et see on paratamatu.

Olge meiega, inimene, saatke meid ellu, jätkugu Teil kannatust võõra dimensiooni barbarite tarvis! Me ei oska Teile tasuda, me ei oska Teid tänada, aga me õpime tähele panema Teie märkamatut ilmumist.

Tulevane VII lend

Kui mõtlen neile, keda loen oma õpetajaiks, siis tõuseb kõigepealt ja suurimana mu silme ette see väike habras naine. Olen temalt õppinud olulisima, mida sõnad on väetid väljendama. See pole mitte üksnes lavaline liikumine — too otsene ainevald, vaid see on ka ILO-õpetus, inimvaimu-mullateadus, headuse dialektika, mure südamekortsude pärast. Ja kõigest sellest sündinud harukordselt tundehell suhtumine töösse ja ellu.

AARNE ÜKSKÜLA

Soe ja habras. Käed pehmed ja hellad. Delikaatne ja mõistapüüdev kõigi ja igaühe suhtes, mitte kunagi ükskõikselt mööduv, mitte kunagi ei unusta tähtpäevi meeles pidamast raamatu, lille või sooja sõnaga.

ELSA STARČENKO JUUBEL

Kallis sünnipäevalaps, luba tuhandete Nukuteatri külastajate, nende särasilmade ja heledakilkeliste reageeringute nimel Sind tänada ja Sulle õnne soovida.

Paide gümnaasiumi ajal olid nii hea joonistamisoskusega, et lõpuks sai Sinust kunstnik, skulptor, kelle tööd jälgivad laste (terve põlvkonna!) pilgud teatrisaalides ja teleekraanidel. Pärast Kunstiinstituudi maalieriala lõpetamist maalisid E. Silma (neiu)-nimega mõniteistkümmend aastat meeleolukaid maastikke ja portreesid. Aga abielludes vahetasid paleti nukkude vastu. Küllap lastearmastusest — Sul endalgi vahvad pojad.

Juba kümme aastat kujundad teatritöökojas lavatähti — nukke, kes Eestimaa risti-põiki läbi sõitnud, teistes Nõukogudemaa linnades ja väljaspoolgi edukalt gastroleerinud. Paljud Su nukud on saanud värvifilmides tähtedeks ja esinevad edukalt Euroopa maade teleekraanidel. Su töö on kulda väärt. Sa pole saanud Nukuteatris töötades kunagi mahti oma sünnipäeva pühitseda. See päev on Sul vastuolus

teatri traditsiooniga: alati on samal ajal hooaja avamine ja esietenduseks vajavad nukud viimast viimistlemist. Kõige kiirem aeg. Ütled, et iga uuslavastusega jääb aeg napimaks, sest loomingulised probleemid minevat keerulisemaks. Sul on õigus. Pole lihtne uut ja lihtsat lahendust leida. Nüüd, oma juubelitähtpäeva puhul kujundasid nii dekoratsioonid kui ka nukud lavastusele «Kuldne muinasjutt». Lõpplahendus on värvikas ja säravalt lastepärane. Võid juba ette kindel olla, et 12. oktoobril, esietendusel, Sinu juubelipäeval, leiab Su looming eriti heakskiitmist kõigilt teatrikülastajailt.

FERDINAND VEIKE

NLKP XXV KONGRESSI EEL

RAKVERE TEATRI 35. HOOAEG

11. ja 12. oktoobril k. a. avab Rakvere Teater 35. hooaja statsionaaris. Esietendub Hugo Raudsepa komöödia «Mikumärdi», mille on lavastanud Eesti NSV rahvakunstnik Ilmar Tammur ja kujundanud külaliskunstnik Helge Uuetoa.

Oktoobrikuus esietendub veel bulgaarlase Stanislav Stratijevi satiir «Rooma saun», mille lavastab Mai Mering, kujundab külalisena Uno Uibo Pärnu Draamateatrist. Näidendi on tõlkinud Aleksander Kurtna. S. Stratijev on hariduselt filoloog ja töötab humoristliku ajalehe «Stõršel» toimetajana. Ta on sündinud 1941. a. Seni on temalt ilmunud mõned lasteraamatud. Dramaturgias kujutab «Rooma saun» tema debüüti.

Proovisaalis on praegu veel Vambola Rähni põnevusnäidend «Kodukäijate kodu». Lavastab Ilmar Tammur, näitejuhi assistent on Aivo Paljasmaa. Kujundab Helge Uuetoa. Esietendus on planeeritud novembrikuu esimesse poolde.

Hooaja esimese poole lõpetab teater NLKP XXV kongressile pühendatud lavastusega. Selleks on valgevene nüüdiskirjaniku Aless Petraškevitši kahevaatuseline draama «Häire». Lavastab teatri peanäitejuht Mai Mering, kujundab Agu Püüman. Teose on tõlkinud Hans Luik. Seda näidendit iseloomustavad kõige paremini L. Brežnevi sõnad NLKP Keskkomitee aruandest partei XXIV kongressile: «Kommunistlik moraal ei saa võita ilma resoluutse võitluseta tema niisuguste antipoodide vastu nagu ahnitsemine, altkäemaks, parasitism, laim, anonüümkirjad, joomine ja muu säärane. Võitlus selle vastu, mida me nimetame minevikuiganditeks inimeste teadvuses ja tegudes, on üritus, mis nõuab partei ja meie ühiskonna kõigi teadlike eesrindlike jõudude pidevat tähelepanu.»

Hooaja teise poolde on meil planeeritud leedu noorte autorite konkursil, premeeritud L. Jacinevičiuse noorsooteemaline muusikal «Tulepüüdjad». Paralleelselt nimetatuga on proovisaalis A. H. Tammsaare «Põrgupõhja uus Vanapagan». Statsionaarse hooaja lõpetab teater kahe uuslavastusega. Need on Viktor Rozovi väga aktuaalne «Neli tilka» ja E. De Filippo üks viimastest näidenditest «Tsilinder».

ENN KABRITS

Stseen I. Tammuri lavastatud «Mikumärdist». Maie — Eva Novek ja Ants — Tõnu Kark.

«PRAVDA», 3. OKT. 1975.
M. SEDOHH. «MINEVIKU JA TULEVIKU VAHEL».

...Eesti esimene kutseline teater sündis Tartu linnas «Vanemuise» kooriühingust ja võttis enda kanda õilsa, rahvavalgustusliku rolli. Just see on määranud teatri ideelise platvormi, tema esteetilised printsiibid. Õeldu pärineb mineviku, traditsioonide vallast. Neisse ei suhtu teater ka praegu, aastakümneid hiljem, sugugi formaalselt, vaid annab neile uue sisu, mis on kooskõlas ümbritseva eluga. Just seepärast pole need traditsioonid kaotanud mõtet ning seovad minevikku tulevikuga...

...«Külavahelauludes» on lihtsameelne külakomöödia saanud vaid raamiks: s i s e m i n e dramaturgia on üles ehitatud Veljo Tormise seatud rahvalauludele. Virtuoosselt esitavad neid solistid ja koor. Lavastuse võlu peitub kogu ta intonatsiooni loomulikkuses ja sundimatuses. See lihtsakoeline komöödia (nagu ka «Meestelaulud») kõneleb palju rahva iseloomust. Kaarel Irdi tööd osutuvad sagedasti argumentideks nii- või teistsuguste professionaalsete vaidluste ja arutluste tarvis. Muusikalidiskussioonist osavõtjail õnnestub suure vaevaga kokku leppida, mille poolest erineb lauludega draamaetendus pärismuusikalist... «Külavahelaule» võib aga samal ajal lugeda vististi klassikaliseks «lauludega draamaetenduseks». Kes tunnevad seda lavastust, ei saa enam eitada tolle žanri tõsiseid, sisukaid võimalusi. Seesama diskussioon pöördub aina tagasi sünteetilise näitleja probleemi juurde ja prognoosib unistavalt, kus küll seesugune ilmuda võiks: operetitähtede seast, kes valdaksid näitlejameisterlikkust, või draamanäitlejate hulgast, kes õpivad ka lõpuks laulma ja tantsima. Aga kuni asja arutamine venib, on Tartus see probleem ammu otsustatud. Ooperisolist võib siin homme lavale ilmuda tragöödias...

On kombeks rääkida omamoodi Tartu fenomenist. See formuleering seab «Vanemuise» justkui eriolukorda, välistades kõik võimalikud võrdlused. Ent kas see katse ongi nii mittekorratav, kas pole siin peidus trupiformeerimise konstruktiivseid ideid? Seegi on mitme vaidluse teema.

Kaarel Irdi poolt Oskar Lutsu jutustuse põhjal lavastatud «Tagahoovis», mis näib esimesel silmapilgul traditsioonilisena, paistab praegusaja lavakunsti kontekstis jultunult väljakutsuv. Mahlakas realism, olustik, mis nähtud elutarga ja kavala kunstniku silma läbi, heidaks nagu kinda kuivetunud tinglikule traditsioonile, kus pooltoonide ja ütlemata jätmiste varjus peidavad end tihti vaid teisejärgulised mõtted ja võtted.

Igaüks selle issandast mahajäetud nurgatagüse elanikest on lavastajal ja näitlejatel esitatud niisuguse raevuka elujanuga, et algul võib tekkida mulje: see 30. aastate Tartu õu on küll ainus koht maa peal, kus inimestes on veel säilinud lõppematu energia. Äärmine vaesus ja alatine olelusvõitlus poleks nende eest nagu varjanudki päikest, on andnud pigem jõudu, mida ei tunne külluses elavad inimesed. Ent lavastuse loojad on kaugel tagahoovi eksootika imetlemisest. Nende kaine, veidi irooniline pilk on leebe küll inimlike nõrkuste suhtes, kuid eristab kergesti alatuse ja hingelise tühisuse. Lavastuse elujaatav paatos ei põhine mitte inimarmastusel üldse, vaid sügaval austusel iga üksiku inimese vastu eraldi...

...«Vanemuine» koostas võõrusetenduste repertuaari nii, et võimalikult suurema täiusega esitleda moskvalastele noori jõude, oma tulevikku. Näis, et õhtust õhtusse siin peaaegu sunniti: jätke meelde nimed Evald Hermaküla, Jaan Tooming, Ülo Vilimaa, Kais Adlas, Raivo Adlas, Jaan Kiho, Evald Aavik, Raine Loo, Tõnu Tepandi, Tõnu Bachmann, Valentina Voronina, Jelena Poznjak, Alla Udovenko — kõik need on draama-, ooperi- ja balletiartistid... Kui Irdile esitada küsimus (jällegi üks igavestest), kuidas luua noortele eneseväljendamisvõimalusi, kuidas teha nii, et nad sulaksid orgaaniliselt truppi, siis on tema vastus sõnastatav üsna lakooniliselt: on vaja, et nad palju töötaksid.

L. Leonovi «Vallutusretkes», millega avati külalisetendused pealinnas, mängis Fajuninit hiljuti sisseseatud Lauteri-nim. preemia esimene laureaat Jaan Tooming. Selles lavastuses pole paljuski niisugust terviklikkust ja psühholoogilist sügavust, mis omane tavaliselt Epp Kaidu töödele. Fajunini rolli järsk, teravalt karakteerne joonis viib näitleja ja tema tegelase selgelt etenduse keskpunkti. Koos lavastajaga jälgib näitleja oma kangelase, mõni minut end titaanina kujutleva tõugu tõusu ja langust. Teater püüab Fajuninit esitada kui tüüpi, nähes tõenäoliselt tema selja taga «fajuuninlust». Kuid just seesuguse nähtuse olemasolu iseäratab kahtlust, vähendades selle näitlejatöö väärtust. Viis aastat tagasi lõi J. Tooming I. Madáchi «Inimese tragöödias» huvitava Luciferi; tundub, et tükkhaaval jagab ta oma Luciferi üha uuesti ja uuesti välja teistele tegelaskujudele, sealhulgas ka Fajuninile.

Saatuse või repertuaari tahtel esineb Toominga antagonistina laval tihti Evald Hermaküla (gastrolliafišil Kolesnikov «Vallutusretkes», Aadam «Inimese tragöödias»). Rahuliku põhjalikkusega, varjutades võistleja närvilisi rütme, sunnib Hermaküla meid aegamisi vaatama tema sisse ja jälgima mitte tegevuse kulgu, vaid tema mõtte kulgu. Näib, et Aadam, saanud läbi piinavate otsingute kätte midagi väga tähtsat ja väga lihtsat inimese elus, annab ka näitleja uutele rollidele edasi kord leitud elujõu.

Nende kahe juhtiva näitleja töödes on visandatud ja ka juba küllalt ere-

TEISED MEIST

«Vanemuise» Moskva-reisi järelkommentaar viibib veel. Sest vahepeal on üleliiduline ajakirjandus palju ja põhjalikult Tartu teatri retsensioonidele ruumi andnud. Enne lõppsõna on niisiis vist õigem tutvuda ka vahetu resonantsiga. Ruumipuudusel on valik katkeline, kuid mitte tendentslik: kriitilisemaid lõike pole seekord võimalik leida.

dalt väljendatud isiklik loominguline teema. Oma jõudu proovivad nad ka režissuuris. Need, kes nägid «Ullikest...», E. Hermaküla instseneeritud ja lavastatud lastemuinasjuttu, võivad kujutleda, et kui Tartu lapsed said kunagi osa sellest lustlikust ja vahetust improvisatsioonist, siis täiskasvanuna mõistavad nad teatrimängu tingimusi ja tinglikkust...

...«Vanemuise» teater on nn. elav teater. Sattunud ka mitte kõige õnnestunumale etendusele, huvitute siin millestki tingimata ja tunnete, et tahate tagasi tulla. Tulnud siia aga uuesti ja uuesti, hakkate ootama tähetundi, suurimat etendust, nagu oodatakse oma unistuse täitumist. Tühja õhtut ei saa teie jaoks olla, sest oodata ja loota pole veel kunagi tähendanud tühja aja-surnuks-löömist.

«SOVETSKAJA KULTURA», 26. SEPT. 1975. I. ŠOSTAK. ««VÄIKESE» TEATRI SUUR KUNST».

Seekordsel külaskäigul, mis langeb kokku teatri 106. hooaja algusega, üllatab «Vanemuine» kõigepealt oma nooruslikkusega. Seda näeme nii sellest, et noortel on repertuaaris juhtiv osa, kui ka rahutusevalmust, loomingulisest julgusest, mis läbib iga vaadeldud lavastust...

Just nagu poleemikas sterilise tinglikkuse ja elegantse askeetlikkusega mitmest moodsast lavastusest vallandab K. Ird «Tagahoovis» olustikustiihlia ja naturalistlike detailide tormi, pannes meid kõvasti mõtlema ja meenutama, missugused suured võimalused avab kunstnikule olustiku valdamine...

...Pehmelt, väga peente vihjetega visandab Raivo Adlas Belskit, jõudes pikkamööda satiirilisse, peaaegu groteskse värvideni. Huumoriga on varjutatud Heikki Haravee läbinisti ja põhjani, olustikuliselt ja psühholoogiliselt tõetruu esinemine kingsepp Kapralina. Traagiliselt, väljapääsmatult on antud «Villa Hortensia» asukad Trei, Soin ja Trumli-Sass Kulno Süvalepa, Elmar Kivilo ja Paul Maiveli esituses. «Tagahoovis» tundub iga inimene, isegi sõnatu tegelane laval isiksusena, karakterina, kujundina...

...«Los Caprichose» kujude deklaratiivsus, nende skulptuurne staatilisus nõudsid eredaid, tihedaid värve, kannatamata välja pooltoone ja nüansse. Graafiliselt teravate joontega on lavastuses visandatud peaaegu karikatuursed don Manuel (Benno Mikkal), donna Aldonza (Herta Elviste), groteskselt šaržeeritud don Felisardo (Elmar Kivilo), jt., kellest igaüks on peaaegu äratuntav, nagu astunuks ta alla Goya ofordilt...

...«Inimese tragöödia» lavastus on üles ehitatud kui tõestuste süsteem, kui illustratsioonide seeria teatud filosoofilistele teesidele. Nende illustratsioonide kaleidoskoobis üllatavad «Vanemuise» näitlejad momentaansete transformatsioonide täpsusega, oskusega ratsionaalselt kasutada oma väljendusvahendeid. Ja siiski on etenduse keskseteks stseenideks, ka Evald Hermakülа (Aadam) ja Jaan Toominga (Lucifer) jaoks, finaalepisoodid, kus ratsionaalne, didaktiline vaidlus läheb üle emotsionaalseks kokkupõrkeks, kus filosoofiline dispuut muutub karakterite võistluseks — kui veidralt see ka ei kõlaks, kasutatuna niisuguste kujude suhtes nagu Aadam ja Lucifer. Evald Hermaküla ja Jaan Tooming on neid tinglikke persoone nii võrd «inimlikustanud», et nende käitumist võiks analüüsida kõigi psühholoogilise draama seaduste järgi. Nii pole noor näitleja (J. Tooming) teinud Luciferist mitte abstraktset kurjuse ja kahtluse kandjat, vaid mängib traagilist mõttetarka, kes jõuab oma püüdlustes krahhini...

...(«Vallutusretk»). Terav, paljastuv emotsionaalsus selle lavastuse paljudes stseenides hajutab lõplikult müüdi eesti näitlejate mitteküllaldasest emotsionaalsusest vene näidendites...

«KOMSOMOLSKAJA PRAVDA», 2. OKT. 1975. V. TUROVSKI. «SUUR VÄIKETEATER».

...Leonovi näidend «Vallutusretk». Režissöör Epp Kaidu on teinud tegevuse sisemise traagilise täidetuse poolest väga leonovliku ja ühtaegu väga tasahäälse etenduse. Harvaesinev ja õnnelik oskus teatris — öelda kõige ülevamaid, kõige valjemaid sõnu niimoodi, et need kõlaksid värskelt ja õõnsuseta — on sellele lavastusele iseloomulik...

...Nemirovitš-Dantšenko on öelnud, et igas etenduses peab olema kolm sekundit kõige äärmisemat pinget, mille pärast see etendus luuaksegi. Kaidu lavastuses on needsamad kolm sekundit olemas: režissööri säravalt väljamõeldud metafoor, mis juba ise kaalub üles mõne terve lavastuse. Haavatud Kolesnikov (E. Hermaküla) peab maha jätma Talanovite maja, kus nii teda kui ka pererahvast ähvardab hukkumine. Ja ta läheb öösse ning sammub l ä b i patrulli. Just nimelt, läbi patrulli, nagu ei näeks üksteist ei tema ega nood lõustakad sellid. Kuis rääkida siin teatri piiratud võimalustest, võrreldes filmikunstiga, kui ainüüksi see napp metafoor, ainüüksi need kolm sekundit on oma teise, kolmanda, kümnenda plaani pinge tiheduse poolest võrdsed terve stseeniga, ja tõenäoliselt suure stseeniga, täis paljusid konspiratiivolustikulisi üksikasju.

Oskus sündmusi pressida, suruda need kokku varem mõeldamatute üldistusteni on «Vanemuise» kunstile iseloomulik. Pisiasjadest, tähtsusetutest detailidest tekib kujund, ühe inimese lugu saab rahva ajalooks.

Lilli Prometi «Los Caprichos». Oskar Lutsu «Tagahoovis». Kaarel Irdi lavastused. XVIII sajandi Hispaania ja 30. aastate alguse Eesti. See, mis sündis Hispaanias kaks sajandit tagasi, võis sündida ja sündis Itaalias viissada aastat tagasi, Saksamaal nelikümmend aastat tagasi, Tšiilis kaks aastat tagasi. See, mis toimus Eestis kolmekümnendatel aastatel, võis juhtuda ja juhtus Venemaal sajandi algul, ning analoogia surub end ise peale: «Tagahoovis» — «Põhjas».

Ird mõtleb suures mastaabis, filosoofiliselt, üksikfakt on temale ajend rääkimaks igavestest inimpahedest ja -voorustest, sõltumata epohhist ja geograafiast. Ometi loob Ird kaks teost, mis on teineteise suhtes lõikavalt vastandlikud.

...«Los Caprichos» on kerguse ja teravmeelsuse pilgar, see on pulseeriv energia ja löögivalmidus, see on surmaotsus inkvisitsioonile ja hümn igavesele armastusele. Ent siin on veel ka allaandmise, taganemise ja järjekindluse igavesed probleemid, siin on probleem sellest, mis h i n d a maksab inimene oma hingelise nõrkuse või oma ustavuse eest... Inkvisitsioon (loe: fašism, loe: reaktsioon) lihtsalt ei anna võimalust valida elu ja surma vahel. Valik seisneb muus: m i s s u g u s t surma inimene eelistab, kas ta läheb tuleriidale longus- või püstipäi.

Hoopis teistsugune on «Tagahoovis». Pikaldane, aeglustatud tegevus loob jubedavõitu tunnetuse tollest elust, kus inimesed on harjunud oma viletsusega, harjunult surevad, harjunult anduvad, harjunult sigitavad juurde omataolisi viletsaid. Armastus on selle aguli igaveseks maha jätnud või pole teda siin kunagi olnudki...

...«Inimese tragöödias» võib kõige vähem näha lavastaja Epp Kaidu soovi näidata muutuvat inimest muutuvas maailmas. Vastupidi, näitejuht otsib seda ühist, mis seob inimesi kõigil aegadel, — see on nende alaline oma kutsumuse, oma koha otsimine ses maailmas. Evald Hermaküla, Raine Loo ja Jaan Tooming, kes mängivad lavastuses igaüks seitset osa, annavad vaid oma põhikangelaste, Aadama, Eeva ja Luciferi ajalised modifikatsioonid. Muutuvad riided, kuid ei muutu need kolm tüüpi: rahunematu, otsiv Aadam; autoriteete ja seisukohti iroonililiselt kummutav Lucifer, kes on proovinud juba kõike, teab juba kõike, ja Eeva, kes — mis need mehed ka välja ei mõtleks, olgu tapatalgud, olgu sõjad — kannab ajast aega ikka oma uhkust ja oma risti. Lavastaja on loonud etenduse, mida läbib üks närv — ajaloo närv, toimugu siis tegevus paradiisiaias või Londoni manufaktuuris. Ja rabab see julgus, see otsustavus, millega paljukogenud meister on andnud oma kavatsuse noorte kätte, võiks öelda, veel päris noorukitest näitlejate vastutada.

See ongi esmane, mis torkab «Vanemuise» etendustel silma, teatri jaoks üpris harv nähtus, kui noorusel on vanemate meistritega võrdne osakaal, võrdsed võimalused. Noortele usaldatakse siin kõige keerulisemad rollid. Proovivad nad end ka režissuuris. Aga eks sellest, missugune koht on kollektiivis noortel näitlejatel, sõltu, kui pikk noorus seisab ees teatril tulevikus. Suurele väiketeatrile Tartu linnast on see tulevik kindlustatud tema olevikuga.

«MOSKOVSKI KOMSOMOLETS», 25. SEPT 1975. – J. LEONIDOVA. «ÜLO VILIMAA PORTREED».

...Peab olema ebatavalist tõsidust, et nii läbimõeldult ära kasutada näitlejaressursid, mis kohati enam kui tagasihoidlikud. Peab tundma esitajaid läbi ja lõhki, et luua niisugust «Merineitsit» ja variatsiooni Beethoveni-balletis peenele, stiililiselt laitmatule Alla Udovenkole. Peab eelnevalt ette kujutama t u l e v a s e etenduse tervikpilti, et nii soodsalt näidata Jelena Poznjakki — nii akvarelset Piretit «Merineitsis», nii heroilist ja suursugust Chopini-balletis. Peab erakordselt peenelt tajuma ande arenguperspektiivi, et selle etenduse vastutusrikkamaid fragmente usaldada verinoorele Reet Paavelile, kelle tantsud õhkuvad kevade hingust ja olemisrõõmu. Tõsine, sihikindlalt kõrgete esteetiliste ideaalide poole pürgiv töö lubab Vilimaal lavastada palju erižanrilisi etendusi, kasutades seejuures truppi, mis koosneb... 35 inimesest.

Tema kunst on nüüdisaegselt intellektuaalne. Kogu Vilimaa loomingul on tuntav tänapäevase plastilise mõtlemise, harukordselt aktiivse, puhttänase maailmataju pitser, erutatud huvi elu ja inimloomuse saladuste vastu...

«MOSKOVSKAJA PRAVDA», 25. SEPT. 1975. V. ROZOVA. «TEATRI KÕRGE VASTUTUSTUNNE».

«Uinunud mõistus sünnitab koletisi» — seda ühe Goya ofordi allkirja võiks pidada paljude tänase «Vanemuise» lavastuste motoks. Äratada mõistus, mitte lasta tal uinuda — võib-olla just selles näeb lavastaja Kaarel Ird oma kunsti kutsumust. Ja viies seda kutsumust ellu, pöördub ta eelkõige inimese mälu poole. Külalisetenduste mängukavas on vähe etendusi tänapäevast... Peale gruusia näidendi «Kuni käru pole kummuli» räägivad kõik tükid minevikust.

Ja kõik — tänapäevast! Iga lavastus on oma ideelise teravikuga suunatud meie tänasesse, apelleerib meie mõistusele, ärgitab mõtet, meenutab, hoiatab, nõuab.

...Mõtet põletatakse tuleriidal. Poeedile pannakse pähe narrimüts. Ustavus hävib irvituste ja kivirahe all. Mõistuse uni sünnitab värdjaid... On õudne, kui uni haarab oma hõlma kogu rahva mõistuse... Laval saavad elavaks Goya ofordid, aja hirmsad dokumendid...

...Kuid sündmustik on etndusele vaid kontuur, konkreetne ettemääratus. Selle alusel kerkib tohutute mõõtmetega üldistus — pilt epohhist, mille õppetunde meenutab teater tänasele vaatajale. Ning et luua seda pilti, läheb režissööril vaja kõiki vahendeid. Sõna, muusika, maalikunst, liikumine on sulanud ühte kujundlikku mitmehäälsusse.

Jutt, mis algas ühes lavastuses, jätkub teises. Teine epohh, teised inimesed, teised sündmused, kuid seesama hea ja kurja, valguse ja pimeduse, elu ja surma kahevõitlus. Leonovi «Vallutusretke» lavastas Epp Kaidu, sügav, peen ja väliselt efektitu režissöör. Tema töös on kõik range, kõik lihtne. Ruttamata hargneb tegevus, põhjalikult taasluuakse elu Talanovi majas, detailselt joonistatakse välja tõetruud karakterid: Talanov — Helend Peep, Anna Nikolajevna — Lia Laats, Demidjevna — Elo Tamul, Olga — Kais Adlas. Ainult Kokoröškin — Tiit Lilleorg tundub pärinevat teisest maailmast. Ja varsti tungibki see teine maailm Talanovi majja. Ja hakkavad siin peremehetsema võõrad ning hakkab veiderdama Fajunin, keda Jaan Tooming mängib teise, mitteolustikuteatri vahenditega.

Võitlus elavate inimeste ja sealtilmast tulnukate vahel... moodustab põhikonflikti. Võitlus elu, loomulikus olekus elu ja surma vahel. Selle konflikti äärmuslikkus, kategoorilisus teeb ebaoluliseks kõik üksikud lahkarvamused, kõik isiklikud solvumised. Ja Fjodor ei pea valima mitte omade ja võõraste, vaid elavate ja surnute vahel. Ta on mõistnud seda juba enne, kui astus sisse Talanovi majja. Fjodor, nagu teda mängib Raivo Adlas, mängib sügavuti, julgelt, suurelt, see Fjodor ei kõhkle, ta ainult otsib teed elavate juurde. Ja leidnud selle, leiab enese. Närvlik, pingul kui pillikeel, muutub ta siis rahulikuks ja veendunuks. Muutub kõik — ta silmad, ilmekate käte liigutused, sisemine elurütm ja selle väline väljendus. Kaob kummalisus, tulevad lihtsus ja inimlikkus. Fjodori surm on tema surnust ülestõusmine, tema elu.

Seda taassünni võimalust pole antud Fajuninile, nagu ei anta talle lavastuses ka õigust lihtsusele. Ta jääbki veiderdama ja vingerdama, roomab telefoni juurde looma kombel, põlvili, ulub efektselt vanas tugitoolis, kuid kindlameelselt ei kingi Jaan Tooming talle ainsatki siirast tunnet, ainsatki loomulikku liigutust.

Põrkavad kokku inimesed ja väimud — selles väljendub täpselt Leonovi kirjanikustiil. Selles väljendub täpselt ka põhikonflikt maailmas, milles väimud tulevad täna jälle rünnakule, minevik püüab lämmatada olevikku ja inimkonna tulevikku, hävitada elu.

(Järg 10. lk.)

MULJEID NÄITUSELT

«NSV LIIDU KERAAMIKA 75»

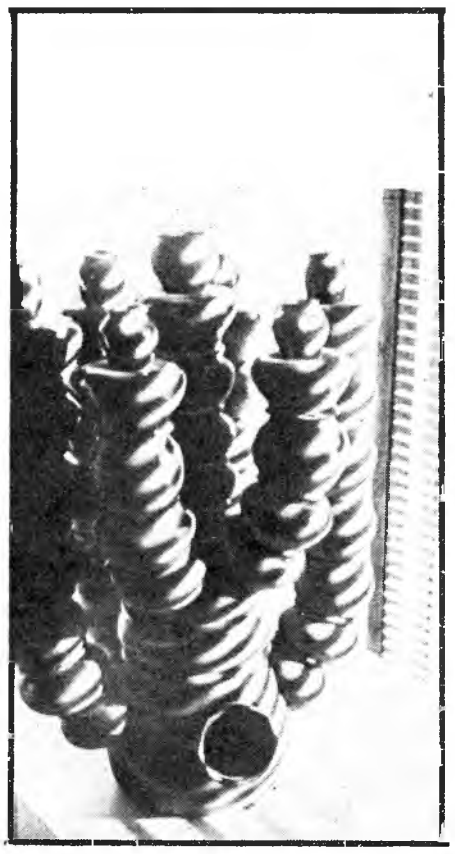
HELENE KUMA

15. augustil avati Vilniuses suur keraamika ülevaatenäitus «NSV Liidu keraamika 75» ja II keraamika intersümpoosion. Kokkuvõtte tegemine ja arutelu olid 11. ja 12. septembril. Võib julgelt öelda, et kogu selle aja elas Vilnius kaasa kunsti suursündmustele. Näitusel tungles aina rahvast. Ajakirjandus kommenteeris elavalt sümpoosioni. Võis jälle kogeda tugevat informatsioonituiva ja leedulaste head reklaamioskust, millest Leo Gens kirjutas «Sirbis ja Vasaras», pajatades leedu arhitektuurist.

Sõjajärgses Euroopas oli keraamika esimene dekoratiivtarbekunstiala, mis lõi õitsele ja haaras kaasa väljapaistvaid kunstnikke, kustutades mõneski mõttes piire kujutava kunsti ja tarbekunsti vahelt. Tüüpiliseks näiteks võiks pidada kas või Pablo Picasso siirdumist Vallaurisi, kus ta peaaegu 10 aastat töötas kohaliku keraamiku Madoura töökojas, olles elavaks eeskujuks arvukale prantsuse maalijate ja skulptorite perele. Mainigem siin ka tuntud nüüdisaja kujurite nimesid, nagu Belgia Kunstide Akadeemia professor Olivier Strebelle ja itaallane Salvatore Cipolla, kes alustasid oma kujuriteed viiekümnendatel aastatel keraamikuna.

Nii kujuneski keraamika kunstialaks, kus hakati korraldama suuri rahvusvahelisi ülevaate- ja konkurssnäitusi. Algul võttis initsiatiivi ja finantseerimise oma kätte Genfis asuv rahvusvaheline keraamikaakadeemia, mille II rahvusvahelisele näitusele Ostendes 1959. aastal saatis esmakordselt omapoolse ekspositsiooni ka NSV Liit (väljapanek koosnes 27 autori töödest, nende hulgas E. Piipuu, I. Ploompuu ja L. Jõõtsi omad). III rahvusvahelisel keraamikanäitusel Prahas 1962. a. oli NSV Liidu ekspositsioon juba märksa suurem, sealt toodi hulk medaleid ja auhindu. Eestist said kuldmedali J. Matvei, A. Tippe ja N. Uustalu, hõbemedali E. Piipuu, I. Ploompuu ja E. Reemets ning diplomi L. Jõõts ja H. Kuma. 1965. aastal teokssaanud IV näitusel, mis jäi Nõukogude keraamikutele osavõtu poolest viimaseks, oli NSV Liidu ekspositsioon taas väiksem, ainult 15 autori tööd, teiste seas ka H. Kuma ja E. Piipuu omad. Seevastu hakkas NSV Liit 1969. aastast järjekindlalt osalema Itaalias Faenzas korraldatavatel rahvusvahelistel näitustel, mis selleks ajaks saavutasid Euroopa keraamikafoorumina vastuvaidlematult keskse koha. Igal aastal on toodud sealt ka vähemalt üks kuldmedal.

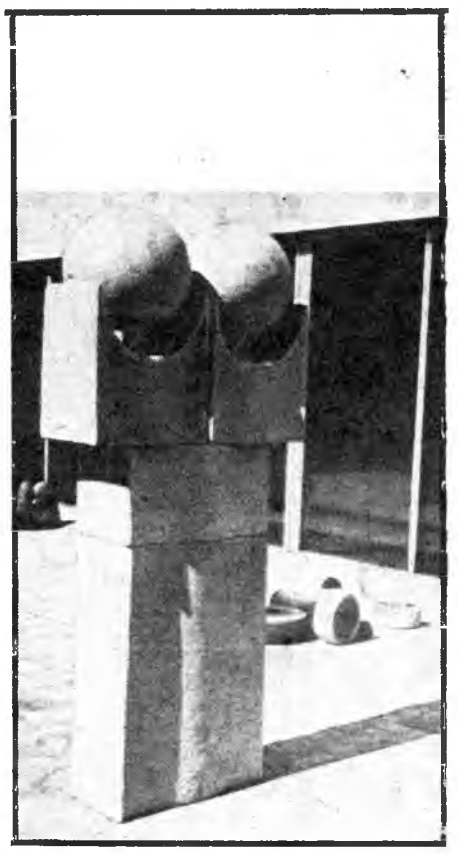
Kui Faenza iga-aastased konkurssnäitused muutusid internatsionaalseks 1963. aastast peale, siis teiseks keraamikakunsti kaalukamaks tribüüniks kujunes Vallauris. 1968. aastast peale organiseeritavad rahvusvahelised keraamikabiennaalid püüavad sellele vanale pottseppade linnale anda tänapäeva kunstiilmas suuremat kõlapinda. NSV Liit on biennaalidel osalenud algusest peale edukalt.

Lev Solodkov (Vene NFSV)

Helene Kuma (Eesti)

Leonas Lukšo, Silvia Šmidkene (Läti)

Reeglipärased kohtumised rahvusvahelisel areenil on stimuleerinud ühelt poolt väiksemaid rahvusvahelisi näitusi eri maades, teisalt aga ka loomingulisi kohtumisi sümpoosionide näol (näit. Tšehhoslovakkias, Poolas, Ungaris jne.). Rahvusvahelisi keraamikasümpoosione hakati korraldama ka Vilniuses. Äsja lõppenud teisest sümpoosionist võttis osa 50 keraamikut, kellest 20 olid külalised Tšehhoslovakkiast, Rumeeniast, Saksa Demokraatlikust Vabariigist, Poolast, Ungarist, Bulgaariast, Kuubast, Prantsusmaalt ja Soomest. Kolmekümne NSV Liidu keraamiku seas esindasid Eesti NSV-d Luule Kormašova ja Naima Uustalu (eelmisel sümpoosionil Maia Koolberg ja Saima Sõmer). Niisiis kujunes sümpoosion teatud jõuprooviks eri maade ja koolkondade keraamikute vahel. Kuid mis veel tähtsam: siin loodi tihedaid sõprussidemeid ja professionaalseid kontakte.

Sümpoosioniga kaasnev suur ülevaatenäitus «NSV Liidu keraamika 75» demonstreeris selle kunstiliigi praegust taset, andis võimaluse võrrelda üksikuid vabariike, suundi, tendentse ja saavutusi. Et näituse ulatust ette kujutada, öelgem: esitatud oli üle 600 töö 302 autorilt. Sel väljapanekul tekkinud muljeid tahaksi täna lugejaga jagada, püüdes määrata ka eesti keraamika koha Nõukogude Liidu keraamikakunstis üldse.

Üsna eredalt paistsid silma iga vabariigi ekspositsiooni rahvuslik omapära ja erinev suhtumine rahvuslikku traditsiooni. Sellega koos tulevad meelde päris ägedad vaidlused rahvusliku traditsiooni üle, mis peeti meie vabariigis 40. aastate lõpul ja 50. aastate algul. Oli kaks seisukohta: üks nägi rahvusliku traditsiooni jätkamist üksnes rahvakunstipärandi kasutamises, teine, mida tollal esindas Tallinna Riiklik Tarbekunsti Instituut, nõudis rahvuslikkuse laiemat mõistmist, iga kunstniku vaba, mitmekülgset loomingulist arengut, mille vältel rahvuslik joon kujuneb iseenesest. Näib, et samad seisukohad valitsesid kogu NSV Liidus, kusjuures esimene jäi võitjaks Ukraina (Kiievi) ja teatud mõttes ka Gruusia ja Armeenia keraamikas. Teine tendents pääses võidule Vene Föderatsiooni ja Balti vabariikide keraamikas, mis mõjusid ekspositsioonis kõige huvitavamalt ja tänapäevasemalt. Kesk-Aasia vabariikide keraamika oli aga esindatud ainult pottseppadest rahvakunstimeistrite töödega. Nagu öeldud, kujunesid näitusel kõige huvitavamaks Vene NFSV ja Balti vabariikide väljapanek. Omamoodi esindasid need kaht põhimõtteliselt erinevat suunda, mille analoogiat võib täheldada ka tänapäeva Euroopa tarbekunsti, *resp.* keraamika üldpildis.

Vene keraamikale on tüüpiline teatud literatuurne, jutustav lähenemine. Püütakse tõusta kujutava kunsti tasemele, mis jääb alati ideaaliks. Peamised väljendusvahendid on skulptuurne vorm, sageli figuratiivne (nais- ja

(Algus 1. lk.)

ühelt poolt suurte pindade ja teisalt filigraanse peenusega läbitöötatud detailide kontrastiga. Nagu Tolli töödes alati, iseloomustavad ka Kunstisalongis esitatud valikut naiselik leebus ja lüürilisus, poeetiliste võrdkujundite rohkus, ekslibriseid ka fantaasiarikkus ning soe ja sädelev humoorikus. Kõigest õhkub delikaatsust ja austust kujutatava maailma, selle tegelaskujude, nende töö ja saatuse, meeleolude ja unistuste vastu.

Ootuspäraselt köidavad Tollit illustratsiooni loomisel eeskätt teose olemuslik külg, üldine meeleoluline atmosfäär, sellesse kätketud tõed ja mõtted. Alles teises järjekorras peatub kunstnik sündmustikul. Üldist atmosfääri aitab üsna olulisel määral kujundada taust — kord loodus- või linnapilt, kord lihtsalt söövituse nüansirikas pind ja seda elavdav detail. Ehttollilikult rändavad seejuures mõningad kunstnikule eriti armsaks saanud pisimotiivid illustratsioonist illustratsiooni, ka vabagraafikasse, ekslibristesse ja vastupidigi.

Vive Tolli illustratsioonides on kunstnikupoolne interpreteering sageli üsna vaba, ent mitte kunagi vastuolus teose põhimentaliteediga. Võtkem kas või söövitused Fr. Tuglase suurte üldistuste ja alltekstiga «Muutlikule vikerkaarele», rafineeritud keele ja stiiliga raamatule, mida on üsna keerukas interpreteerida kujutava kunsti keeles. Kunstnikust interpreedi ette nihutab see teos mingi sügavama, olemusliku tabamise vajaduse. Saanud peamised impulsid üldisest, on lasknud kunstnik, nagu näib, alles konkreetsete detailide loomisel end juhtida tekstikildudest. Nii on see ilmselt «Notturno» puhul, kus lehe keskosa kunstiliste kujundite sünnis on impulsse saadud loo lõpplõikest: «Vaikus ja unustus tukuvad lossi aknaavades. Kahe magava kivi vahel istub hall lill. See on mälestuste lill . . .» Võib öelda, et V. Tolli tööde väljenduslikkus ja tehniline viimistlus on võrdväärsed kirjaniku stiili ja sõnameisterlikkusega, mõtte ja üldistuste sügavusega. Ka teistes illustratsioonides on viimane kui detail, rääkimata üldisest, allutatud kindla tunde- ja mõttemaailma esiletoomisele. Sedasama märkame bibliofiilse väljaande «Neli monoloogi Püha Jüri asjus» illustratsioonides, kus teksti ja ajastusse astumine algab juba raamatu ning piltkujutise formaadist, mis koos illustratsioonil esitatud keskaegse linnapildi kokkusurutusega kutsub esile assotsiatsioone ajastust ja selle mõttelaadist . . . Või võtkem A. Anisti kahe esimesena nimetatud raamatute illustratsioonid, kus tugev, pisut arhailine vorm ja joon on otse nagu piltlik paralleel rahvasuus levinud lugude atmosfäärile ja ütlemislaadile.

Võluvad on ka V. Tolli loodud ekslíibrised. Neis on ootamatuid kujundeid, kord piltlikke ja jutustava laadiga, kord tingmärgilaadseid, sümbolile lähenevaid, mis kõik lubavad aimata ekslíibrise omaniku harrastusi, kalduvusi ja temperamenti. Sügavtõsine suhtumine vaheldub siin sädeleva humoorikusega, mida kunstniku vabagraafikas, aga ka raamatugraafikas peaaegu ei nähtugi.

Tutvustades üht ilusat ning omanäolist lõiku nii Vive Tolli loomingus kui ka kogu eesti nõukogude graafikas (mis tavana puudub mele graafikaväljapanekuis üldnäitustel), pakub praegu Kunstisalongis avatud väljapanek peale selle võimaluse tutvuda ka raamatulehekülgedelt tuntud pildiilma originaalidega. See on oluline. On ju mõjujõu vahe siin samasugune kui ükskõik millise originaali ja selle reproduktsiooni vahel. Sellestki aspektist vaadatuna on näitus tervitatav.

LEHTI VIIROJA

LÕIK VIVE TOLLI LOOMINGUST

KUNSTIKROONIKA

Eesti NSV teeneline kunstnik Aleksander Pilar viibis septembrikuus Bulgaarias, kus toimus rahvusvaheline maalijate plenäär. Plenääril valminud akvarellide eest, mis olid väljas ka näitusel, määrati A. Pilarile Bulgaaria Kunstnike Liidu I preemia.

*

26. septembrist 6. oktoobrini korraldati Minskis Nõukogude Liidu ja Bulgaaria noorsoo III sõprusfestival. Sel puhul leidis aset ka Nõukogude Liidu ja Bulgaaria Loomingulise Noorsoo Klubi XI kokkutulek. Osavõtjate seas oli Eesti maalikunstnik Ando Keskküla.

*

Firenzes peeti sel suvel XXII rahvusvaheline kunstibiennaal, mis sel korral kandis deviisi «Fantastilise kunsti tänased aspektid». Näitusel esinesid oma töödega kunstnikud Itaaliast, Šveitsist, Austriast, Saksa Föderatiivsest Vabariigist ja Jugoslaaviast. Iseloomustades väljapaneku põhjal nüüdisaegset fantastilist kunsti, märgivad arvustajad, et too minetab üha rohkem oma sidemed rahvakunstiga ning muutub omalaadseks «uussürrealismiks».

meesfiguurid, portreed) või esemeline (mööbel, õmblusmasinad, padjad, natüürmordid). Näib, et kogu tänapäeva *pop art*'i temaatika, mis tõrjutakse välja suure kunsti näitustelt, leiab siin rakendamist. (Ootan põnevusega, millal jõuavad vene keraamika näitustele kindad ja saapad!) Ülalnimetatud literatuurne element tuuakse sisse mainitud vormide või figuuride konkretiseerimisega. Näiteks esitab Aleksandr Zadorin sulepatju, millele maalib peale kassi, magava tütarlapse pea vm., osutades sellega, kes neil magavad. Zinaida Durova lisab «Singeri» õmblusmasina keraamilisele mudelile mannekeeni ja tühje niidirulle. Sellest saame teada, et masin kuulub kutselisele õmblejale, kes vaeseke on sunnitud varahommikust hilisõhtuni kummarduma selle kohale (tühjad niidirullid), et teenida endale ja oma perele igapäevast leiba. Vana «Singeri» mudel — ju siis on tegemist veel revolutsioonieelse Venemaa või nepi ajaga.

Kui aga peamiseks kujundavaks osaks jääb maaliline lähenemine, siis on väga kõrgel professionaalsel tasemel kas *à la prima* hoogne, julgete pintslilöökidega glasuurialune või glasuuripealne maal või siis üle taldriku või vormi (nagu üle paberi või lõuendi) improviseeritud glasuuride endi maaliline kõrvutamine. Vormide ülemaalimine piltkompositsioonidega on väga vana võte ja tegelikult pole see itaalia renessansist peale kunagi kadunudki. Praegu kasutatakse seda eriti romaani maades (Prantsusmaal, Itaalias, kus seda viljelevad sageli kujutava kunsti meistrid, nagu Renato Guttuso, Chagall jt.). Kui orgaaniliselt suudetakse tervikuks muuta vormi ja maali, oleneb kunstniku andest ja dekoratiivsustajust. Minu arvates on just selles suhtes vene ekspositsioonis sageli puudujääke. Töödest õhkub kohati pindade juhuslikku ja ühemastaabilist ülemaalimist äärest ääreni pildi loomise, mitte aga tervikliku keraamilise dekoratiivteose saamise eesmärgil. Muidugi oli ka selles laadis väga meeldivaid ja kunstiküpseid töid, nagu Lev Solodkovi suur kuppelvormide ansambel, kus hoogsatest sibulsiluetiga pudeleist on vormitud vene sakraalhooneid meenutav ansambel (assotsieerub valges variandis vana lumise Rjazani, Suzdali või Jaroslavliga). Üleni glasuurialuse maaliga kaetud variant oma rohekaspruunika koloriidiga räägib metsade ja vanavene puuarhitektuuri ilust. (Nimetatud tööde eest sai L. Solodkov Faenzas kuldmedali.) Suure maalimeisterlikkusega paistab silma ka mitmekordne rahvusvaheliste keraamikanäituste laureaat Vassili Tsõgankov. Temalt oli väljas kaks väga kaunis koloriidis väiksemat plaati roosiõie fragmendiga. Erinevalt kolleegidest on Tsõgankovi õis antud dekoratiivselt, suures mõõdus, nii et ainult südamik mahub plaadile.

Oli ka töid, kus maal ei kata, vaid täiendab vormi. Pean seda kõige raskemaks, kuid ka perspektiivsemaks teeks. Nii töötab noor Moskva kunstnik Valeri Maloletkov. Näitusel esitas ta kolm maastikumotiividega dekoratiivtaldrikut. Neis oli värsket, eskiislikku reljeefi ja maali kujundi loomiseks samaväärselt rakendatud. Seinaplaadis korvpalluritega oli kunstnik kasutanud hoogsalt volditud saviplaati reljeefpinnana, konkretiseerides üksikuid kujusid maaliga.

Nii areneb vene keraamika teedpidi, mis kätkeb suuri võimalusi, on täis pinget ja mõtestatust, kuid samal ajal nõuab leidlikkust, annet ja taktitunnet, sest vääratamine või väikegi komistamine maksab siin end topelt kätte. Pole ime, et vaataja arvustas ekspositsiooni seda osa eriti rangelt.

Vene keraamika koolkonnaga liitub tihedalt ka Ukraina Lvovi koolkonna keraamika. Viimase aastakümne vältel on see arenenud Ukraina NSV juhtivaks koolkonnaks. Kõige paremast küljest esindas seda Vilniuses Vallaurisi kuldmedali kavaler Tarass Levkiv. Tema ekspositsioonis paelusid suured dekoratiivsed kirsikobarad, punutud sarved või köied ja kunstnikule väga iseloomulik ansambel «Mägikülad», milles nagu mäekurudest kasvaksid lõhestatud silindritest välja majakesi sümboliseerivad väikevormid. Oskus ja taktitunne avada oma idee puhtkeraamilises vormis annab T. Levkivi töödele erilise väärtuse ja kaalu.

Baltikumi keraamika esindab vene keraamikaga võrreldes diametraalselt vastupidist suunda. Siin puudub literatuursus (ma ei käsitle käesolevas artiklis pisiplastikat kui omaette keraamikavaldkonda). Puudub apelleerimine kujutava kunsti vahenditele. Teos luuakse puhtdekoratiivse vormi ja värvi sünteesi abil. Proportsioneerimise ja rütmistamise abil saadakse tugev emotsionaalne häälestus ja kõrge professionaalne tase. Ka see suund pole Euroopa keraamikas uudiseks. Ta tekkis Inglismaal sajandi algusaastail ja levis kiiresti (osaliselt iseseisvalt) üle Saksamaa ning Skandinaavia. Eeskujuks olid hiina Sungi-aegne ja jaapani keraamika, milles kunstiline elamus luuakse kitsalt keraamiliste väljendusvõimalustega, kasutamata teiste kunstialade vahendeid.

Kui võrrelda Balti vabariikide keraamikaekspositsioone omavahel, tundub mulle kõige disainlikum suund valitsevat tasemelt üsna kirjus ja ebaühtlases Läti väljapanekus. Väga heade töödega rööbiti leidus selles ka nõrku ja otse diletantlikke. Nimetatud disainlikku suunda esindasid Faenza kuldmedali kahekordse omaniku Peteris Martinsonsi, Leonas Lukšo, Silvia Šmidkene, Violeta Jatniece jt. teosed. Sageli on nad lähtunud geomeetrilistest algkehadest või tööstusvormidest. Mulje on kuivem, rangem. Teiselt poolt pakub aga efekti mitmekesine ja huvitav glasuur — nahakraklee, kristallglasuurid, vahel ka suurejooneline põldpaosulam (Georgi Kruglovi kausid). G. Kruglov kuumutab põldpaotükke eelnevalt metallisoolade lahuses (isegi kullalahuses!) ja saab ilusaid roosasid, ametüstvioletseid, rohelisi ja teisi toone. Muidugi on selline tehnoloogia rakendatav ainult kõrgkuumuses, portselanitööstuse baasil. Leedu NSV ekspositsioon seevastu mõjus kõige keraamilisemana. Vormikujundustes on kunstnikud lähtunud potikedral loodud balusterkujunditest, mille üsna tüüpilisi näiteid võis märgata selle koolkonna hiilgavaima esindaja Juozas Adomonise töödes (seinapannood). Grazute Čepaite-Ragauskiene teostes moodustasid pooleks lõigatud vaaside piirjooned seinataldrikutel isegi ornamente ja rosette. Mulle tundus seekord Leedu ekspositsioon Balti vabariikide seas eriti huvitavana. Võlusid vormide skulptuurne väljendusrikkus, esemete väga hea tehniline viimistlus (näiteks Faenza kuldmedalikavaleride Maria Bankauskaite ja Lucia Šulgaite loomingus). Paistis silma Aldona Ličkute-Jusioniene või Giedre Jasudyte meisterlik suurvormide käsitlus.

Läti ja Leedu keraamika on viimase 10—15 aasta vältel teinud suure kvalitatiivse hüppe paremuse poole. Veel viiekümnendail aastail hoidsid kunstnikud kramplikult kinni oma maa traditsioonilistest rahvakeraamika eeskujudest. Ilmselt mõjus see nende loomingule pidurdavalt. Nüüd pole rahvaloomingu otsesest ümberjutustamisest jälgegi. Kuid mõlema vabariigi keraamikute looming pole ikaotanud oma rahvuslikku ilmet, vaid arendab seda edasi kõrgemal, professionaalse kunsti tasemel.

Ja nii jõuamegi Eesti ekspositsiooni juurde. Kogu näituse kontekstis paistis see eredalt silma. Mitme leedu ja läti kolleegi arvamust mööda olevat eestlased jälle sammu võrra oma naabreist ette astunud. Fakt on, et Eesti ekspositsioon andis kogu NSV Liidu keraamika väljapanekule värvipuändi. Sealjuures mitte pihustades värvi, vaid pannes tänapäevaselt kõlama suured säravad pinnad tumesinist, erkpunast ja mahlakat rohelist. Siinkohal tahaks oma tunnustust ja lugupidamist avaldada mitte «Arsi», vaid Ehituskeraamikatehase baasil töötavatele keraamikutele eesotsas Velda Soidla, Leo Rohlini ja Anne Keegiga. Seadsin V. Soidla loetelu etteotsa, sest leian, et tugeva värvirõõmu sissetoomisel eesti keraamikasse on erilisi teeneid just temal. Velda Soidla on oma töödega kummutanud eelarvamuse, et tööstuslikes oludes kindlakskujunenud temperatuuriga 1060° ja auruses ahjus (kus põletatakse saviglasuuridega plaate) on mõne uue tehnoloogilise menetluse rakendamine võimatu.

Kuid tunnustades Eesti ekspositsiooni positiivset üldmuljet ja tema head taset, jääb siiski hinge kripeldama, et just meie keraamikute looming pole Faenzas ega ka Vallaurisis kordagi pälvinud esiletõstmist. Läti ja Leedu on mõlemad (juba kahel korral) toonud kuldmedaleid. Ja vaadates veel kord ekspositsiooni selle pilguga, paistab tõesti puudu jäävat kord tehnilise viimistluse, kord proportsioonide valdkonnas. Vahel on aga liigselt kinni peetud natuurist. Tööd on kuidagi ebakindlad, tehtud ainult näituseks. Nende taga pole järjekindla loomingulise töö ja harjutamisega saavutatavat käe lahtisust, proportsioonide ja detailide paigalenihkumist. Kuid järjekindlat tööd ilma ostjate või tellijateta ei tee. Ja eriti suuri teoseid pole lihtsalt kuhugi panna. Selles mõttes on meie lõunanaabrid paremas olukorras. Keraamika on seal au sees. Kunstnikel on palju tellimusi. Leedus viibides näidati mulle vanu ja uusi interjööre — kohvikuid, restorane, haiglaid, polikliinikuid, sanatooriume, koole ja asutusi —, mida kaunistasid dekoratiivkeraamika, seinapannood ja suured põrandavaasid. Leedusse voolab ka suuri üleliidulisi tellimusi Moskvast. Lucia Šulgaite lõpetab praegu mitut kahemeetrilist dekoratiivplastikat Leedu NSV Kultuuriministeeriumi istungitesaali, et siis alustada suurt pannood NSV Liidu kesksele vähiuurimise instituudile Moskvas. Sellega võrreldes on meie keraamikud popsid, kes aasta jooksul teevad põlve otsas oma paar töökest näituse tarvis, ja ka mitte liiga suuri, sest kuhu sa nad pärast paned. Kõige perspektiivsemaks Faenzas esinemise kandidaadiks pean praegu L. Rohlinit, kelle kõrge valgete tiibadega dekoratiivvorm tundus mulle ekspositsiooni keskse tööna. Edasi tõstaksin välja Anu Soansi plokke nende puhtalt proportsioneeritud pindade ja viimistlusega. Teiste autorite tööd on proportsioonides kohati ebakindlad, põletusdefektidega, ebatäiusliku viimistlusega jne. Ühesõnaga, leiad ikka veel mingisuguse väikese «aga». Suures laastus see «aga» ei paista silma, ekspositsioon tervikuna jätab hea mulje, kuid töö eraldi vaatamisel pääsevad väikesed puudused esile. Muidugi oleneb palju ka eksponeerimisest. Nii mõjus Eve Veesaare looming siseõue eksponeerituna üsnagi hästi. Veel parem oleks olnud, kui tema tööd oleksid seisnud rohelisel murul. Kuid omal ajal Faenza näituse žüriis, kus meie töid tuli vaadata ilma mingisuguse distantsita, ülekuhjatud ruumis, paistsid silma vaid nende hall, surnud koloriit ja krobeline šamottpind.

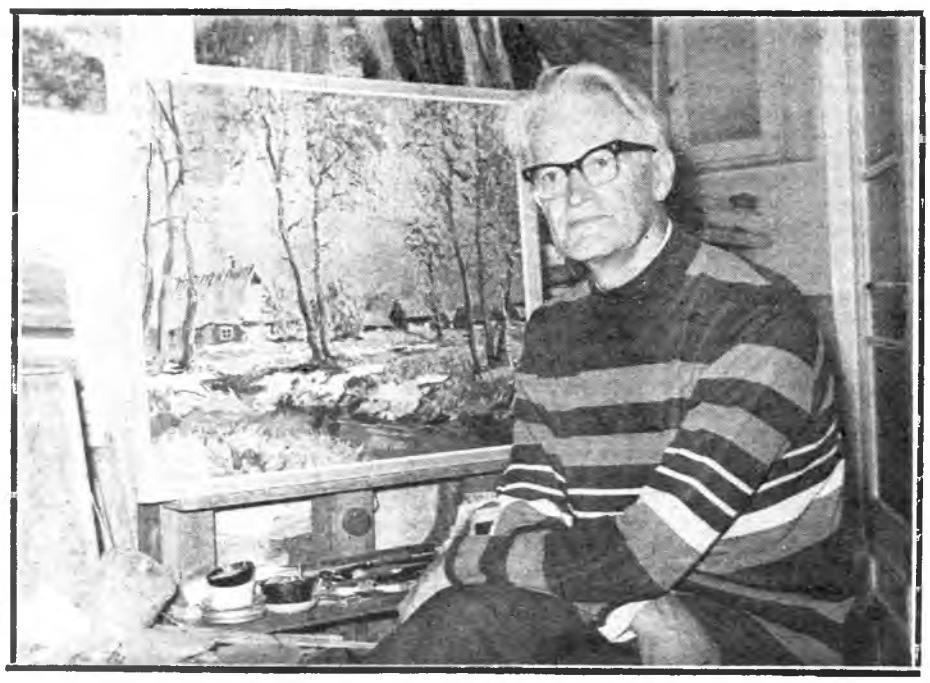
Vormi ja ornamentika otsinguil lähtuvad eesti keraamikud enamasti loodusest, mis kahtlemata toob sisse suure vormiuudsuse ja on põhimõtteliselt väga perspektiivne tee. Mõtlen siin Helle Videviku, Anne Keegi, Made Evalo, ka Velda Soidla, Tiiu Lassi, Saima Sõmeri ja teiste töid. Olen kindel, et kui natuurist saadud impulssi suudetakse veel sügavamini ja isikupärasemalt avada, võib selle suuna edasiarendamine viia suurepäraste resultaatideni.

Teiste vabariikide väljapaneku suhtes võiks märkida, et Valgevene seisab ühe jalaga justkui ühes koolkonnas, teisega teises, mis on küllaltki arusaadav ja põhjendatud. Seesama kehtib ka Moldaavia kohta, kus kaks nooremat esindajat, Tamara Greku ja Galina Serbina, on Eesti NSV Kunstiinstituudi kasvandikud.

Taga-Kaukaasia vabariikide keraamikud on ikuidagi takerdunud kuuekümnendate aastate algul kujunenud laadi ega paku sel näitusel midagi silmatorkavat.

Näitus «NSV Liidu keraamika 75» ja II intersümpoosioni aruandenäitus, mis oli avatud paar päeva, andsid igale külalisele võimaluse võrrelda üksikute vabariikide ja autorite töid, näha selle kunstiala üldist taset ja ka kitsaskohti, et edaspidi neist vabaneda. Loodan, et «Sirp ja Vasar» pakub võimalust ja ruumi, et nende probleemide üle diskuteerida.

RICHARD UUTMAA 70

«Puise neem» — taamal hoonete rühm ja lambad karedal rannarohul, romantiline kuupeegeldus «Öisel merel», õhurikkad maastikupanoraamid — pilverünkad kõrgel Saaremaa maastiku kohal, Lõuna-Eesti kuppelmaastikud oma metsatukkade ja orupõhjas sinetavate järvesilmadega («Nüpli järv»), randlased argipäevaaskeldustes («Kalurid põhjarannikul»), viljakoristus («Rukkilõikajad») — kõik need ja paljud teised Richard Uutmaa maalid on pakkunud kunstisõpradele meeldivaid elamusi näitustel ja muuseumikogudes. Maaliline lihtsus, looduse tõepärane kujutamine, värvipaleti harmooniline puhtus on võitnud tema maalidele ja akvarellidele imetlejaid kõige laiematest kunstisõprade ringkondadest. Seepärast ei ole ka imeks panna, kui R. Uutmaa hiljutise akvarellinäituse puhul Tallinna Kunstisalongis lugesime kunstiteadlase Hilja Läti artikli lõpust («Sirp ja Vasar» nr. 39): «Et Richard Uutmaa on suutnud oma akvarellidega inimesi erutada ja emotsioone esile kutsuda, seda tõestab vaatajate tunglemine tema näitusel Kunstisalongis.»

R. Uutmaa loomingu alglätteid tuleb otsida sünnikodust Altjalt, looduslikult kaunist Põhja-Eesti rannakülast (praegu Lahemaa Rahvuspark). Kodukandi motiive on ta korduvalt kasutanud oma rannikuelu käsitlevates maalides. Ja meenutama peab ka neid nimekaid eesti kunstnikke, kes aitasid kaasa R. Uutmaa talendi väljakujunemisele, tema õpetajaid, nende seas Gustav Moostet Rakvere Poeglaste Gümnaasiumist ning Jaan Vahtrat, Voldemar Mellikut, Villem Ormissoni ja Nikolai Triiki Tartu Kõrgemast Kunstikoolist «Pallas». Praegu tunneme R. Uutmaad kui meie üht paremat maastiku- ja meremaalimeistrit, kes juba 18 aastat on kandnud Eesti NSV teenelise kunstitegelase aunimetust.

Peale Tallinna ja Tartu leidub R. Uutmaa maale ka Moskva ja Leningradi ning teistegi linnade suurematest kunstikogudes. Tema õlimaalidest on «Tallinna kalasadam» (1947) üks esimesi eesti kunstnike teoseid, mille sõjajärgsel perioodil omandas Tretjakovi galerii.

Juubilarile tugevat tervist ja edaspidisteks loomingulisteks matkadeks veel palju head ilma soovivad

KOLLEEGID

SUVEMUUSIKA.

MISSUGUNE TA OLI?

TALLINN

Kui Filharmoonia tähistas pidulikult kontserdihooaja lõppu, oli uus suvemuusikahooaeg juba alanud, oma eesmärkidelt ja ülesannetelt sugugi mitte vähem tähtis.

Põhiline suvemuusika korraldaja Tallinnas on juba aastaid olnud Tallinna Puhkeparkide Direktsioon. Pikaajaliste kogemuste tulemusena on pealinna suvemuusika üsna mitmeplaaniline, haarates suvist meelelahutust õige laialt — mängudest, peoõhtutest, nukuetendustest estraadi-, koori-, kammer- ja sümfooniakontsertideni.

Oskuslikult oli rakendust leitud taidlejatele: Vabaõhumuuseumis esines juba kuuendat aastat Puhkeparkide Direktsiooni rahvakunstiansambel «Leigarid» Kristjan Toropi juhatusel. Tänavugi tantsiti-mängiti läbi suve, kokku 36 esinemist ligi 20 tuhandelisele publikule. Suurepärane väljalaulmisvõimalus oli ka meie kooridel. Vabaõhulavadel esinesid VSKAEÜ kammerkoor, kõrgemate koolide lõpetanute segakoor, haridustöötajate naiskoor, «Eesti Energia» meeskoor, vene koorikapell ja seekord ka suurest koorifestivalist osavõtnud külalised.

Suviti on Tallinnas kontserdipaiku palju rohkem, oma ajaloolise ümbrusega resoneerivad Raekoja plats, dominiiklaste klooster, Kiek in de Kök, Pirita klooster. Publikurohked on olnud esinemised Harjumäel ja Kopli pargis. Tõestuseks mõned arvud: Harjumäe kõlakojas anti 32 kontserti umbes 5200 kuulajale, Raekoja platsil 16 kontserti 15 tuhandele, dominiiklaste kloostris 17 kontserti 2500 kuulajale. Tallinn on teiste meie vabariigi linnadega võrreldes eelisolukorras ju ka professionaalsete muusikute rakendamise võimalustega. Jäävad ära transpordi- ja majutusmured. Nii suurte kollektiivide puhul, nagu on praegune Eesti NSV Riiklik Sümfooniaorkester ja Eesti TV ja Raadio segakoor, pole see korraldavale organisatsioonile lihtne lahendada. Sümfooniaorkester esines Tallinnas suve jooksul viiel, estraadiorkester kaheksal, Filharmoonia keelpillikvartett, J. Tamme nim. ja J. Õuna puhkpillikvintett kõik neljal, Riiklik Akadeemiline Meeskoor kuuel, Eesti TV ja Raadio segakoor kahel korral. Sooloõhtud andsid Kaljo Räästas ja Jüri Pärg.

Suvemuusika korraldajail on eriti vastutusrikas osa veel teiselgi põhjusel. Külastab ju Tallinna suvel arvukalt turiste. Kuuldud kontsert jääb neile aga üheks muljeosaks meie kultuurielust, meie muusikast. Tore, et tänavu võeti uuesti kontserdipaigana kasutusele Kunstimuuseumi skulptuuride aed. Seal andsid kontserti Filharmoonia keelpillikvartett, Jaan Õuna puhkpillikvintett ja sümfooniaorkester. Kontserte oleks aga võinud seal olla rohkem ning ka reklaam parem. Talviste pühapäevakontsertide traditsiooni muuseumi siseruumides võiks ju suvel samavõrra rakendada skulptuuride aias.

HAAPSALU

Teistkordsetel «Valge Daami» muusikapäevadel Haapsalus esines 13.—24. augustini puhkpillikvintett Jaan Õuna juhatusel. Vaheldumisi lossikirikus ja kõlakojas mängiti Vivaldi, Beethoveni, J. Chr. Bachi, Haydni, Telemanni, Danzi, Saint-Saënsi teoseid. Solistid olid Hannes Altrov (klarnet), Kalle Kauksi (metsasarv), Paavo Muts (fagott) ja Jaan Õun (flööt), Mati Roostalu (laul), Niina Murdvee (viiul) ja Nata-Ly Sakkos (orel), luulet lugesid Ave Alavainu ja Jüri Aarma.

PÄRNU

Pärnus tehti suvemuusikat juba enne I maailmasõda. Orkestreid juhatasid Gustav David, Heinrich Meri, Voldemar Taggo, Nikolai Goldschmidt. 1960. a. asus orkestri ette Ilmar Tõnisson. Hooajaorkestri võimed tõusid aasta-aastalt. Sai võimalikuks kutsuda külalisdirigente (näiteks Soomest Heino Haipus) ja tugevdada nii Pärnu ja Vaasa linna sõprussidemeid. (I. Tõnisson tegi vastukülaskäigu Vaasasse, juhatades ka sealset sümfooniaorkestrit.) Pärnu suvemuusikaorkestriga on esinenud mitmed külalissolistid nagu Marina Trei, Anatoli Reznikovski jt. Mis aga veel tähtsam: mängimine kõnealuses orkestris oli meie konservatooriumi üliõpilaste praktikum. Pärnu suvekontsertidel on esinenud väga paljud meie tänased nimekad interpreedid.

Kuid Pärnu suvemuusika, missugune ta oli tänavu? Filharmoonia festival «Pärnu 75» juulikuu algul läks päris hästi korda. Armeenia TV-R sümfooniaorkestri avakontsertidest oli meil juba juttu. Toogem siin tagantjärele veel mõned muljed puhkajailt endilt.

«Tahaksin tänada Pärnu festivali korraldajaid, kes sellega meile, puhkajatele, palju vaheldust pakkusid. Minule sai omaette elamuseks teie laulja Mati Palmi kontsert. Mati Palmil on meeldiv tämber ja tugev karakterite loomise oskus. Ühesuguse eduga suudab ta esitada väga erinevate autorite teoseid. Mul on lihtsalt kahju, et ei õnnestunud näha teda ooperilaval.»

N. SAFONOVA,
insener Tšeljabinskist

«Vana muusika ansamblit «Hortus Musicus» kuulates tekkis kõigepealt võrdlus Moskva ansambliga «Madrigal». Mõlema eesmärk on taaselustada meie ajastutunnetusele ehk pisut kauget, aga siiski huvitavat heliloomingut. Tundub, et vana muusika tutvustamisel on mõlemad ansamblid ära teinud tänuväärse töö. «Madrigal» on küll professionaalselt tasemelt kõrgem, «Hortus Musicuse» puhul tuleb aga rõhutada esitatavate teoste ajastu hoolikat ja tähelepanelikku tunnetust, eriti maksab see ansambli juhi Andres Mustoneni puhul, kes ise näib lausa põlevat selle sees.

Lauljatar Jevgenia Gorohhovskaja köitis oma lihtsuse ja siirusega. Sellele lisanduvad veel loomulik musikaalsus ja täiuslik hääleaparaadi valitsemine, mistõttu teda on võrdselt huvitav jälgida nii vene kui ka lääne kammermuusikapärandi tõlgendamisel.»

G. MALOFEJEVA,
psühhiaater Moskvast

«Mind haaravad kõigepealt ansambli «Hortus Musicus» mängulust ja huvi esitatava vastu. Niisugune ansambel avardab kuulajate arusaamist varasemate ajastute rikkalikust muusikapärandist, mis on üllatavalt huvitav ja originaalne. Arvan, et selline muusika peaks lähendama meile ka klassikalist, sest minu jaoks on siin olemas sümfonismi juured väljaarendamata kujul. Peale mõnu, mis ansambli esinemine mulle pakub, tahan ma majandusteadlasena juhtida tähelepanu ka sellele kui ekspordiväärtusele. Aasta-aastalt tõuseb Tallinna tähtsus turismilinnana, aga mõelgem ka Tallinnale kui tulevasele olümpialinnale: siis oleks «Hortus Musicuse» ansambel see, kes meie gooti võlvide all võiks kõigile rõõmu pakkuda ehtsa gooti muusikaga.»

U. MERESTE,
majandusteaduse doktor, professor

«Päris suvemuusikat aga nagu polnudki. Olen puhanud Pärnus igal suvel 25 aastat järjest ja alati rõõmu tundnud suvemuusikaorkestri kontsertidest. Seekord need lakkasid olemast. Üksikud üsna huupi esinemised ei asendanud seda, mida pakuti varasematel aastatel. Filharmoonia korraldatud festival üksi ei rahulda puhkajate muusikavajadust, ta on siiski lühiajaline.»

BRUNO LUKK,
Tallinna Riikliku Konservatooriumi professor

Tänavune muusikasuvi Pärnus oli planeeritud eelmiste aastatega võrreldes teisiti, eesmärgiga pakkuda puhkajatele muusikat võimalikult mitmekülgsemalt. Filharmoonia tasuliste estraadikontsertide kõrval esines ainuüksi 15 kontserdiga vastloodud Pärnu Linna Kultuuri- ja Puhkeparkide puhkpilliorkester Herbert Pulga juhatusel, kohalik sümfoniettorkester Ilmar Tõnissoni juhatusel (kaks õhtut koos Võru sümfoniettorkestriga), Tallinna koorid «Raudam» ja «Noorus». Professionaalsetest kollektiividest esinesid kolmel korral Eesti TV-R sümfooniaorkester ja RAT «Estonia» solistid, ühel õhtul Eesti TV-R segakoor ja Tallinna Muusikakooli vana muusika ansambel. Kokku külastas Pärnu suvemuusikakontserte ligikaudu 20 000 inimest.

Kas ei olnud aga sümfoonia- ja kammermuusika kontserte terve suve kohta liiga vähe? Võib-olla peaks eeloleval suvel enam tähelepanu pöörama üleliiduliselt tuntud kuurortlinna nõudliku maitsega puhkajate regulaarsele teenindamisele heatasemelise muusikaga?

TIINA SUBIN
RAILI SULE

TEISED MEIST

(Algus 7. lk.)

Ja veel üks lehekülg «Vanemuise» elust — etendus «Tagahoovis»... «Need on minu nooruse tagahoovid,» ütleb Kaarel Ird enne etenduse algust. Kui kaugel on ta siin «Los Caprichose» kujundlikust sümboolikast, kui tõetruu ja isegi naturalistlik lavakeeles! Kaevust jookseb tõeline vesi, nööril ripub tõeline pesu, laval jooksevad ringi tõelised lapsed ja tõeline koer. Ja laulud on ehtsad — vanadelt, kahisevatelt plaatidelt. Mis see siis on — Irdi mälestusfoto noorpõlveaegadest? Kuid sel juhul ei suudaks lavastus nii väga erutada võõrast vaatajat, ent ta erutab. Mispärast? Lavastaja paneb inimesed pilku heitma tänasest heaolust elu tagahoovidesse, kus inimene lakkab olemast inimene, kus elu muutub haledaks loomalikuks vegeteerimiseks. Irdile olid hädavajalikud naturalistlikud detallid, andmaks oma jutule usutavust, veenvust: nii oli, nii võib tõepoolest olla, kõik see on tõsi! Ja inimesed, kellest räägib too etendus, — ka see on tõsi. Kõik nad on elavad, ehedad, mitte väljamõeldud, nad — olid olemas. Nad on süüdistuse tunnistajad. Teater näitab seda elu heldimuseta ja irveta, tema naeratus on kaastunde- ja uhkusenaeratus nende inimlikkuse kildude suhtes, mis kõige sügavamas põhjas, elu tagahoovis inimestes säilinud on ja edasi elavad kui nende kõige ilusam ja igavesem väärtus.

Hoida inimeses inimsust, äratada temas mõistus, kutsuda ellu kõige parem ja vaimsem, vastutada, isiklikult vastutada kõige eest, mis toimub maailmas — kui palju «Vanemuise» etendusi te ka ei vaataks, ikka kuulete seda igavese rahutuse, elu ja inimese eest, tuleviku eest vastutamise meloodiat... Seekordse küllasõiduga kinnitas «Vanemuine» oma kõrget autoriteeti ja väärilist kohta Nõukogude teatrite peres.

«ORIGINAALNE LOOMINGULINE KÄEKIRI». «SOVETSKAJA KULTURA» 3. OKT. 1975. G. INOZEMTSEVA JA R. ŠAVERDJAN.

Tartu teatri «Vanemuine» loominguprintsiipide mitmekülgsusest ja samaaegselt tema ühtsest ilmest annavad tunnistust ka Moskvas näidatud ooperietendused.

E. Kapil on suured kogemused ooperiteatri suhtes (see on tema viies teos ooperižanris). «Rembrandt» asub eelmistest ooperitest teatud määral eraldi: «Tasuleekides» ja «Vabaduse laulikus» pöördus helilooja otseselt aktuaalse, kaasaegse teema poole. Kuid poleks õige näha «Rembrandtis» eemaldumist ajalukku, kaugema aja suure kunstniku elulukku. Heliloojat köidavad mõtisklused kunsti, kunstiloomingu arengusuundade üle. Need mõtisklused on aga sügavalt tänapäevased, kuuludes meie ajastu probleemide keskpunkti.

Teos valmis kõige vahetumas kontaktis teatriga ja ilmselt siit on pärit tema loomupärane lavaline teostus. Nii näitlejate kui helilooja kaheldamatu saavutus on ka teatraalse ülespuhutuse puudumine, oskus luua elulise usutavuse ja reaalsusega köitvaid lavakujusid. Seda teost kuulates leiad end aegajalt täiesti unustanud olevat ooperitinglikkuse, millest palju on räägitud selle žanri arenguprobleeme arutades.

Suurepärane on Rembrandti kuju: temas on küll küpse, kunsti ja selle tähtsuse üle filosofeeriva kunstniku tarkust, küll tõepäraseid ja loomulikke elulisi jooni. Muusikas on palju kauneid episoode (peakangelase monoloog II pildis, Saskia ja Rembrandti duett sama pildi lõpus, Rembrandti ja Hendrickje dialoog teises vaatuses). E. Kapi muusika on monumentaalne selles kasutatud kord eepiliselt jutustavate, kord dramaatiliselt pingeliste intonatsioonide laia haardega. Nii lavastaja (K. Ird), dirigendi (V. Viru) kui ka solistide (T. Bachmann — Rembrandt, A. Lomp — Saskia, Õ. Verrev — Hendrickje) suur teene seisneb selles, et auväärse helilooja teos astub meie ette mitmekesistes värvides ja varjundites. Teravmeelselt on lahendatud Rembrandti maalide reproduktsioonidel põhinev kujundus.

B. Parsadanjani ooper «Sool» (K. Irdi lavastus) on sisult ja stiililt eelmisest täiesti erinev. Kui E. Kapi muusikas valitsevad klassikalised traditsioonid, siis siin püüdleb helilooja enamjaolt nüüdisaegse väljenduslaadi poole. Peab kohe ütlema, et niisugune püüdlus pole jäänud kitsalt piiratuks ja viib meid Prokofjevi maneeris retsitatiivsete-deklamatsioonilise stseenide juurest ka arendatud vokaal- ja kooriepisoodideni. Viimased on meloodilised, omalaadselt rahvalike-laululiste intonatsioonidega.

Tuleb rõhutada teose originaalset vormi, mis on mõeldamatu väljaspool lavalist tegevust ja läheneb nii üsna märgatavalt kino-ooperile. Lavastaja fantaasia ja tema leidlikkus saavutavad siin helilooja ja libretisti suhtes juba kaasautorsuse mõõtmed. Sügavalt õigustab end lavalise tegevuse eri stiilide naabrus, tõestades veenvalt, et lavastaja palett on rikas, tema vaated vabad igasugusest kitsapiirilisusest ja eelarvamuslikkusest.

Rasketes osades avanevad hästi lauljate Henn Pai (komandör Balmašov), Kaljo Johannsoni (Komissar) ja eriti Anu Lombi (Eit) esitajavõimed. Saskia partiis «Rembrandtis» demonstreeris Anu Lomp laitmatut lavalise ümberkehastumise kunsti.

Samal õhtul läksid suure eduga ka V. Tormise «Meestelaulud». Helilooja on kogunud ja meeskoorile ümber seadnud (koormeistrid H. Sirmais ja H. Raid) rahvameloodiaid, luues süidi, milles laul kõlab nii, nagu seda ette kantakse elus.

«Merineitsi» (A. Põldmäe muusika, Ü. Vilimaa libreto ja lavastus, kunstnikutöö M. Särelt) filmilõikudes ja lavastuses endas püüab koreograaf selle teose pealisülesannet avades rääkida sümbolite ja üldistuste keeles.

Kuid muusikalise dramaturgia amorfsus, meeldejäävate muusikaliste kujundite ja juhtteemade ning eredate emotsionaalsete kulminatsioonide puudumine partituuris, süžee ebamääräsus, idee ebaselgus ja pretensioonikus on viinud selleni, et etenduse tegevus areneb lolult, nagu aeglustatud tempos; mõned episoodid, muu hulgas esimese ja teise vaatuse massipildid, on väga venitatud, peategelastel, eriti Kurdisel ja Merineitsil, on, vastupidi, aga liiga vähe väljaarendatud tantsustseene.

«Koreograafilised miniatuurid»... Beethoveni muusikakanga esitajate plastika range klassikaline puhtus, nende iga liikumine nagu «heliseks», peegeldades «15 variatsiooni ja fuuga» peenimaid nüansse, ballettmeister ja tantsijad nagu looksid muusikat koos heliloojaga, tema inimlike karakterite, inimlike suhete, läbielamiste muusikat. Teistlaadselt on tõlgitsetud Debussy palu. Teravmeelselt kapriisne tantsujoonis annab peenelt edasi muusikas tajutavaid üksikuid põgusaid helisid, lõhnu, meeleolusid; eriti õnnestusid kompositsioonid *«Cake walk»* (Ülo Vilimaa hiilgavas interpretatsioonis) ning «Uppunud katedraal». Ja lõpuks «Chopiniana» — see on Vilimaal hoopis teistsugune kui Fokinil või Robbinsil: suure poola helilooja prelüüdides kuuleb ja näitab eesti ballettmeister meile kirgede keevust, karakterite kokkupõrget, tunnete leeki. Maitset, kõlakultuuri, hoolikat stiilitaju demonstreerisid miniatuurides ka klaveripartiid esitanud Mall Sarv, Mare Altrov, Viiu Maimik.

Kahe etenduse põhjal on muidugi raske otsustada «Vanemuise» balletitrupi võimaluste üle, kuid need kakski näitasid ilmekalt, et Tartu teatris on kujunenud loominguliselt huvitav ansambel, kes suudab lahendada suuri kunstilisi ülesandeid.

KONTSERDISAALIST

- **BELGIA RAADIO JA TELEVISIOONI DŽÄSSORKESTER**
- **HUGO LEPNURME ORELIÕHTU**
- **MÄNGIS VLADIMIR VIARDO**
- **BORODINI-NIM. KVARTETT TALLINNAS**

Septembri esimesel nädalal helises «Kalevi» spordihall kolmel õhtul Belgia Raadio ja Televisiooni džässorkestri muusikast. Neile, kes mäletavad ajalehereklaami ja müürilehti, mis pakkusid välja estraadiorkestrit, oli tagantjärele saadud informatsioon suurepärastest džässkontsertidest muidugi pahandav («Oleksin teadnud, oleksin kindlasti läinud!»).

Kontserdid olid tõesti esmaklassilised. Seda näitas ka kuulajate reaktsioon. Esialgu küllaltki äraootav (džäss pole ju moeröögatus, mis automaatselt vaimustusrefleksi valla päästab), siis aga kiiresti tuldvõttev, avaldas publik heldelt oma tunnustust, mis kohe ka laval musitseerimisrõõmu tõstis.

Kava oli stiililiselt üsnagi kirju, mõjus aga ometi üllatavalt ühtsena. Küllap oli põhjus selles, et andekad muusikud ei kopeerinud pimesi mingit stiili, vaid jätsid alati ruumi ka omapoolsetele nüanssidele; improvisatsioonid ei olnud suurte eeskujude koopiad, vaid hetkelooming nende eeskujude üldises vaimus. Kuulsime kolmekümnendate aastate svingi Benny Goodmani laadis (DeSylva ja Rose'i «Avalon» ning Macki ja Browni «Shine») kvintetilt koosseisus Armand van de Valle (klarnet), Gaston Bauwens (klaver ja elektriklaver), Nicolas Kletschovsky (basskitarr), Freddy Zander (kitarr) ja Alfons Minnaret (trummid), suure orkestri svingi Count Basie' ja Duke Ellingtoni vaimus (Basie' «Jumpin' at the Woodside» ja Strayhorni «Take the A-train»), nn. *West Coast*'i džässi *à la* Shorty Rogers, arendatud *blues*'i Freddy Zanderi mõjuvas vokaalesituses (Arleni «Blues in the Night») jm. Õhtu naelaks kujunes viiulile ja kitarrile baseeruv Gershwini «Lady, Be Good», mida Django Reinhardti ja Stephane Grappelli stiilis improviseerisid Freddy Zander kitarril ja tenorsaksofonist Victor Ingefeldt, kel oli sel puhul võimalus demonstreerida oma laitmatult elegantset viiulimängu. Kaheteistkümneliikmelisest orkestrist esines kümme muusikut lühemate või pikemate improvisatsiooniliste soolodega, lisaks juba mainituile veel Nicolas Fissette (trompet) ja trombonistid Joseph Paessens ning Paul Bourdiandhy.

Eraldi väärivad rõhutamist orkestrijuht Etienne Verschueni virtuoossed, sädelevad ja rütmiliselt vaheldusrikkad soolopalad altsaksofonil. Palade orkestratsioonid köitsid värvikülluse ja leidlikkusega, suure orkestri helimassid ja läbipaistvad ansamblikõlad vaheldusid pidevalt. Kui kõnelda täitmata jäänud ootustest, siis üks siiski oli: hea mainega belgia originaaldžässil oli kavas tühine koht — erk ja dünaamikarohke lõpunumber Francy Bolandi sulest.

Paljude palade pealkirjad olid muide tõlgitud tasemel, mis meenutas sõjaeelsete tõlkevigade tippnäidist: «Give me my Ranch and Cattle» — «Anna mulle mu ranits ja katel!». Ja kui juba juttu on kerge muusikaga seostatud ebatäpsustest, olgu märgitud ka järgnev fakt. Üheliidulise firma «Meloodia» popmuusika koondplaatidel näeme vahel üllatavaid esitajate nimesid. Nii on plaadil «Estraadiorbiit» (Stereo 33 C 60-05007-8) palad täiesti tundmatuilt esitajailt nimega Kirschner ja Mervyn. Need on tegelikult noodikirjastused, millele kuuluvad palade avaldamisõigused, esitajad on hoopis Lynsey De Paul ja Cliff Richard, kelle nimed plaadil puuduvad! Sääraseid möödalaskmisi leidub ka mõnel lastikul.

Tulles tagasi kõnealuse kontserdi juurde: džässisõbrad, ärge uskuge reklaami, kui ei taha meeldivast elamusest ilma jääda!

VALTER OJAKÄÄR

*

19. septembril oli oodata palju: esiteks oli see «Estonia» kontserdisaali instrumendile alanud hooaja avakäiguks ning teiseks esitas maestro osa repertuaarist, mis (koos R. Uusvälja omaga) esindas meie oreliinterpretatsioonikultuuri kirjanduse ja kunsti päevadel Ukrainas. Kava kumbki pool ei taotlenudki koguühtsust ega lõpuni viidud arengulist järjepidevust, demonstreerides barokkmuusika kõrval päevakohasena ukraina ja eesti helilooming ning väsinud tähelepanule desserdina Saint-Saënsi sisult vähenõudlikke oopusi.

S. A. Heredia	— Kaks tiento't
F. Couperin	— Seitse pala orelimissast G-duur
J. S. Bach	— Partiita g-moll koraali teemal
	— Prelüüd ja fuuga C-duur
A. Tšiško	— Ukraina rapsoodia
I. Assejev	— Kaks fuugat
E. Mägi	— Andante ja Allegro
C. Saint-Saëns	— Prelüüd ja fuuga H-duur
	— Prelüüd ja fuuga Es-duur

Sisuliselt kandvuselt polnud pooled võrdsed: ainsana nõutas uuemast muusikast tähelepanu Ester Mäe *Andante* ja *Allegro*, milles rahvusliku mõju kõrval tundà ka tema tšehhi eakaaslase Peter Ebeni kõlakirja (eriti *Basso ostinato*). Viimati öeldu pole etteheide, sest kelle orelioopused meie vastavas kasinas muusikaliteratuuris siis nii väga omanäolised ongi. Meie paremate näiteks Peeter Süda, rangelt võttes Edgar Arrogi tööd («Kontrastid», « *In memoriam*» jt.) mitte, kuid mõlemad heliloojad on kirjutanud vaieldamatult h e a d muusikat. Samasuguse kvaliteediga on tegu samuti *Andante* ja *Allegro* puhul ning tahaks väga loota, et E. Mägi oma nii toredasti alustatud huvisuunda edasi toidab, kasvatab ja järgib.

Võõraste, s. o. nii või teisiti uudsete helitööde kuulamisel me tavaliselt ei oska ega julge anda täit hinnangut interpretatsioonile. Isleäranis oreli puhul, mis hüüab ju isegi mõttetutes kombinatsioonides ikka veenvalt ning mille puhul me pole kunagi kindlad, kui suur osa kõlatekstist kuulub just autorile, kui suur organistile. Vana muusikaga on lihtsam: siin söandame kas või ainuüksi stiilikogemusele toetudes ettekande üle otsustada. Barokkmuusika osaga valmistas H.. Lepnurm nii selle valiku kui ka ettekandega kuulajatele ainult rõõmu. Kõik kolm barokinäidet (hispaania, prantsuse ja põhjasaksa oma) olid hästi eristatavates värviraamides ja nii kuulsimegi ühelt instrumendilt tõepoolest nagu kolme erinevat orelit. Väliselt napp, aga täpne palett, läbitunnetatud tempod koos stiilse fraseoloogiaga tegid *tiento*'d haruldaselt nauditavaks.

Praktilisest rakendusest hoolimata on Couperini Sol-mažoorne orelimissa olemuselt ilmalik (kohati tantsulinegi — tol ajal pruukisid prantslased liturgiates juba gavotte, menuette jne.), pastoraalselt mõjusid tsüklilisuse seisukohalt ka selle seitse parajate toonivahedega valitud fragmenti ning moodustasid taas erikõlalise (keelregistriterohke) terviku.

Bachi suur ja kaunis Partiita g-moll (koraalivariatsioonid) on kirjutatud meisterlikult, kuid tohutult raskena tehniliselt ja just seepärast esitatakse teost üsna harva (esimesena NSV Liidus mängis seda H. Lepnurm palju aastaid tagasi, teadaolevail andmeil teisena R. Uusväli 1964. a.). Hea maitse ja oskus oreli materjali ökonoomselt kasutada (registrite järkjärguline vahetus variatsioonist variatsiooni) kujundasid partiitast ühtlaselt, loogiliselt areneva tsükli. Ilusat ja sisukat Bachikõla saime Prelüüdis ja fuugas C-duur, selle muusika suurejoonelisus tulenes kõigi komponentide õnnelikust ühtsusest (selge vorm, suurepäraselt valitsetud faktuur ja tempod).

Tervikuna sundis H. Lepnurm end imetlema oma harukordse kindluse, täieliku tehnilise vabadusega, mis ka kõige keerukas-peenemad kontseptsioonid sundimatult ja absoluutselt arusaadavana esiplaanile asetas. Parimatelgi — samuti H. Lepnurmel — pole see mitte igas kavas õnnestunud.

IVALO RANDALU

*

Alanud hooaja esimene klaveriõhtu kuulus moskvalasele Vladimir Viardole, keda meie publik 24. septembril «Estonia» kontserdisaalis esmakordselt vastu võttis.

Pianist täiendab end praegu Moskva Konservatooriumis, ent on jõudnud võita juba kaks esikohta rahvusvahelistel konkurssidel (M. Longi ja J. Thibaud' nimelisel Pariisis 1971 ja V. Cliburni nime kandval Ameerikas Fort Worthis 1973). Noor mängija valitseb oskuslikult klaveri tämbreid, eriti *pianissimo*'s. Meenuvad kaunid leheküljed Haydni f-moll variatsioonidest, Schuberti lendleritest. Võisime nautida nõtket kõla, peeni nüansse, osa saada haprast õrnusest. Ilus ja terviklik nägi välja kontserdi esimene osa Haydni ja Schuberti muusikaga. Arusaamatuks jäi vaid noore kunstniku momendivajadus lisada Schubertile väljaspool kava Liszti «Funérailles».

Kuulsime kaht sonaati, Schuberti Lamažoorset op. 120 ja Prokofjevi VII. Kuigi Schuberti puhul oli Viardo vokaali paindlikkus meeldival tasemel, oleks täienduseks enam kuulatanud Schuberti harmoonia võlu (näiteks II osas esiletükkiva ülemise hääle kõrval). Prokofjevi sonaadi I osa peateema tundus ehk rabedana ning kõrvalteemat oodanuks lihtsamalt, vähema intensiivsusega; ka II osa teema kõlas üleval vahest liialt domineerivalt. Tundub, et pianistil on need sonaadid veel verivärsked ja nõuavad küpsemist.

Debussy tsüklit «Lastenurk» kuulates õppisime Viardod tundma kui head karaktermängijat. Tänu interpreedile tajusime, kui vaimuka fantaasiaga on need klaveripalad noodiridadele paigutatud.

Noore kunstniku ere karakterikujundus avanes ka lisapalades (Chopini Masurka posth. a-moll op. 78, Prokofjevi kaks «põgusat hetke», Šostakovitši Prelüüd h-moll).

ADA KUUSEOKS

*

Mulluse võla abonemendis nr. 4 likvideeris 3. ja 5. oktoobril Borodininim. Riiklik Kvartett koosseisus Vene NFSV rahvakunstnikud Rostislav Dubinski (1. viiul), Andrei Abramenkov (2. viiul), Dmitri Šebalin (alt) ja Valentin Berlinski (tšello). Ülemaailmse tunnustusega ansamblist kirjutab välismaine press: «... See on lummus, avastus, ime ... kõige täiuslikum, mida oleme kuulnud või saame kuulda paljude aastate jooksul ... kvarteti liikmete nimed peaksid seisma kosmonautide ja teiste kangelaste nimede järel ...» (viimane väide peab praegu eriliselt paika: V. Berlinski on rivis, hoolimata hiljutisest autoõnnetusest ja sõrmevigastusest). Aga kuhu peaksime küll meie häbiga silmad peitma: niigi väike Olevi saal polnud esimesel õhtul täis ja tulnutestki moodustas kolmandiku rühm välisturiste!

Reedene kava koosnes P. Tšaikovski loomingust. 2. ja 3. kvartett kõlasid võrratu täiuslikkusega, ka kõige norivam kõrv ei suutnud avastada ühtki kõlalist või tehnilist apsu; ometi olnuks tujutum mäng mõistetav nii väikese auditooriumi ees.

Austust väärib kunstnike jäägitu andumus muusikale, imetletava piirini viidud viimistlus- ja koostöö, aina uusi lahendusi otsiv loomenatuur. Igituttav Fa-mažoorne kvartett pakkus igal käänakul avastusrõõme, kord rõhutatud aeglusega *(Scherzo)*, kord ootamatute polüfooniliste nüanssidega (Finaal), kord mõne särava tõlgitsusleiuga.

Naudingurikka elamuse valmistas R. Dubinski seade Tšaikovski «Lastealbumist». Varasest lapsepõlvest tuntud klaveriminiatuuridele, nii lihtsaile ja mõistetavaile, oli kvartetiseades omistatud sügavam alltekst. Lähenedes fantaasiaküllaste võtetega paiguti peaaegu meelelahutuslikkuseni, jäädi ometi rangelt kunstmuusika piiresse. Seda kriipsutas alla äärmiselt meisterlik ja tõsine esitusviis. Võimatu on unustada liigutavnaiivset «Ema», südantlõhestavaid trillereid «Nuku haiguses», olematusse vaibuvaid *pizzicato*'sid «Nuku matuses», bürgerlikult joviaalset «Saksa laulukest», partiide vaimukat jaotust «Naapoli laulukeses», naerma ajavalt täpset imitatsiooni palades «Talupoeg mängib lõõtspilli», «Leierkastimehe laul» ja «Lõokese laul», kirjeldamatute värvide segamist «Baaba-Jagaas» jne. Krooni kõigelepani 24. lugu, «Koraal»: Olevi saalis oli lausa tunda viiruki ja küünalde hõngu.

Pühapäevasel kontserdil aga põleski kvarteti liikmete ümber veerandsada küünalt, loomaks pühalikku keskkonda J. Haydni Seitsmele sonaadile. Süütamise järel luges teadustaja ette autori meenutusi tsükli tekkeloost. Tellitud kiriklikuks talituseks ja kirjutatud «Lunastaja seitsmele sõnale ristil», kõlab tunniajane teos siiski ootamatult ilmalikuna, haydnlikult meloodiarikkana, rõõmsameelsena isegi niisuguste sõnade puhul, nagu «mõru karikas» ja «meeleheide». Kvarteti tundeerk, südamlik, oivalise kõlatunnetusega ettekanne kutsus kuulajais esile tormilise vastukaja.

Kontserdi esimeses pooles kõlas Beethoveni ülikomplitseeritud vormi ja kurnavalt tiheda faktuuriga Suur fuuga op. 133. Selgus, millega arendati keerukat polüfooniat ja omistati tähenduslikkus laialivalguvatele vahelõikudele, võimaldas raskel helitööl jõuda kõigini. Ülima laulvuse ja karakteersusega jäid meelde Mozarti *Adagio* ja Fuuga e-moll.

Et sel õhtul oli saal täis, võib vahest loota suurepärase ansambli uusi külaskäike.

INES RANNAP

KOORIRADADELT

EESTI METSAMAJANDUSTÖÖTAJATE MEESKOOR «FORESTALIA» *käis esimesel kontserdimatkal väljaspool koduvabariiki. Et kooris laulavad meie vabariigi metsakasvatajad, seati eesmärgiks viia meeskoorilaulu vennasvabariikide metsatöötajaile nende suuremates keskustes. Pole ju palju noid kollektiive, kes väljakujunenud esinemiskohtadest kõrvale põikaksid. Alo Ritsingu juhatusel lauldigi Läti metsamajanduse ja -tööstuse ainulaadses keskuses Žiguris ning küllalt kaalukas metsamajanduslinnas Rokiškises Leedumaal.*

Esitati rahvaste laule, eesti (F. Saebelmann, M. Lüdig, K. Türnpu, V. Kapp, G. Ernesaks jt.) ning teiste (J. Sibelius, C. M. Weber) autorite loomingut. Ei puudunud ka läti- ja leedukeelsed laulud. Vaheldust pakkus «Forestalia» vokaalinstrumentaalansambli temperamentne esinemine Elva Metsamajandi vaneminseneri T. Kuresoo juhatusel. Kontserdid läksid tänulikele täissaalidele.

Tutvuti kolleegide saavutustega metsakasvatamisel ja -majandamisel ning vahetati mõtteid veelgi tihedama koostöö üle.

Edukas kontserdimatk lisas ühele meie omalaadsele meeskoorile tegevustahet ja innustas seadma uusi eesmärke.

VIIDO AULIK

Rahvakoori nime kandev VÕRU TARBIJATE KOOPERATIIVI MEESKOOR *käis ringreisil Taga-Karpaatias ja Moldaavias. Kollektiivi 47 tegevusaasta jooksul oli see esmakordne suurem ja osavõturohkem sõit: kaasas 70 meest koos naisansambliga «Sõsarad» dirigendi, värske Eesti NSV teenelise kunstitegelase Heino Pehki juhatusel.*

Võru Meeskoor võitis teatavasti 1974. a. raadiofestivalil ühe esikoha ja sai loosiga õiguse kontserdireisiks. Et eelmisel võistulaulmisel saadud II koha preemiareis jäi millegipärast ära, võeti nüüd asja tõsiselt ja koori juhatuse esimees dr. E. Kongo koos koori šefi, Võru Tarbijate Kooperatiivi ja rajooni kultuuriosakonnaga viisid lubadused ellu.

Lauluaasta oli väga pingeline (aastapäevakontsert, rajooni- ja üldlaulupidu), seepärast otsustati teha puhkesõit ja ametlikke kontserte ei antud. Peaaegu kõikjal peatuskohtades esineti kohalikele elanikele, milleks õpiti enne reisi ära hulga rahvalaule, osa neist vene ja ukraina keeles. Külastati Bresti kangelaskindlust, tutvuti Lvovi kultuuri- ja ajaloomälestistega, imetleti Karpaatide kaunist loodust, sõideti iidsesse Tšernovtsõsse, pikem peatus tehti Kišinjovis. Ekskursiooni kaugeimaks punktiks sai Odessa, sinna juurde kuulus ka suplus Mustas meres. Kõrgelt merekaldalt lauldi õhtuvaikuses rahvalaule turistidele ja ümberkaudsetele elanikele, teenides korduvalt tugeva aplausi. Tagasiteel peatuti Kiievis.

Koju saabumisel oli kõigil tuju reibas, puhkereis tõstis meeste kollektiivsustunnet ja lauluindu eelolevaks tegevusaastaks ning uuteks võistulaulmisteks.

JOHAN SIINMAA

VLADIMIR GUSSEV. Retsepti pseudokirjanduse määramiseks ei ole. Kus on aga orgaanilise ja järeletehtud kunsti vahel piir? . . . Üks tähtsamaid kriteeriume võib minu arvates olla autori isiksus. Thomas Mann ütles õigesti, et geniaalsus on segatud banaalsusega, s.t. millegagi, mis sisaldub elu algmes. Kui banaalsust ei viljasta kunstniku mõte, tema individuaalsus, tema isiksuse omapära, siis see jääbki banaalsuseks. «Segatud» ei tähenda veel «on».

STANISLAV LESNEVSKI. Nii imelik kui see ka ei ole, aga epigoonlikud, keskpärased teosed lasevad tihti pilku heita kõrge kunsti eripärale, sellele, et ma kangelane on vene kultuuri ilmingud sügavas, vaimses mõttes. «Igavene», «triviaalne», «banaalne» muutuvad meie kaasaegseks «originaalseks», «uueks» mitte traditsioonidest eemaldumise, vaid nende tänapäeva toomise kaudu. Ja vastupidi, ei ole teist teed elu, nüüdisaegsuse juurde peale traditsioonide poole pöördumise.

V. G. Jaa, vaimsel traditsioonil on tohutu tähtsus. Olen ise sellest palju kirjutanud. Teil on õigus, et see probleem on ammendamatu. Ometi ei arva ma, nagu oleks orienteerumine läbitehtu kordamisele, tagasipöördumisele momendil ainus viljakas moodus. Võessionaalne, kurguni kinni nööbitud. Praegu on palju inimesi, kes «oskavad kõike», kuid kardavad viskuda riski jäisesse vette.

Faulkner arvas, et kirjanikul on õigus eksida. Tees, mis igas situatsioonis ei veena. Kujutamise julguse üle aga tasub järele mõelda. Dostojevski ei mahu vana stilistika vormidesse, ometi on ta Dostojevski.

Nüüdisaeg sünnitab lõputult sotsiaalseid ja moraaliprobleeme, asetab inimese eilsega võrreldes ootamatutesse seostesse ja suhetesse. See tähendab, et elu nõuab tingimata endale uut «võtit», uut kunstilist lähenemist.

KIRJANDUS JA PSEUDOKIRJANDUS

Selle rubriigi all ilmus «Literaturnaja Gazetas» pikem mõttevahetus tõelisest ja näilisest kunstist, teisejärgulisusest, keelelistest ja psühholoogilistest stampidest, kirjandustraditsioonide ja kunstiotsingute vastastikusest seosest.

Mõttevahetus teemal «Kirjandus ja pseudokirjandus» lõpetati kriitikute VLADIMIR GUSSEVI (diskussiooni algataja) ja STANISLAV LESNEVSKI dialoogiga, mille siinkohal avaldame.

ta toitub olemise lihtsatest algväärtustest. See on nii lihtne, nii ilmne, et käsitööline asubki looma . . . Ja siis tuleb lahendada küsimus, miks suures sisalduv banaalsus erineb põhjalikult banaalsusest keskpärasuses? . . . Sellele küsimusele on juba keeruline vastata. Just selle taga peitubki kunsti kogu saladus. «Saladus on selles, et loominguga saab igaüks hakkama,» arvab käsitööline, aga võib ka olla, et ta tunneb ennast loojana, jumalana . . . Ja ta «loob», imiteerides Puškini harmooniat, Majakovski tribuunlust, kuid tipp jääb alistamata . . . Et hakkaks elama Tolstoi mõte, selleks ei piisa pikkade lausete kirjutamisest . . . Kunsti ülistatud kõrgusele tuleb tõusta iga kord uuesti. Ja alati paistab, et tipp on siinsamas. Just sel enesepettusel, mille taga peitub tõde, põhinebki siiras epigoonlus.

Teist põhjust määratleksin niimoodi: massiline tagasipöördumine väliselt mõistetavate klassikaliste traditsioonide juurde. Üldiselt on see tagasipöördumine ammune, viljakas ja sisuliselt ammendamatu protsess: selles peegeldus meie aja kunstiarengu nõudmine. Kuid selle «tagasipöördumise» pinnal levis laialt stiilitraditsioonide omaksvõtmine. Stiili on kergem imiteerida. Nõnda õpitakse keelt: esialgu püütakse rääkida, tunduvalt hiljem selles keeles mõelda . . . Tähendab, epigoonlus johtub siis «tagasipöördumisest» klassikaliste traditsioonide juurde? . . . Ei, ütleksin, et ta tuleneb e b a t ä i e l i k u s t t a g a s i p ö ö r d u m i s e s t, sest vaimsed sügavused jäävad avamata. Ja banaalsus jääbki banaalsuseks. Aga t õ e l i n e t a g a s i p ö ö r d u m i n e annab hämmastavaid tulemusi.

Näiteks Vassili Šukšin . . . Kirjaniku austajad rääkisid tema ande omapärast, selle maalähedusest. Säärane ta oligi . . . Ainult mulle näib, et siinjuures vaesestati, vähendati tugevasti seda, mis Šukšin on teinud: tema proosakirjandust ei peetud mõistagi «intellektuaalseks». Ühed rõõmustasid tema erakordselt «stiihilise», «ürgse» ande üle, teised ei pidanud teda küllalt «kultuurseks». Kuid Šukšin polnud omandanud traditsioone ja kultuuri väliselt, vaid sügavuti. Šukšini peategelane, keda ta mängis ja kujutas, on põline vene tüüp, nõudlik, rahutu inimene, «rändur». Tele raamatus «Uue aimus», Vladimir Ivanovitš, on kirjas huvitav mõte, et see kangelane on äärmiselt mitmepalgeline, Jevgeni Oneginist kuni Grigori Melehhovini. Tähendab, Šukšin ja tame näiteks noored proosakirjanikud A. Krivonossovi, M. Malinovski, A. Marjanini. Andekad mehed, aga sunnivad meenutama Tvardovskit: kõik toredad poisid, kui vaatad — lihtsalt rõõm, ja nad pole põrmugi süüdi, et küla on vallutamata. Nad kõik on korralikult omandanud selle, mida neile on õpetatud, kuid nad kardavad loobuda kaanonitest, nad tahavad ainult hästi korrata. Sealjuures ei päästa neid mitte see, et nad kordavad, vaid ikkagi see, et neil on annet, s. t. konkreetsust ja uudsust: nad oskavad anda elavaid karaktereid, elavaid detaile . . .

Väga asjakohaselt meenutasite Šukšini. Tema joonistab hästi välja piiri kirjanduse ja pseudokirjanduse vahel. Kuigi asi ei seisa siin üldsegi «tagasipöördumises». Vastupidi . . . Mäletate, kriitika nõudis Šukšinilt, mida oli harjunud nõudma külaproosalt. Viimane on andnud viis-kuus hiilgavat talenti, keda ümbritseb terve suurte annete varjus töötavate epigoonide meri. Tuleb välja, et pseudokirjandus tuli hoopis teisest küljest, mitte sealt, kust teda oodati. Kõik kartsid ilusaid fraase, aga ta ilmus hoopis justkui kogu elu kehastavate lihtsate väärtuste maskis. Juba ammust ajast on olemas raudne kogum väärtusi, mida «külakirjanik» peab jutlustama, ja kogum vastavaid kõigutamatuid stiilivõtteid. Ja järsku tuleb Šukšin «veidrate» jutustustega, oma «veidrate» inimestega. Eluajal kritiseeriti teda sisuliselt selle pärast, et ta ei kasutanud stampe, et ta kangelane ei sarnanenud nendega, keda olime harjunud nägema, kusjuures kritiseerisid nii külaproosa pooldajad kui ka vastased. See kõik tundub uskumatu. Šukšinilt nõuti tõde. Tema tõde on aga peidetud sissepoole, sügavamale, ja tema kangelased on tõelised, mitte butafoorselt originaalsed.

Mõnikord peame harjumuslikku tõeks. Uudsus iseenesest ei ole eesmärk. Kuid elu, tema konkreetsete nähtuste vahetu tunnetamine sisaldab tingimata uut. Konkreetsus on uuega seotud. Kui on tegemist suure kunstnikuisiksusega, siis sünnib konkreetne mõtlemine, see tähendab kunstinovaatorlus, nähtus, millest me räägime.

Kui on tegemist võõra isiksuse (isegi suure klassikalise eeskuju) dubleerimisega, kui inimese jõud ei käi üle sajandi keerukaimast kogemusest, nüüdisaja probleemidest, siis otsustab ta kas instinktiivselt või teadlikult: «Milleks uut moodi? Parem teha nii, nagu teevad kõik.» Ja sünnibki seesamune pseudokirjandus.

Suur kirjandus on ju ka risk. Ka riskantsusest, tunde ja kujundi mõjukusest jääb meie praegusel kirjandusel, eriti noorel luulel, puudu. See on liiga pro-

S. L. Diskussiooni avaartiklis märkisite kindla stiilivoolu olemasolu kirjanduses, mis orienteerub «raamatulikele», «reministsentsetele» kujunditele, otsesele pöördumisele kunsti «kultuurivaramu», tema nominaalsete kangelaste, tuntud süžeede jms. juurde. Ka I. Grinberg nentis, et see vool on seaduspärane ja väär oleks seda pseudokirjandusega segi ajada. Selles suhtes jagan rohkem M. Tšudakova positsiooni, kes vaidles V. Sahharoviga. Ei ole olemas ühtki stiili, mida poleks varem kasutatud või teadlikult korratud. Otsustav tegur on individuaalsus, selle areng. Näiteks jõudis Aleksandr Kušner raamatulikust ja kammerlikust luulest poeesiani, mis püstitab aktiivselt aja probleeme. Selge, et luuletaja ei sulgenud ka oma luuletajatee algul silmi elu ees, kuid tema positsioon muutus mõjusamaks, luuleraamatud dramaatilisemaks. L. Anninski kinnitas ühes oma artiklis täiesti õigesti, et nilnimetatud kammerlik reministsentne luule võib olla eluline, kui luuletajal on oma saatus, oma maailm, oma tõelisus. Teine näide on Fjodor Suhhovi looming. Tema ööbikulaul loodusele on hakanud küllastuma filosoofiliste, sotsiaalsete, ajalooliste motiividega, tema lüürikasse on tulnud sõjamälestus, kosmilised kujundid: «maise» konkreetse kõrval ei ole luuletajale võõras «raamatulik» abstraktsioon. Peamine on üleelatu, see, mis on nüüd oma. «Raamatulikkust» ei ole vaja karta. Ohtlik on sajandite pärandatud kultuuri- ja ajaloolis-kunstilise arsenali mitteküllaldane hindamine. M. Tšudakoval on õigus, et ei ole tarvis ja pole kasulik kultiveerida «puhta välja» teooriat; kunstnikul ei ole tegemist «puhta reaalsusega», sest ta näeb ja mõtestab seda oma kogemuse, sealhulgas ka pärandatud kogemusega. Kui oleks võimalik kindlaks teha, milliseid kaht-kolme või isegi üht raamatut on lapsepõlves lugenud suured kirjanikud, mõistaksime paljutki — seda, millel, missugusel vundamendil põhineb suur.

V. G. See, mis te räägite, on kahtlemata õige. Kuid kordan, minu arvates on praegu tarvis esmajoones muud — uudsust, julgust, isegi hulljulgust, oskust olla omanäoline . . . Muidugi ei tohi otsustada iga hinna eest originaalne olla ja iga hinna eest riskeerida. Tuleb püüda olla ise ja öelda midagi püha, et tõepoolest midagi öelda. Ja vastupidi, viljatu on nende inimeste enesega rahulolu, kes on otsustanud, et saavutada ei ole enam midagi, kuid tuleb kirjutada «nagu see ja see või too ja too», nagu Tolstoi, nagu Tšehhov, nagu nende enda sõber, kes on edu saavutanud. Praegu on paljud meist rahule jäänud sellega, et on kuhugi «tagasi jõudnud» ja midagi saavutanud, traditsioon on olemas. Tuleb ennast sellest «üleüldisest» stiilist lahti kiskuda ja endale öelda: «Olgem suured!»

S. L. Üldjoontes oleks kõik nagu selge: kes siis on uue, julge, üleva vastu? See kõik jääb igaveseks eesmärgiks, kättesaadavaks ja põgenevaks. Eesmärgid, ülesanded ja püüdlused peavad olema suured, kuid on olemas ka praeguse momendi tunnetus: kuidas olla suur praegu?

V. G. Teesi «Olgem suured!» tuleb mõista nagu puhangut, tahtepingutust, mitte nagu iseteadvust. Ma ei räägi sellest, nagu tuleks halba teost pidada geniaalseks ainult sellepärast, et ta on sinu enda looming. Tuleb püüda kõige kõrgema poole iseendas. Tuleb osata endale öelda: «Suudan oma tühisusest üle olla, suudan teha paremini, eredamalt, uut moodi.» Meil on tegemist ikkagi kunstiga! See on ala, kus tagasihoidlikkus on halb abiline. Mõistagi pean silmas loomingulist tagasihoidlikkust — enda väljendamata jätmist, eneseusalduse puudumist loomeprotsessis. Mis puutub kunstniku käitumisse, siis tagasihoidlikkus on alati olnud üks vene kirjanduse traditsioone. Nüüd tuleb mõnikord ette vastupidist: liigne tagasihoidlikkus kirjutuslaua taga ja selle puudumine käitumises . . .

S. L. Mulle tundub, et praegu oleks julgus saavutatu puudulikkuse tunnistamine, enda väiksuse tunnetamine ikka veel pilvedes peituvate tippude ees. Luule ees, mis Pasternaki sõnade järgi jääb alati kõrgemaks kõikvõimalikest Alpidest . . .

Hiljuti tutvusin läti noorte luuletajatega, kes on äratanud lugejate ja kriitikute tähelepanu ja kellest tasub rääkida. Need on U. Bērziņš, L. Briedis, J. Rokpelnis, M. Zālīte. Me vestlesime folkloori tähtsusest nende luules. Selgus, et siin tunnistavad nad oma seost kõige lähema luuletajate põlvkonnaga — O. Vācietisega, I. Ziedonisega, J. Petersiga, M. Čaklaisiga . . .

Kui noored luuletajad alles tulid kirjandusse, joobusid nad rahvaluule algkujundite omaksvõtmisest: nüüd nad mõistavad, et traditsiooni väline omandamine on ebatäiuslik, ja soovivad edasi minna . . .

V. G. Ehk on see ainult stilisatsioon?

S. L. Nad arvavad, et pole tunginud küllalt sügavale algkujundite olemusse, ja tegid varem endale illusioone, mõeldes, et on selle rikkuse omandanud.

V. G. Mulle paistab siiski, et ka folkloori võlujõu tunnistamine on praegu kohati lihtsalt üldtunnustatud intellektuaalne mäng. Folkloorisse suhtutakse pealiskaudselt, mõistuslikult, sellega nagu edvistatakse. Ka see on stamp. Kas nende puhul pole tegemist samasuguse mänguga? Kas nad ikka tõepoolest süüvivad tõsiselt rahvaluulesse?

S. L. Igal juhul tunnetavad nad suure eesmärgi ulatuslikkust, vastutust selle ees. Kui ma rääkisin enda väiksuse tunnetamisest, pidasin silmas just seda mõtet.

Võitlus pseudokirjanduse vastu on püsiv, see on kriitika pidev hool. Tasub järele mõelda, kas ei ole teisejärguline, mööduv kunst midagi kättemaksutaolist hoolimatu suhtumise eest kirjaniku professionaalsusse? Just selles ilmneb paiguti kultuuritust ja just sellele peabki osutama kriitika.

V. G. Kultuuritraditsioonide tähtsa osa tunnistamine kunstniku loomingus on iseenesest valeldamatu. Kuid tuleb korrata banaalsust, et ainult kultuuritraditsioonide abil kultuurset elu ei raja.

S. L. Vestluse lõpetuseks võib öelda, et niisugused diskussioonid on kirjameestele kasulikud, kui neis üksnes ei manitseta olemast teisejärgulised, vältima stampe, eksootikat, vaid tõstetakse üles mõte kultuuritasemest . . .

AIRA KAAL

VIIBIKSIN

Viibiks veel vanade vahtrate seltsis,
kes ikka me õues on särand.
Viibiks veel vanade haabade seltsis,
kus ikka on harakad kärand.
Viibiks veel vanade sõprade seltsis,
kes ammu on nooremad minust.
Viibiksin, viibiksin, saate vist aru,
et viibides jõudu ma varun!

MIKS?

Ehataevas roosalt
peibutamas mind.
Rohelisel väljal
kõnnib valge lind.
Ümar sile peake,
sale kehake . . .
Miks nii kauneid
loomi
ilma tehaksel

AINETEL

Alles headus
teeb kurjuse kurjaks,
alles kurjus
teeb headuse heaks.
. . . Alles teadus,
mis toodud on urjaks,
oma eesmärki
teostatuks peab.

ESTICA

■ **«Družba Narodovi» septembrinumber avaldas Arnold Tamme tõlkes Vladimir Beekmani romaani «Öölendurid».**

■ **Tselinograd i leht «Freundschaft» avaldas 24. septembril lastenurgas August Jakobsoni mulnasjutu «Mõisahobune ja taluhobune». Saksandaja nime pole märgitud.**

■ **Liiga hilja ilmus kirjutis Georg Otsa «Traviata»-Germont'ist rubriigis «Näitlejaõnnestumisi» (autor L. Romadinov, ajakiri «Teatr» nr. 9).**

■ **1. oktoobri «Literaturnaja Gazeta» toob ära telefilmi «Avarii» arvustuse K. Rudnitski sulest (teatavasti V. Žalakevičiuse film F. Dürrenmatti teose järgi). Jüri Järveti kohta on öeldud, et ta mängib Kohtunikku suursuguselt ja mugavalt.**

I. KIBZI. «EMA»

I. KUPNÕI. «SUVI»

«FOTOORBIIT '75»

Seoses üleliidulise taidlusfestivaliga, kus lõppvooru kuulub ka suur fotonäitus kõigi liiduvabariikide amatöörpiltnike osavõtul, on fotoklubide elu päevakorrale jõudnud.

Omaette juhtgruppi aga tuleb arvata need fotoklubid, kelle tegevus ei piirdu ainult sisemiste vajaduste rahuldamisega, vaid kes oma ettevõtmisi laiendavad üleliidulises ulatuses. Tänu neile näevad liiduvabariikide fotohuvilised suuri rahvusvahelisi ning üleliidulisi näitusi, tänu neile saab võimalikuks edasiminek amatöörfotos. Kindlalt kuuluvad eliidi hulka Liepāja Rahvafotostuudio (näitus «XXX rahukevad»), Tbilisi Fotoklubi (üleliiduline supernäitus kõigi liiduvabariikide osavõtul, Inglise ja Gruusia ühisnäitus), Lvovi Fotoklubi (rahvusvahelised näitused, tänavu «Maailma 10 fotograafi» selliste kuulsuste nagu P. L. Raota Argentiinast, A. Krynicki Poolast, I. Toth Ungarist, K. Kondo Jaapanist, A. Bernhard Saksa FV-st osavõtul), Minski Fotoklubi (üleliiduline näitus «Fotograafika»), Leedu Fotoühing oma arvukate ettevõtmistega, Odessa Fotoklubi. On lausa imetlusväärne, et Odessa fotomehed (klubi esimees V. Šuleko) nii palju suudavad: igal aastal korraldatakse üleliiduline näitus «Fotohuumor» (tänavu võttis sellest osa ka «Stodom»), üle aasta «Fotoodüsseia», milles osalevad meie maa fotoklubide esimehed (teatud arv võtteid kindlaksmääratud teemadel), ning rahvusvaheline «Fotomarina», kuhu esitatakse mereteemalisi pilte (1974. a. laekus neid 14 riigist). Ent see pole kõik, Odessa alustas veel ühe üleliidulise ürituse, klubidevahelise fotokomplektide vahetuse nimega «Fotoorbiit '75». Vahetuseks nõusoleku andnud klubid saavad iga kuu komplekti kolleegide fotosid, võivad seda kuu aja jooksul kasutada oma äranägemise järgi (näitus, arutelu, autasustamine) ning saadavad selle siis edasi mööda ringmarsruuti. Praeguses vahetuses osales 17 klubi, nende seas ka varem nimetatud juhtgruppi kuuluvad Minsk, Liepāja, Odessa, lisaks Moskva «Novaator», Alma-Ata, Herson, Riia, Perm, Mogiljov jt. Eestit esindab «Stodom», kelle töid on juba arutatud Gorki ning Murmanski klubides.

Stodomlaste kasutada on praegu kollektsioon Kišinjovist. See fotoklubi on tegutsenud kuus aastat ning võtnud osa kahekümnest üleliidulisest, kolmeteistkümnest vabariiklikust näitusest. Rahvusvaheliselt on seal edukaim olnud A. Lõkov, kes 1973. a. sai Itaalias FIAF-i kuldmedali. Moldaavia 50. aastapäevaks organiseeris fotoklubi kolm suurt temaatilist näitust, millest üks eksponeeriti ka sõpruslinnas Plovdivis.

Kui fotokomplektide ringkäik 1976. a. lõpule jõuab, korraldatakse parimatest töödest Odessas näitus.

PEETER TOOMING

INIMENE JA KESKKOND

KUIDAS SÄILITADA KÄINA LAHTE

Käina laht kujutab endast omapärast, isegi ainulaadset merelis-järvelist maastikuüksust, kus areneb intensiivne maastumisprotsess, mida tõendavad arvukad laiud (J. Kallase andmeil 25). Looduslike protsesside kõrval (suur bioproduktsioon pilliroo tõttu, muda settimine, maatõus) aitavad maastumisele oluliselt kaasa ligi 100-aastased teetammid, mis tõenäoliselt on koguni määravaid faktoreid (vrd. Puhtulaid jt. analoogilised nähtused). Kui kiiresti kaotab praegune Käina laht ühenduse merega, muutub järveks ja maastub, oleneb väga palju sellest, kuivõrd laht merest isoleerub. Praegu ühendab Käina lahte Kassari lahega (Väinamerega) kolm sillaava (kaks Orjaku silda avadega 5,35 ja 7,15 m ning üks Vaemla sild 5-m avaga. Nende kogupikkus on 17,5 m ja veesügavus alla 1 m. Veevahetust takistab rohke pilliroog sildade ümber. Eriti tihedalt on pilliroogu Orjaku Kassari-poolse silla juures, mille tõttu tänavu suvel oli vool silla kohal vaevumärgatav.

Käina lahe ühendus merega oleneb mereveeseisust ja tuule suunast. J. Kallase andmeil voolab mõõna ajal ja sõltuvalt tuule suunast vesi Käina lahest Kassari lahte just Orjaku sildade alt. Vaemla silla kohal ühendus merega kuivadel suvedel katkeb, sest Kassari lahe see osa on väga madal. Käina lahes leidub ka allikaid (üksikuna lahe põhjakalda läheduses ja gruppidena Männaklaiu juures), kuid nende osatähtsus lahe veehulgale on selgitamata.

Käina lahe säilitamiseks omapärase maastikukompleksina, millena ta praegu veel eksisteerib, oleks vaja kiirabi. Selleks tuleb aga eelnevalt kindlaks teha lahe veerežiim. Ilma selleta ravi määrata ei saa. On vaid selge, et kiirabi peab seisnema veetaseme reguleerimises, millega kaasnevad hapnikurežiimi paranemine ja eutrofeerumise intensiivsuse vähenemine. Hüdroloogide keeles tähendaks ravi veevahetuse intensiivistamist (optimeerimist) süsteemis Käina laht—Kassari laht. See võiks toimuda kolme praeguse sillaava kaudu. Kõige kriitilisem on olukord Orjaku Kassari-poolse silla kohal (sillaava veetasapinnal 3,6+3,55 m). Siin tuleks silla alust ja selle lähedast voolunõva süvendada (kanaliseerida) ja pilliroog veejoomelt kõrvaldada. Tuleks kaaluda ka sillaaluse ava laiendamist ja uue silla ehitamist praeguse vana puitsilla asemele. Uus sild peaks olema varustatud paisregulaatoriga. See ei ole eriti töömahukas ega keeruline protseduur.

Ka Orjaku teise, Hiiumaa-poolse silla kohal oleks vaja voolunõva süvendada ning laiendada. Pilliroogu on siin vähem kui eelmise silla ümbruses, kuid kohati peab seda siiski kõrvaldama. Samuti läheks vaja uut, paisregulaatoriga silda. Selle suve vaatlusandmeil oli siin vool küll kiirem kui eelmise silla kohal, kuid ikkagi liiga aeglane.

Vaemlas (Laismal) on uus, mõned aastad tagasi ehitatud betoonsild. Selle talades on soon, mis sobib paisregulaatori paigaldamiseks. Voolunõva on samuti madal, kuid tänu k a n a l i s e e r i m i s e l e oli voolu kiirus möödunudsuviste vaatluste ajal peaaegu 10 korda suurem kui Orjaku teise, Hiiumaa-poolse silla kohal. Voolu suund oli Kassari lahest Käina lahte. Siin aitaksid esialgu paisregulaator ja osa pilliroo eemaldamine.

Käina lahte kui Eestis ja laiemaski ulatuses ainulaadset ning omapärast maastikukompleksi peab säilitama ja kaitsma. Probleemi suudavad lõplikult lahendada vaid põhjalikumad kompleksuurimised. Siiani on uuritud ainult suhteliselt labiilseid maastikukomponente (taimestik ja linnustik), mille põhjal laht koos Reigi saarega kaitse alla võetigi. Et rakendada senise ökoloogilise režiimi säilitamiseks tarvilikke abinõusid, tuleb uurida maastikukomponentide hierarhilises süsteemis ka stabiilsemaid, maastiku arengus määravamaid (kliima, geoloogiline ehitus, hüdroloogiline režiim, inimtegevus viimase 100 aasta kestel). Käina ja Kassari lahe veeseisu kontrollimiseks on vaja üles panna mõõdulatid ja seada sisse veevahetuse intensiivsuse registreerimine. Selgitamist nõuab Käina lahe veebilanss. See aga on võrdlemisi keerukas toiming, sest laht toitub mereveest, allikatest, kuivenduskraavide veest, sademetest, peale selle juhitakse sinna ka reovett. Samuti on aurumise osakaal suur, sest laht on madal. Tähtis on selgitada, mismoodi mõjuvad saastumine ja eutrofeerumine maatumisprotsessile, muda settimisele ja bioproduktsioonile. Pole sugugi kindel, et just maatõus on lahe muutumisel maismaaks praegu määrav, hoopis tõenäolisemalt on selles protsessis esikohal teetammid.

Käina laht pakub suurepärast vabaõhueksperimenti inimese ja looduse koosmõjust. Siin on teadusel ainulaadne võimalus jälgida maastumisprotsessi kriitilisel perioodil — veekogu kiirel muutumisel maismaaks — ning uurida veekogu kaitse korraldamist veetaseme reguleerimist kasutades.

Teaduste kandidaadi hüdroloog A. Kase arvamus konsulteerimisel oli, et lahe veevahetuse ja ka eutrofeerumisprobleemi saaks efektiivselt lahendada elektrilise düüspumbaga (neid on konstrueeritud Eesti Põllumajanduse Akadeemias poldersüsteemide tarvis). Selline lahendus ei tohiks kallis olla.

Varem «Sirbis ja Vasaras» Käina lahe kohta ilmunud artiklites ettepandule tahaksin lisada:

1) lahe säilitamiseks tuleks tagada intensiivne veevahetus Väinamerega (kanaliseerimine sildade piirkonnas, pilliroo osaline eemaldamine, paisregulaatorite paigutamine sildadele);

2) tuleks välja töötada kompleksprogramm Käina lahe kui kaitseala uurimiseks ja säilitamiseks.

KALLIO KILDEMA

NÄITUS EESTI MUINASAARDEIST

Põhiosa meie vabariigi territooriumilt aegade jooksul päevavalgele tulnud muinasleidudest — kaugete esivanemate tööriistad, relvad, ehted jne. — on koondatud keskssesse arheoloogia- ja numismaatikakogusse Eesti NSV TA Ajaloo Instituudis. See on igati õigustatud, sest nimetatud leiud on esijoones igapäevases uurimistöös kasutatav allikmaterjal vastavatele eriteadlastele, kes peaaegu eranditult on samuti koondunud Ajaloo Instituuti.

Et meie vabariigis on seni puudunud põhjalikum alaline arheoloogianäitus, siis on Ajaloo Instituut püüdnud seda suurt lünka teatud määral täita ajutiste väljapanekute organiseerimisega (1965. aastal «25 aastat Nõukogude Eesti arheoloogiat», 1970. aastal «Eestlaste etnilisest ajaloost»).

Koostöös Tallinna Linnamuuseumiga sai selle aasta suvel teoks näitus «Eesti muistseid aardeid» Kiek in de Köki keldrikorrusel. See on esmakordne arheoloogilis-numismaatiline väljapanek Eesti NSV territooriumi peit- ja aardeleidudest läbi sajandite ning pakub teatud metoodilist abi meie vabariigi amatöörnumismaatikuile. Näitusel on eksponeeritud vanim teadaolev peitleid Eestis — III aastatuhande lõpust e. m. a. pärinev esemete kogu, mis leiti Tamula neoliitilise asula kaevamisel. Küllaltki harukordsed leiud on keiser Marcus Aureliuse (a. 161—180) Rooma vasksistertsid Põhja-Eesti rannikult Juminda külast. Omapärane ohvrileid odaotstest ja võitlusnugadest Prandi jõe äärest Rikassaarel on maetud ilmselt V—VI sajandil. IX—XIII sajandi aaretest näeme mitmesuguste hõbeehete kõrval arvukalt münte, millest harukordsemad on Pärsia (Sassaniidide), Bütsantsi ja India mündid. Eksponaatide hulgas on ka Kohtla-Kõva aare, milles esindatud mündid on vermitud rohkem kui sajas erinevas Lääne-Euroopa linnas. Näituse vitriinides võib külastaja näha ka olulisemaid aardeleide XIII sajandi teisest poolest kuni XVIII sajandini ning saada süstemaatilise ettekujutuse Eesti ja Läti alal vermitud müntidest XIII sajandi keskpaigast kuni XVIII sajandi lõpuni. Näitusega tutvumist kergendab rotaprindiväljaanne «Eesti muinasaarded».

18. juunist alates on eksposítsiooniga tutvunud 30 000 külastajat. Näitus on lahti sügiskuudelgi, kuni novembrini.

JÜRI SELIRAND,
Eesti NSV TA Ajaloo Instituudi arheoloogiliste fondide sektori juhataja

NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKE VABARIIKIDE LIIDU TEADUSTE AKADEEMIALE, TEADLASTELE, KÕIGILE NÕUKOGUDE TEADUSE TÖÖTAJAILE

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu õnnitlevad südamest teadlasi ja kõiki teaduse alal töötajaid NSV Liidu Teaduste Akadeemia 250 aasta juubeli puhul. Teaduste Akadeemia asutamine sai suureks tähiseks meie maa teaduse, hariduse ja kultuuri ajaloos.

Teaduste Akadeemia on läbi käinud suure ja kuulsusrikka tee ning õigusega kuulub talle nüüd juhtiv seisund kogu meie maa teaduslike organisatsioonide süsteemis; tal on kõige erinevama profiiliga teadusliku uurimise asutuste laialdane võrk. Nõukogude rahvas on uhke oma akadeemia üle, kes on kirjutanud rohkesti eredaid lehekülgi teadusliku mõtte kroonikasse, ning hindab kõrgelt tema osa Nõukogude teaduse arendamisel ja tema osavõttu Nõukogudemaa elust. NSV Liidu Teaduste Akadeemia 250. aastapäeva pühitsemine on kujunenud Nõukogude teaduse saavutuste üldrahvalikuks ülevaatuseks, on demonstreerinud teadlaste suurt ühiskondlikku aktiivsust, nende vääramatut ühtsust parteiga ja kindlat tahet viia ellu tema suunitlused.

Suur Oktoobrirevolutsioon tähistas uut ajastut inimkonna ajaloos, äratas rahvahulkade võimsa loova energia, kes olid saanud laialdase juurdepääsu teadmistele. Teadus ja haridus pandi rahva, Nõukogude kodumaa ja sotsialistliku ülesehitustöö teenistusse. Nõukogude teaduse lätteil seisis suur Lenin. Isegi rasketel kaose ja Kodusõja aastatel suhtus revolutsiooni juht teadlastesse suure soojuse ja hoolitsusega, suunas teadlasi uuringute tegemisele, mis soodustasid maailma esimese tööliste ja talupoegade riigi majanduse ja kultuuri sotsialistlikku ümberkujundamist.

Partei ja rahva alalisel toetusel arendasid Nõukogude teadlased laial rindel fundamentaalseid ja rakenduslikke uuringuid, olid alati Nõukogudemaa industrialiseerimise, põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise ja tõelise kultuurirevolutsiooni eest peetava võitluse eesliinil ning tegid palju ajaloolise võidu saavutamiseks fašismi üle, meie isamaa majandusliku ja riigikaitselise võimsuse tugevdamiseks.

Nõukogude teadlaste suurepärased saavutused on avaldanud suurt mõju maailmateaduse arenemisele ning on lahutamatud XX sajandi loodusteaduse ja eesrindliku ühiskondlik-poliitilise mõtte hoogsast progressist. Nõukogude teadus on etendanud väljapaistvat osa meie maa muutmisel üheks kõige võimsamaks tööstusriigiks. Praegu on ta teadusliku, tehnilise ja sotsiaalse progressi tähtsamaid tegureid, annab kaaluka panuse nüüdistsivilisatsiooni arendamisse ja soodustab Nõukogude Liidu rahvusvahelise prestiiži tõusu. Mõõtmatult on kasvanud NSV Liidu Teaduste Akadeemia rahvusvaheline autoriteet ning laieneb tema koostöö välismaa teaduslike organisatsioonidega, eriti sotsialismimaade teaduslike organisatsioonide ja teadlastega. Laialdast heakskiitu ja toetust leiab Nõukogude teadlaste aktiivne osavõtt võitlusest rahu ja rahvaste julgeoleku eest, rahvusvahelise pinevuse lõdvendamise eest.

Praegusel ajal, mil meie maa lahendab oma ulatuselt grandioosseid rahvamajanduslikke, sotsiaalseid ja poliitilisi ülesandeid, muutub eriti tähtsaks teadus, mis on tegelikult saanud vahetuks tootlikuks jõuks. Teadus- ja tehnikarevolutsiooni saavutuste orgaaniline ühendamine sotsialismi eelistega on kommunismi ehitamise nüüdisetapi iseloomulik joon ning kommunismi materiaal-tehnilise baasi rajamise, nõukogude rahva heaolu tõusu ning tema aineliste ja vaimsete vajaduste üha täielikuma rahuldamise eeldus.

Meie ühiskonnas on loodud erakordselt soodsad tingimused teaduse arenemiseks. Fundamentaaluuringuid loodus- ja ühiskonnateaduste alal suunatakse järjest suuremas ulatuses nende tähtsate teaduslike, tehniliste ja sotsiaalsete probleemide kompleksele lahendamisele, mis määravad tootlike jõudude kiire arenemise, tootmise efektiivsuse ja nõukogude rahva elujärje tõstmisele, ühiskonna arenemise aktuaalsete küsimuste läbitöötamisele ja töötajate marksistlik-leninliku maailmavaate kujundamisele. Üha suurema tähtsuse inimkonna tulevikule omandavad nüüd maapõue ja maailmamere uurimine ja hõivamine, looduskeskkonna kaitse ja kosmose uurimine.

NSV Liidu Teaduste Akadeemia on tõeline Nõukogude teaduse staap, tema juhtiv jõud. Ta peab kindlaks määrama teaduslike otsingute strateegia, avama teadusliku ja tehnilise progressi kiirendamise teed, seatud ülesannete lahendamiseks ühendama liiduvabariikide teaduste akadeemiate, kõrgõppeasutuste, harukondlike ja muude teadusliku uurimise asutuste teadlaste jõupingutused.

Arenenud sotsialistliku ühiskonna aina kasvav intellektuaalne potentsiaal, teadlaste aktiivne loov tegevus, nende kõrge vastutus rahva ees ning Kommunistliku Partei alaline tähelepanu ja väsimatu hoolitsus on Nõukogude teaduse uute edusammude tagatis.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu avaldavad kindlat veendumust, et NSV Liidu Teaduste Akadeemia ja kõik Nõukogude teaduse alal töötajad võtavad NLKP XXV kongressi vastu uute loominguliste saavutustega ja annavad väärilise panuse kommunismi ehitamisse.

NLKP Keskkomitee

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium

NSV Liidu Ministrite Nõukogu

AUTASUSTAMISI

● Edukate külalisetenduste eest Eesti NSV-s autasustati Tööpunalipu ordenit omavat Lesja Ukrainka nim. Kiievi Riiklikku Akadeemilist Vene Draamateatrit Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjaga.

● Teenete eest noorte õpetamisel ja kommunistlikul kasvatamisel anti Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega Eesti NSV teenelise õpetaja aunimetus teiste hulgas TRÜ õppejõule Helga Kurmile, Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi metoodikule Toomas Lepiksaarele, E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi õppejõule Lia Palmsele, Heino Elleri nimelise Tartu Muusikakooli direktorile Ago Russakule ja Rapla rajooni A. Lauteri nimelise Märjamaa keskkooli muusikaõpetajale Vaike Vaidele.

● Kauaaegse kohusetruu töö eest ja seoses pensioniikka jõudmisega autasustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi nimel Tööveterani medaliga paljusid pensionäre. Nende seas said Tööveterani medali Johanna Mikk ja Zinaida Tõnissoo ühingu «Teadus» juhatusest ning Heino Kirss, Albert Mitt, Juhan Suurmets ja Voldemar Uik projekteerimisinstituudist «Kommunaalprojekt».

● Viljaka töö eest noorte õpetamisel ja kommunistlikul kasvatamisel väärisid Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja grupp haridusala töötajaid, sealhulgas Tallinna Muusikakeskkooli õpetaja Laine Leihter ja Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi kabinetijuhataja Viivi Rukki.

● Viljaka tegevuse eest ilukirjanduse eestindamisel ning seoses seitsmekümne viienda sünnipäevaga pälvis Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja Eesti NSV Kirjanike Liidu liige Georg-Peeter Meri.

● Kauaaegse kohusetruu töö ning aktiivse ühiskondliku tegevuse eest ja viiekümnenda sünnipäeva puhul sai Harju rajooni ajalehe «Harju Elu» toimetaja Amanda Randel Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja.

● Eesti NSV Haridusministeeriumi kolleegium ning Haridusala, Kõrgemate Koolide ja Teaduslike Asutuste Töötajate Ametiühingu Eesti Vabariikliku Komitee presiidium autasustasid viljaka pedagoogilise töö eest rinnamärgiga «Haridustöö eesrindlane» paljusid haridustöötajaid. Nende hulgas said rinnamärgi Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi metoodikud Ljubov Breganova, Evi Kiis ja Asta Rohtla ning instituudi raamatukogu juhataja Sirje Kuuskmäe, Valga 1. lasteaia muusikajuhataja Leonilla Lehe, Eesti NSV Haridusministeeriumi koolieelsete lasteasutuste valitsuse juhataja asetäitja Tiiu Peterson ja ministeeriumi koolide inspektor Helgi Post, Eesti NSV Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudi nooremteadur Niina Rebane ja sektorijuhataja Õie Vahar ning Tartu Kunstikooli õpetaja Evi Homan.

● Viljaka pedagoogilise töö eest pälvis Eesti NSV Haridusministeeriumi ning Haridusala, Kõrgemate Koolide ja Teaduslike Asutuste Töötajate Ametiühingu Eesti Vabariikliku Komitee ühise aukirja suur grupp haridustöötajaid. Autasustatute hulgas on ka Tallinna 14. õhtukeskkooli raamatukoguhoidja Veera Borissova, Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi metoodik Rimma Ivaškova, Narva 1. keskkooli raamatukoguhoidja Veera Juhova, Tartu Linna Laste ja Noorte Spordikooli klaverisaatja Helvi Järvekülg, Tallinna Muusikakeskkooli õpetaja Kalju Kallaste, Eesti NSV Haridusministeeriumi koolide inspektor Rein Mustasaar, PTUI bibliograaf Elmi-Johanna Pata.

● Tartu linna partei- ja täitevkomitee aukirja said seoses õpetajate päevaga teiste hulgas 5. keskkooli muusikaõpetaja Ene Ahven, 10. keskkooli eesti keele ja kirjanduse õpetaja Helgi Johanson, 2. keskkooli inglise keele ja kirjanduse õpetaja Reet Noorlaid ja Pioneeride Maja rahva- ja karaktertantsuringi õpetaja Heljo Siirak; Pärnu linna partei- ja täitevkomitee aukirja «Viisnurga» lastepäevakodu muusikaline kasvataja Erna Hallmere; Kingissepa rajooni partei- ja täitevkomitee aukirja Aste 8-kl. kooli eesti keele ja kirjanduse õpetaja Silvi Ool.

● Kauaaegse viljaka töö eest ning seoses viiekümne viienda sünnipäevaga sai Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja Eesti NSV Riikliku Etnograafiamuuseumi direktori asetäitja Aino Voolmaa.

● Hea töö eest muuseumis ja viiekümnenda sünnipäeva puhul anti Eesti NSV Riikliku Etnograafiamuuseumi vanemale teaduslikule töötajale Endla Jaagosillaie Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukiri.

● Viiekümnenda sünnipäeva puhul ja kauaaegse kohusetruu töö eest pälvis RAT «Vanemuise» administraator Tea Kalkun Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja.

Filatelistidele

6-kopikasel margil on umbes 1100 aastat tagasi sündinud Kesk-Aasiast pärit araabia filosoof, matemaatik ja arst Abu Nasr Muhammed al-Farabi.

50 aasta eest asutati NSV Liidus kaks looduskaitseala — Krasnojarski ligidal Stolbõ ja Berezina ülemjooksul Berezinski. Seda tähistab viiest postmargist koosnev sari nendel kaitsealadel elunevate loomade ja lindude kujutistega.

1-kopikasel margil on tutkas, 4-kopikasel muskushirv, 6-kopikasel siberi kärp, 10-kopikasel mõtus ja 16-kopikasel mäger.

Leedu silmapaistva maalikunstniku ja helilooja Mikalojus Konstantinas Čiurlionise (1875—1911) sajandaks sünniaastapäevaks ilmus 4-kopikane postmark, millel on tema portree ja fragmente maalisarjast «Mere süit».

Tutvustame Rudolf Tobiase klaveripalu

Rudolf Tobiase 100. sünniaastapäevaks väljaantud «Kogutud klaveriteoste» esimesele köitele (Kontsert klaverile ja orkestrile d-moll) on nüüd lisaks ilmunud «Kogutud klaveriteoste» teine köide, mis sisaldab rohkem kui 30 lühipala klaverile.

Homme, 11. X kl. 17 algavas Teatri- ja Muusikamuuseumi «Helisevas muuseumitunnis» esitab ja kommenteerib R. Tobiase klaveripalu mõlema kogumiku koostaja Vardo Rumessen.

RAT «ESTONIA»

Kolmap., 15. X kl. 19 **«Traviata»**; neljap., 16. X kl. 19 **«Anna Karenina»**; reedel, 17. X kl. 19 **«Mees La Manchast»**; laup., 18. X kl. 19 **«Joanna tentata»**; pühap., 19. X kl. 12 **«Pipi Pikksukk»**, kl. 19 **«Don Pasquale»**; esmasp., 20. X kl. 19 **«Neiud ärevil»**; kolmap., 22. X kl. 19 **«Trubaduur»** (Azucena osas Djurdevka Čakarević Jugoslaaviast); neljap., 23. X kl. 19 **«Giselle»**; reedel, 24. X kl. 19 **«Nahkhiir»**; laup., 25. X kl. 19 **«Türklane Itaalias»**; pühap., 26. X kl. 12 **«Pipi Pikksukk»**, kl. 19 **«Luikede järv»**.

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 10. X kl. 19 **«Energilised inimesed»**; laup., 11. X kl. 19 **«Püha Susanna»**, kl. 19 **«Preili Julie»** (väikeses saalis); pühap., 12. X kl. 12 **«Nukitsamees»**, kl. 12 **«Midrimaa»** (väikeses saalis), kl. 19 **«Ešelon»**; teisip., 14. X kl. 19 **«Energilised inimesed»**; kolmap., 15. X kl. 19 **«Mees, naine ja kontsert»**; neljap., 16. X kl. 19 **«Seersant Musgrave'i tants»**; reedel, 17. X kl. 19 **«Tants aurukatla ümber»**, kl. 19 **«Preili Julie»** (väikeses saalis); laup., 18. X kl. 19 **«Möödunud suvel Tšulimskis»**, kl. 19 **«Popi ja Huhuu»** (Riikliku Konservatooriumi lavakunstikateedri etendus väikeses saalis); pühap., 19. X kl. 12 **«Mees, naine ja kontsert»**, kl. 19 **«Kassimäng»**, kl. 19 **«Külalised»** (väikeses saalis).

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Pühap., 12. X kl. 12 **«Jaapani muinasjutt»**, kl. 18 **«Protsess»**; kolmap., 15. X kl. 18 **«Tom Sawyeri seiklused»**; neljap., 16. X kl. 19 **«Protsess»**; reedel, 18. X kl. 20 **«Kilplaste lugu»** (Keava kultuurimajas).

EESTI NSV RIIKLIK NUKUTEATER

Laup., 11. X kl. 12 ja kl. 15 esietendus **«Kuldne muinasjutt»**; pühap., 12. X kl. 12 esietendus **«Kuldne muinasjutt»**.

RAT «VANEMUINE»

SUURES MAJAS: laup., 11. X kl. 19 **«BCD»**; pühap., 12. X kl. 12 **«Äiu-äiu, poiss kui karu»**, kl. 19 **«Hundijaht»**; esmasp., 13. X kl. 19 **«Tagahoovis»**; kolmap., 15. X kl. 19 **«Los Caprichos»**; neljap., 16. X kl. 19 **«Pericola»**; reedel, 17. X kl. 19 **«Matsipreili»**; laup., 18. X kl. 19 **«Külavahelaulud»**.

VÄIKESES MAJAS: laup., 11. X kl. 19 **«Hedda Gabler»**; pühap., 12. X kl. 12 **«Talvemuinasjutt»**, kl. 19 **«Me tahame tantsida»**; neljap., 16. X kl. 19 **«Hedda Gabler»**; laup., 18. X kl. 18 **«Naksitrallid»**. KÜLALISETENDUSED: laup., 11. X kl. 20 **«Hundijaht»** (Vastseliina kultuurimajas); esmasp., 13. X kl. 19 **«Me tahame tantsida»** (Valga kultuurimajas).

«ESTONIA» KONTSERDISAALIS

Pühap., 12. X kl. 19.30 — abonement nr. 2: mängib **Tallinna Kammerorkester, dirigent Neeme Järvi**; teisip., 14. X kl. 19.30 **Ines Rannapi viiuliõhtu**; neljap., 16. X kl. 19.30 **mustlasrevüü «Gilja Romen»**.

LAEVASTIKU OHVITSERIDE MAJA

17., 18. ja 19. X kl. 19.30 **mustlasrevüü «Gilja Romen»**.

OLEVI SAALIS

Laup., 11. X kl. 16 **Viktor Pikaiseni viiuliõhtu**.

Tänuavaldused

Olen südamest tänulik kõikidele kollektiividele, ühiskondlikele organisatsioonidele, seltsimeestele, töökaaslastele ja sõpradele, kes mind õnnitlesid 70-nda sünnipäeva ja kõrge autasu — sotsialistliku töö kangelase nimetuse — andmise puhul.

Johannes Käbin

*

Tänan kõiki asutusi, organisatsioone ja sõpru õnnitluste ja heade soovide eest 60. sünnipäevaks ja ordeniga autasustamise puhul.

Nikolai Alumäe

*

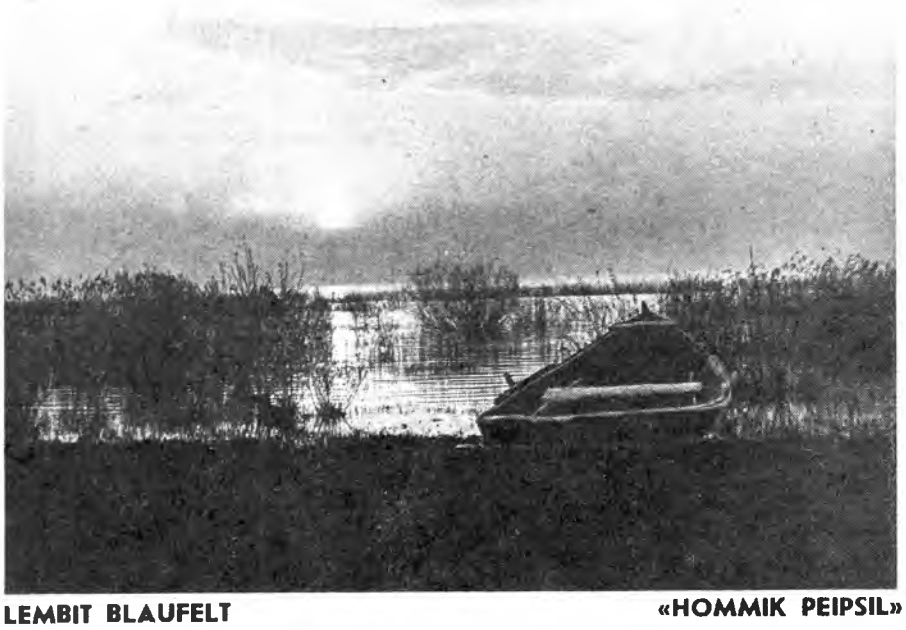
Siiras tänu kõigile organisatsioonidele, kolleegidele ja sõpradele, kes saatsid

Ben Druid

tema viimsel teel.

Abikaasa, poeg ja omaksed

FOTOMAPIST

LEMBIT BLAUFELT «HOMMIK PEIPSIL»

OLI JA ON

● **Eesti NSV Haridusministeerium korraldab 13. ja 14. oktoobril Tallinnas EKP Keskkomitee Poliitharidusmajas (Sakala 3) kirjandusõpetajate ülevabariigilise konverentsi «Kirjanduse osa õpilaste kommunistlikul kasvatamisel». Pärast vabariigi haridusministri F. Eiseni avasõna (kl. 10.30) kõneleb esimesel päeval teemal «Kirjandus noorte maailmavaate kujundajana» EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja O. Utt. Kirjanduse õpetamise olukorrast meie üldhariduskoolides annab ülevaate Eesti NSV Haridusministeeriumi koolivalitsuse juhataja asetäitja A. Eglon. Uutest suundadest kirjandusprogrammi rakendamisel räägib PTÜI sektorijuhataja K. Leht, filmikunsti probleemide käsitlemisest Tallinna 22. keskkooli õpetaja L. Raudsepp. Teemal «Kirjandusprogramm ja uuem lüürika» võtab sõna filoloogiadoktor TRÜ dotsent K. Muru ja teemal «Kirjandusprogramm ja kaasaegne draamakirjandus» filoloogiakand. TRÜ dotsent A. Järv, 14. okt. kl. 9 on kavas TPedI kabinetijuhataja H. Siku ettekanne «Kirjandusprogramm ja kaasaegne proosakirjandus» ja Märjamaa keskkooli direktori L. Vaide kõnelus koolijuhtkonna osast kirjanduse õpetamise suunamisel.**

● **Bakuus toimuvatel nõukogude kirjanduspäevadel viibib kümmekond päeva Villem Gross.**

● **Tallinnas käis Poola—Nõukogude Sõprusühingu Keskjuhatuse delegatsioon, kuhu kuulusid Varssavisse ehitatava Poola—Nõukogude Sõpruse Maja projekteerijad, ehitajad ja konstruktorid, kes ühiskondlikus korras koostasid hoone projekti. Grupi eesotsas oli Poola Ühinenud Töölispartei Keskkomitee vastutav töötaja Bogdan Poplawski. Poola arhitektid ja konstruktorid olid vastuvõtul Välismaaga Sõpruse ja Kultuurisidemete Ärendamise Eesti Ühingus, tutvusid Tallinna uute elamurajoonide ja koondise «Eesti Kolhoosiehitus» tegevusega, kohtusid linna peaarhitekti D. Brunsiga jne.**

● **Tampere Linnateater tõi hiljuti lavale Enn Vetemaa näidendi «Püha Susanna». Ühel esimesel etendusel viibis ka autor, keda näitlejad ja publik soojalt tervitasid. Vestluses TASS-i korrespondendiga andis lavastaja M. Tapio teosele kõrge hinnangu. Kaks aastat tagasi lavastati Tamperes E. Vetemaa näidend «Õhtusöök vilele». Selle järgi on tehtud film, mida peatselt esitatakse Soome televisioonis.**

● **7.—14. septembrini peeti Slovakkia pealinnas Bratislavas III rahvusvaheline slaavi arheoloogia kongress, millest võttis osa umbes 500 arheoloogi 18 riigist. NSV Liidu TA Arheoloogia Instituudi rühma koosseisus viibis kongressil meie vabariigi esindajana Eesti NSV TA Ajaloo Instituudi arheoloogiliste fondide sektori juhataja, ajalookandidaat Jüri Selirand, kes esines teadusliku ettekandega ristiusu esimeste elementide levimisest Eesti alal 11.—12. sajandil.**

● **Kirjanike Liidu Tartu osakonna kriitikasektsioonis oli esmaspäeval aastakoosolek. Sektsiooni esimees K. Muru andis väikese ülevaate möödunud aastal tehtust, seejärel kuulati noorte kriitikute R. Veidemanni ja P. Oleski ettekannet noorest kriitikast. Uude juhatusse valiti K. Muru, A. Järv ja R. Veidemann.**

● **8. oktoobril avati Eesti NSV TA Teaduslikus Raamatukogus eesti raamatu 450 aasta juubelile pühendatud eesti sõnaraamatute näitus. Välja on pandud kirjakeele, õigekeelsuse ja võõrsõnastikud ning vene, saksa, soome, läti ja teiste keelte sõnaraamatud. Suure osa väljapanekutest (125 eks.) moodustavad mitmesugused erialasõnastikud erialade viisi, mis näitavad eesti keele terminoloogia kujunemiskäiku. Kokku on eksponaate üle 300. Näitus on lahti kuu lõpuni.**

● **Nädalapäevad oli Eesti NSV Teatriühingul külas ning vaatas Tallinna, Tartu ja Viljandi teatrite lavastusi Bulgaaria teatritöötajate delegatsioon, kuhu kuulusid režissöör Avram Georgiev Sofiast ja neli näitlejat teistest linnadest.**

● **Turismireisil Bulgaarias viibib Eesti NSV Teatriühingu aseesimees Eino Laks koos abikaasa, Eesti NSV teenelise kunstniku Inge Põdraga.**

● **Tallinnas käis ja ajas juttu kirjanike Vladimir Beekmani, Arvo Valtoni ja Lennart Meregа ning oli külas ajakirja «Looming» toimetuse rahval Ungari kirjandusliku ajakirja «Tiszatáj» töötaja kirjanik Sandor Olasz.**

● **Septembris oli Grenoble'is koos Rahvusvahelise Geodeesia- ja Geofüüsikaunioon XVI peaassamblee, millest võttis osa üle 2800 uurija. Eestist käisid Prantsusmaal Eesti NSV TA Termofüüsika ja Elektrofüüsika Instituudi Läänemere uurimise sektori juhataja prof. A. Aitsam, Astrofüüsika ja Atmosfäärifüüsika Instituudi kosmoseuurimise sektori vanemteadur O. Avaste ja TRÜ üldfüüsika kateedri vanemõpetaja J. Salm, kes esines ka ettekandega (kaasautorid H. Tammet ja A. Jakobson). Peaassambleel valiti A. Aitsam merede ja ookeanide kaldalähedase füüsika komisjoni, O. Avaste kiirgus- ja kõrgemate kihtide füüsika komisjonidesse.**

● **Tokios peeti järjekordne rahvusvaheline luminestsentsikonverents. Seliest võttis osa neli Nõukogude teadlast, nende seas Eesti NSV TA Füüsika Instituudi direktor akadeemik Karl Rebane ja sama instituudi sektorijuhataja füüsika-matemaatikadoktor Ljubov Rebane. Mõlemad esinesid ka ettekandega.**

● **On lõppenud Eesti NSV Riikliku Etnograafiamuuseumi viimased selle aasta ekspeditsioonid. Mari ANSV-s käisid direktor A. Peterson, nooremteadur K. Tammur, Siberis hantide ja manside juures vanemteadur E. Saar, karjalaste juures nooremteadur Ü. Maaring. Endistes eesti asundustes Pihkva oblastis ja Läti NSV-s oli vilelilkmeline ekspeditsioon, mida juhtis nende alade hea tundja P. Vootaine.**

● **29. septembril vestis teenekas raamatu-uurija Voldemar Miller eesti raamatu juubelile pühendatud õhtul Eesti Raamatusõprade Ühingu noorteklubis «Tõru» haruldastest raamatutest ja raamatuvarudest Eestis.**

● **Eesti NSV Ajakirjanike Liidu keele- ja tõlkesektsioon peab 14. oktoobril kell 15 koosoleku Ajakirjandusmajas (Pärnu mnt. 67-a). Teemal «Äktuaalset keele- ja tõlkemailt» võtab sõna H. Meriste. Pärast seda läbirääkimised.**

● **Kundas asutati Eesti NSV Teatriühingu kaasabil teatrisõprade klubi. Avaüritusel olid külaliseks Aino Külvand ja Kalju Karask RAT «Estoniast» ning teatrikriitik Kalju Uibo.**

● **ÜFÜ Viljandi osakonna ettevõtmisel toimub 12. oktoobril kl. 10 Viljandi kultuurimajas viies ülevabariigiline filatelistide kokkutulek. Kavas on ettekanded kollektsioneerimisest, tutvumine väljapanekutega jm.**

● **Hiiumaal Kärdla kultuurimajas saab kuni 29. oktoobrini vaadata Aleksander Pilari akvarellide näitust. Esitatud valik tutvustab peamiselt kunstniku 70. aastate loomingut.**

● **TPI filmiklubi alustas neil päevil oma kümnendat hooaega. Klubi esimeseks külaliseks sel sügisel oli Dovženko-nim. Stuudio filmirežissöör Juri Iljenko, kes jagas mõtteid filmikunsti üle ja vastas küsimustele.**

● **Möödunud nädalal käisid Kohtla-Järvel kogemusi saamas Slantsõ linna kultuuritöötajad. Tutvuti fotoklubi, filmistuudio «Eesti Põlevkivi», lastekunstikooli tööga, Põlevkivimuuseumiga, oldi vastuvõtul EKP Kohtla-Järve Linnakomitees jne.**

● **Tartus andis kontserdi Bukoviina Laulu- ja Tantsuansambel Ukrainast. Kollektiivi kunstiline juht ja peadirigent on Ukraina NSV rahvakunstnik Andrei Kušnirenko, orkestrit juhatas Ukraina NSV teeneline kultuuritegelane Ilja Minski, koormeister oli Bogdan Blaquta, ballettmeister Darii Lastivka.**

● **Kolmandana meie vabariigis avati neil päevil rahvaraamatukauplus Võru rajoonis Väimela näidissovhoostehnikumis. Hooldaja ja müüja kohustused võttis endale klubi juhataja Ene Kasuk.**

UUSI RAAMATUID

ÜLEVAADE EESTIMAA LENINLIKU KOMMUNISTLIKU NOORSOOÜHINGU AJALOOST. I. osa (XIX saj. lõpp — juuni 1941)

Esimene köide koosneb viiest peatükist, kus käsitletakse proletaarse noorsooliikumise algust ja võitlust kommunistlike noorsoo-organisatsioonide asutamise eest Eestis (XIX sajandi lõpust 1920. a.), EKNÜ tegevust sõjajärgse revolutsioonilise kriisi aastail (1920—1924), EKNÜ tegevust kapitalismi ajutise stabiliseerumise perioodil (1925—1929), kommunistlikku noorsooliikumist Eestis aastail 1930—1940 ja ELKNÜ tegevust aastail 1940—1941. Lõpuks sündmustekroonika. Teksti täiendab rohke pildimaterjal. Peatoimetaja ja eessõna autor Aleksander Panksejev, teised autorid: ajaloodoktorid Abe Liebman ja Olaf Kuuli ning ajalookandidaadid Karl Martinson, Vello Toom, Jüri Ant. Historiograafia on A. Liebmanilt. Kujundanud Henno Arrak. EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi toimetis. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 500 eks. 394 lk. Hind 1.60 rbl.

REVOLUTSIOONIST REVOLUTSIOONINI 1905—1940.

Akadeemik Joosep Saadi 75. sünnipäevale pühendatud kogumiku artiklid käsitlevad peamiselt revolutsioonilise liikumise, ühiskondlik-poliitilise võitluse ja EKP ajaloo vähetuntud küsimusi. Kogumiku avakirjutise J. Saadi eluteest ja -tööst on andnud H. Arumäe, A. Panksejev, K. Siilivask. Teiste artiklite autorid: T. Karjahärm, V. Maamägi, H. Saarniit, K. Tammistu, E. Plotnik, A. Liebman, J. Ant, S. Ahelik, O. Karma, Õ. Elango, R. Pullat, H. Sadžius. Kogumiku lõpul on antud J. Saadi ajalooalaste tööde valikbibliograafia aastatest 1940—1974. Raamat on illustreeritud fotodega. Kaane kujundanud M. Niin. Eesti NSV TA Ajaloo Instituudi väljaanne. Trükitud 800 eks. 308 lk. Hind 1.11 rbl.

Albert Üksip. MÄLESTUSED.

Albert Üksip (1886—1966) oli väljapaistev karakternäitleja, kes üksnes «Estonia» laval on aastatel 1923—1949 loonud ca 160 osa, kõnelemata nendest rohketest lavakujudest, keda ta mängis Narva Vene Seltsis ja «Võitlejas». Mälestusraamat algabki sünnilinnast Narvast, edasi suundub jutujärg «Estoniasse». Siin on esitatud huvitavaid ülestähendusi, aastakümnete pikkusest lavatööst ja kolleegidest, iseloomustatakse tolle aja repertuaari ning seda õhkkonda, milles näitleja töötas. Mitmekülgse inimesena on A. Üksip huvitunud ka kujutavast kunstist ja muusikast. Botaanikahobi tegi temast aga väljapaistva teadlase, millele raamatus on pühendatud mitu peatükki. Mälestustele on lisatud A. Üksipi osade loetelu «Estonias» ning isikunimede ja lavateoste register. Toimetanud ja järelsõna kirjutanud Helvi Einas. Kujundanud Marje Üksine. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 5000 eks. 376 lk. Hind 1.80 rbl.

Hjalmar Söderberg. DOKTOR GLAS.

«Loomingu» Raamatukogu» nr-d 38/39 (930/931).

Hjalmar Söderberg (1869—1941) on sajandivahetuse rootsi proosa väljapaistvamaid esindajaid, tunnustatud stilist, impressionistliku sõnakunsti esimesi järjekindlaid viljelejaid Rootsis. Tema ilukirjanduslikust pärandist on varem meil ilmunud viis miniatuuri kogust «Laastud» («Rootsi novell», Tallinn, 1966). «Doktor Glas» on rajatud armastusest lähtuvale tühjajooksnud teole. «Romaani kangelane, psühhopaadist arst, tapab armastatu õnnele tee rajamiseks vana pastori, aga tema tegu, see armastuse sümboolne kliimaks, mida ta saatuselt on kerjanud, ei vii soovitud eesmärgile. Tal jääb lõpuks ainult tõdeda, et elu oma kammitsevate argipäevakohustustega, mis seda mõtestavad, on temast mööda läinud.» Rootsi keelest tõlkinud ja järelsõna kirjutanud Arnold Ravel. Kirjastus «Perioodika». Trükitud 24 000 eks. 112 lk. Hind 20 kop.

TRÜKKAL J. W. LACKNERI TAPMINE.

«Loomingu» Raamatukogu» nr. 40 (932).

Tüpograaf Lackneri mõrvamine Tallinnas 1865. aastal äratas tollal üsna suurt tähelepanu ning sellest kirjutasid mitmed ajalehed. Kohtutoimiku alusel kirjapandud lugu «Trükkal J. W. Lackneri tapmine» ilmus 1874. a. saksakeelses väljaandes «Üus pitavaal. Kogumik kõigi maade kõige huvitavamaid kriminaallugusid vanemast ja uuemast ajast». Nüüd ««Loomingu» Raamatukogu» veergudel uuesti trükivalgust näinud kuriteojuhtum on näide omal ajal üsna levinud poolkirjanduslikust žanrist, millel on lisaks see väärtus, et ta esitab pilte endis-Tallinna tõsielust ja õiguskorrast. Saksa keelest tõlkinud Aldo Roomere. Eessõna kirjutanud V. Miller. Kirjastus «Perioodika». Trükitud 23 000 eks. 48 lk. Hind 10 kop.

H. Tampere. EESTI RAHVAPILLID JA RAHVATANTSUD.

Teos annab kokkuvõtliku pildi eesti rahvapillidest ja tantsudest ning nendega seotud muusikast. Lühidalt on kummagi peatüki alguses antud ülevaade kogumis- ja uurimistööst, viidatud probleemidele ning selgitatud klassifitseerimise aluseid. Juba teoreetilises osas on esitatud 27 noodinäidet. Neile toob tunduvat lisa 239 palast koosnev krestomaatia, mis sisaldab peale viiside ka tantsukirjeldusi. Näited on jaotatud kahte suurde rühma vastavalt nende kasutamisele tantsuks või muidu ajaveetmiseks. Lõpuks andmeid pilliliugude ja tantsude päritolu ning nende esitajate, üleskirjutajate ja fonografeerijate kohta. Vene- ja saksakeelse resümeega. Illustreeritud fotodega. Kujundanud R. Mägar. Joonised: J. Ristoja. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 5000 eks. 224 lk. Hind 92 kop.

VENNASVABARIIK MOLDAAVIA.

Sarja «Vennasvabariigid» kuuluv ning rikkaliku fotomaterjaliga brošüür annab üksikute lõikudena olukirjelduslaadse ülevaate Moldaavia NSV majandus- ja kultuurielust. Brošüürist leiame ka ülevaate Moldaavia kirjanduse eilsest ja tänasest päevast ning mitmeid portreid selle vabariigi kunstiinimestest. Koostanud D. Koval. Tõlkinud A. Tungal. Kunstiliselt kujundanud P. Kass. Fotod: A. Simanovski. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 5000 eks. 132 lk. Hind 51 kop.

«KINO» nr. 17.

Vaateväljal on ateistliku sisuga mängufilm «Otsin oma saatust» («Mosfilm»), kunstiline film «Välguga ratsanik» (M. Gorki nim. stuudio), «Lenfilmi» ekraaniteos «Koolidirektori päevik», Itaalia komöödiafilm «Kaardimäng teaduslikul alusel», Anna Seghersi romaani järgi vändatud Saksa DV värvifilm «Agathe Schweigerti pikk teekond», Tšehhoslovakkia mängufilm «Lustakas ekskursioon». 16 lk. Hind 7 kop.

TÖID POLIITILISE ÖKONOOMIA ALALT III.

Kogumikus on avaldatud 11 tööd põllumajanduse industrialiseerimise sotsiaal-majanduslikest probleemidest. Autorid: M. Bronštein, A. Rüütel, A. Karu, U. Vanaaseme, J. Järviste, H. Padu, A. Arrak, L. Kaaramaa, J. Kivimägi, S. Kallas, V. Malken, L. Maamets. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised. Vihik 353. Trükitud 250 eks. 150 lk. Hind 99 kop.

RAHU, JULGEOLEKU JA KOOSTÖÖ NIMEL. Helsingis 30. juulist kuni 1. augustini 1975 toimunud Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamise tulemustest. Kaane kujundanud J. Tammsaar. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 15 000 eks. 96 lk. Hind 12 kop.

SINUST SAAB KOMMUNISTLIK NOOR. Vestlused Kommunistlikust Noorsooühingust. Autorid: J. Renzer, M. Leosk, M. Kallakas, S.-A. Villo, A. Siniveer, V. Kabur, M. Aare. Illustreeritud fotodega. Koostanud Juta Renzer. Kujundanud Ants Säde. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 5000 eks. 152 lk. Hind 41 kop.

A. Pilt. JALAKÄIJA LIIKLUSAABITS. Kaane kujundanud D. Paalamäe. Kirjastus «Valgus». Trükitud 50 000 eks. 64 lk. Hind 13 kop.

ПРОВЛЕМЫ ИНТЕНСИФИКАЦИИ РАСТЕНИЕВОДСТВА.

1974. a. jaanuaris toimunud teaduslik-tootmisalase konverentsi materjalid. Kunstiliselt kujundanud V. Jeršov. Kirjastus «Valgus». Trükitud 4000 eks. 416 lk. Hind 1.10 rbl.

KALENDER 1976.

Peale kalendri- ja tähtpäevade osa sisaldab kalenderteatmik ümmarguselt poolsada kirjatükki aja- ja kultuuriloolistel teemadel. Neis märgitakse Ališer Navoii, Mihhail Saltõkov-Štšedrini, Carlo Collodi, Jack Londoni ja Olav Duuni tähtpäevi (autorid: H. Udam, V. Kabur, A. Kurtna, V. Jürisalu, H. Sepamaa), heidetakse pilk homsele Tallinnale (O. Sapožnin), Pirita kloostri minevikule (K. Teder) ja Haapsalu ajaloole (K. Laigna), antakse ülevaade Nõukogude memoriaalansamblitest (L. Gens), esitatakse üks õpetlik lugemine keskaegsetest ülikoolidest (H. Palamets), räägitakse, mis on uut meie sõnavaras (R. Kull) jne. Peale selle mitmesuguseid nõuandeid, peamurdmist jm. Koostanud G. Olevsoo. Kunstiliselt kujundanud E. Tikerpäe, kaane kujundanud A. Mesikäpp. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 180 000 eks. 272 lk. Hind 48 kop.

ALGKLASSIDE PROGRAMMID. 1975/76. õppeaastaks. Eesti NSV Haridusministeeriumi väljaanne. Kirjastus «Valgus». Trükitud 3000 eks. 212 lk. Hind 31 kop.

LAUAPLOKK-KALENDER 1976. Kujundanud T. Allikvee. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükiarv 120 000. Hind 33 kop.

«HORISONT» nr. 10.

Numbrist loeme kirjapanekuid «Hasartmängudest tõenäosusteooriani» (Riho Lepp), «Pihukirvest adrani» (Jaan Laas), «Ravimid katseklaasist» (Eesti NSV TA korrespondentliige Hugo Raudsepp), tõlkeartiklit elurütmidest, Kopernikule pühendatud kirjutist «Ta pani seisma päikese . . .» (filosoofiakand. Kuulo Vimmsaare), lehekülgi vabariigi teenelise teadlase Agu Aarna 60. sünnipäevaks, kirjatükke Konuvere linnamäest (Evald Tõnisson), Tallinna ajaloo teemadel «Sajakäigust ja timpsaiast» (Aleksander Kivi), järge geoloogiakand. Erna Tšebani reisikirjale «Aafrikas vett otsimas» jm. 46 lk. Hind 40 kop.

«KULTUUR JA ELU» nr. 10.

Avakirjutiseks on Vallo Rauni «Tee raamatu juurde». Teistel lehekülgedel on antud Anton Vaarandi kirjapanek Alice Stein-Anveldi 75. sünnipäevaks, Valter Ojakäärult kõnelus Boris Lehtlaanest, järjekordsed peatükid Stefan Zweigi raamatust «Mary Baker-Eddy», Tõnis Vindi sõnavõtt teemal «Ornament ja disain» jm. 46 lk. Hind 30 kop.

«NÕUKOGUDE EESTI TERVISHOID» nr. 5. September-oktoober 1975. 96 lk. Hind 40 kop.

«ABIKS AMETIÜHINGU AKTIVISTILE» nr. 4 (70). Numbris vahetatakse kogemusi taidlusülevaatuse ettevalmistamisest, antakse konsultatsiooni, tehakse kokkuvõtteid möödunud õppeaasta tulemustest kommunistliku töö koolides jne. Trükiarv 6900. 56 lk. Hind 11 kop.

TIIT HENNOSTE

□ □ □

[SISEMONOLOOG]

Ma armastan kolme punkti... nimelt kolme... palju parem arv kui üks... ilusam... suurem... sest mis on punkt... mitte midagi... punkt... ja kõik... mõte lõppes... teine algas... kui algas... ja muud midagi... või hüüumärk... korra hüüatada... aga kaua sa ikka karjud... eks ole... või küsimärk... mis sestki rääkida... nojah... küsimärk ja hüüumärk... ja vastupidi... natuke ju on... aga küsid sa hüüdes... või hüüad küsides... mis seal ikka... aga kolm punkti... rahulik... kestev... tunned mõtte avarust... sügavust... teine plaan..., jäämäe hingus... on midagi ka lugejale... temagi mõtlemisvõimele on mõeldud... saab edasi arutleda... arutada... harutada... kui on midagi arutada... peab olema... sest need kolm punkti... ah... mis ma räägin... aitab... panen punkti... ei... kolm...

J.-A. CARDON (Prantsusmaa)

J. BOHDANOWICZ (Poola)

ANDRES VANAPA

ISE MA ILU TEGIJA MÄRKMIKUST

Kui ma mõtlen endast, siis saan ma aru maailmaruumi lõpmatusest.

*

Ma tean, et asendamatuid ei ole. Mina asendan!

*

Oleks ma nii hea, kui ma olen!

*

Enesekriitika on kriitika kõrgeim vorm, teistel pole sellega vähimatki pistmist.

*

Kuidas päike paistab, lilled lõhnavad, liblikad lendavad, oja vuliseb! Kõik see on minu jaoks.

*

Te ütlete, et ma olen egoist. Hästi. Teie pole sedagi.

*

Keegi kuningas olevat lausunud: «Riik — see olen mina.» Päris tore mõte, kuid milleks siia riik? Palju paremini kõlaks: mina olen mina.

*

Vildak ütlemine: pärast mind tulgu või veeuputus. Pärast mind ei tule mitte midagi.

I auhind K. CIOSU (Rumeenia)

SKOPJE 75: «NO PROBLEMS»

15. septembril avati Jugoslaavias Skopjes VII rahvusvaheline karikatuurinäitus, seekord teemal «No problems». Meie väikese vabariigi selle ala töötajaid esindas avamisel PRIIT PÄRN Eesti NSV TA Botaanikaaiast, kes naasnult vestles ka «Sirbi ja Vasara» esindajaga.

Teatavasti oli sõidu üks eesmärke teenitud autasu, mulluse näituse *Grand Prix'* pidulik vastuvõtmine, mida jagasid koos mehhiklase A. Huici, bulgaarlase J. Savovi ning türklase S. Dinchagiga. Nimetatuist oli kohal küll vaid mehhiklane, kuid eks olnud huvitavad ja mõlemale poolele kasulikud kohtumised niisugustegi kunstnikega nagu A. Born Tšehhoslovakkiast, E. Lipinski Poolast, S. Jagodić ja teised jugoslaavlased, J. Spar Šveitsist?

«Jah.»

Kindlasti jäi näituse avamiselt meelde eelmise aasta karikatuuridest arendatud multifilm. Et tookord oli näituse teema «Stopp», siis andsid paljud karikatuurid liikumisse viiduna eriti üllatavaid efekte, mõni pilt läks koguni paremaks. Kas lisaks Avo Paistiku ja Edgar Valteri karikatuuridele oli selles filmis kasutatud ka sinu pilte?

«Jah.»

Vahest mõni sõna tänavuse näituse üldmuljest. Sel aastal oli välja pandud umbes 800 karikatuuri ligi neljasajalt autorilt ümmarguselt 24 maalt. Ilmselt on nii ulatusliku näituse tase paratamatult ebaühtlane. Kõrvuti mitmekümne tõesti hea tööga ripuvad sajad keskpärased, justkui juba nähtud asjad, mõned sealhulgas meie mõistes allpool arvustustki olevad. Paljud karikaturistid näivad mõtlevat aastate vältel kujunenud stampides. Sellelgi näitusel esines hulk Aadamaid ja Eevasid, kimbuke Rodini mõtlejaid, ajusid, liivakelli ja muid tuntud atribuute. Selles mõttes näitus vist eriti palju uut ei pakkunud?

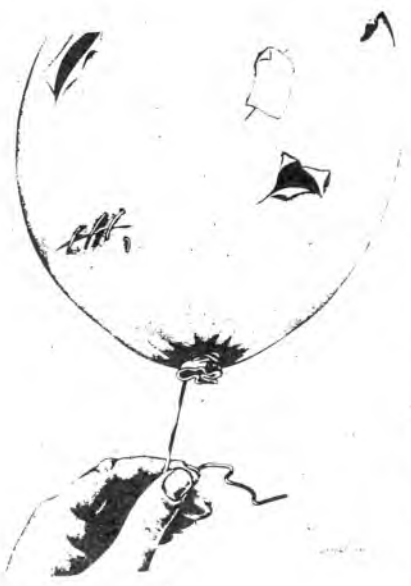
«Jah, ei.»

Eesti karikaturistid esinesid tänavu millegipärast väiksemas koosseisus kui varasematel aastatel. Kataloogis leidus vaid kolm pooleldi tuttavat nime: Ulo Emus, Ele Tikerpae ja Prit Parn. Samal ajal hinnati Makedoonia kompetentsetes ringkondades «Pikri» praegust karikatuuritaset küllalt kõrgelt. Kas ei peaks eesti karikaturistid end rahvusvahelistel näitustel aktiivsemalt tutvustama?

«Jah.»

Jah?

«Jah.»

A. CHODOROWSKI (Poola)

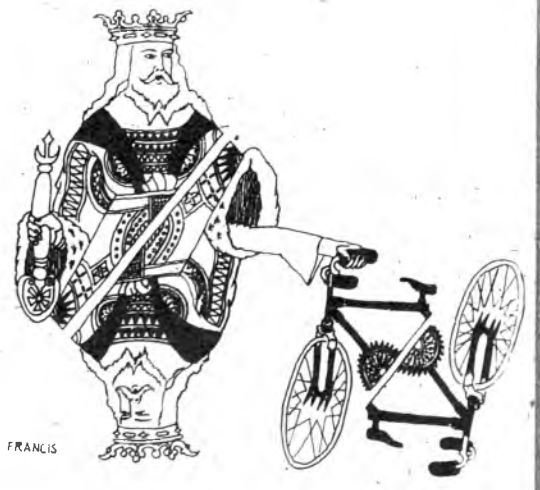
Küsitlenud TOOMAS KALL

PRIIT PÄRN

V. ROZANTSEV (NSV Liit)

G. FRANCIS (Belgia)

Индекс 69766

«СИРП Я ВАЗАР»

(«Серп и молот»)

TOIMETAJA ASETÄITJA: H. KERMIK
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: V. GROSS, K. IRD, J. KAHK, K. KIISK, J. KOHA, M. PORT, A. PAIEL, L. REMMELGAS, A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN ja D. VAARANDI.

Toimetus: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 414-16; toimetaja asetäitja — 499-24, vastutav sekretär — 467-03, kirjandusosakond — 424-84, kunstiosakond — 489-05, muusikaosakond — 433-11, publitsistika- ja kultuuritöö osakond — 430-05, teatriosakond — 432-46. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 96 kop. Üksiknumbri hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73.
«Сирп я вазар» («Серп и молот»), орган Министерства культуры Эстонской ССР, Союза писателей Эстонской ССР, Союза художников Эстонской ССР и Союза композиторов Эстонской ССР. Издательство «Периодика», Таллин, ул. Пикк, 73.
EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda. Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.
MB-08960 Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 57 700. Tell. nr. 3061